

Stenografični zapisnik

sedme seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 15. januarja 1909.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje.
— Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik baron
Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar grof Karol
Künigl. — Vsi članovi razun: Knezoškof dr. Anton
Bon. Jeglič, dr. Franc Novak in Ivan Plantan.
Zapisnikar: Deželni koncipist Ivan Škarja.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika VI. deželnozborske seje dne 14. januarja 1909.
2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
3. Ustno poročilo finančnega odseka:
 - a) O nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Šusteršiča in tovarišev glede najetja deželnega posojila 10,000.000 K (z načrtom zakona priloga 58);
 - b) o nujnem predlogu gospoda poslanca Plantana in tovarišev glede dovoljenja mestni občini ljubljanski za posojilo;
 - c) o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja in tovarišev v zadevi oprostitve deželnih doklad za novo zgrajene hiše v Ljubljani;
 - d) o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Lampeta in tovarišev glede budgetnega provizorija.
4. Ustno poročilo odseka za reorganizacijo deželnih uradov o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Šusteršiča in tovarišev glede reorganizacije deželnih uradov.
5. Ustno poročilo upravnega odseka:
 - a) o peticiji deželne zveze gasilnih društev Kranjske za spremembo § 1., zakona z dne 20. decembra 1884, dež. zak. št. 17;
 - b) o peticiji zastopnikov vasi Gradenc i. dr. za cestno zvezo Hinje-Zužemperk in Hinje-Zvirčec;
 - c) o peticiji okrajnega cestnega odbora na Bledu za uvrstitev okrajne ceste od Bohinjske Bistrice do Bohinjskega jezera, od tam skoz Srednjo vas do deželne ceste na Bitnje — med deželne ceste.
6. Priloga 1. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega posojilnega zaklada za leto 1908.
7. Priloga 2. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1908.

Stenographischer Bericht

der siebenten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 15. Jänner 1909.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz von
Šuklje. — Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident
Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann
Graf Karl Künigl. — Sämtliche Mitglieder mit Aus-
nahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bon. Jeglič,
Dr. Franz Novak und Ivan Plantan. — Schrift-
führer: Landschafts-Konzipist Ivan Škarja.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der VI. Landtags-Sitzung vom 14. Jänner 1909.
2. Mitteilungen des Landtags-Präsidiums.
3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:
 - a) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Šusteršič und Genossen, betreffend die Aufnahme eines Landesanlehens bis 10,000.000 K (mit einem Gesetzentwurf Beilage 58);
 - b) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Plantan und Genossen, betreffend die Bewilligung der Stadtgemeinde Laibach zur Aufnahme eines Darlehens;
 - c) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Triller und Genossen in betreff Befreiung der neuerbauten Häuser in Laibach von den Landesumlagen;
 - d) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Lampe und Genossen, betreffend das Budgetprovisorium.
4. Mündlicher Bericht des Ausschusses für die Reorganisation der landwirtschaftlichen Ämter über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Šusteršič und Genossen, betreffend die Reorganisation der landwirtschaftlichen Ämter.
5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses:
 - a) über die Petition des Landes-Feuerwehrverbandes für Krain um Änderung des § 1 des Gesetzes vom 20. Dezember 1884, L. G. Bl. Nr. 17;
 - b) über die Petition der Vertreter der Ortschaft Gradenz u. a. um die Straßenverbindung Ginnach-Seifenberg und Ginnach-Schwörz;
 - c) über die Petition des Bezirksstraßen-Ausschusses Weldes um Einreihung der Bezirksstraße von Wochener Feistritz bis zum Wochener See, von dort durch Mitterdorf bis zur Landesstraße nach Winje unter die Landesstraßen.
6. Beilage 1. Bericht des Landesausschusses, womit der Voranschlag des Landesanlehensfonds für das Jahr 1908 vorgelegt wird.
7. Beilage 2. Bericht des Landesausschusses, mit welchem der Voranschlag des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1908 vorgelegt wird.

8. Priloga 3. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun muzejskega zaklada za leto 1908.
9. Priloga 4. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželno-kulturnega zaklada za leto 1908.
10. Priloga 5. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1908.
11. Priloga 6. Poročilo deželnega odbora o dovolitvi vsakoletnega kredita 2000 K v namen podeljevanja podpor okrožnim zdravnikom za njih nadaljnjo strokovno izobrazbo.
12. Priloga 7. Poročilo deželnega odbora o adaptaciji vratarskega stanovanja v blaznici na Studencu.
13. Priloga 8. Poročilo deželnega odbora glede priprav k izboljšanju gorenjskih planin.
14. Priloga 10. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželnega zaklada za leto 1906.
15. Priloga 11. Poročilo deželnega odbora o novih splošnih volitvah za deželni zbor vojvodine Kranjske.
16. Priloga 12. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenskega zaklada za leto 1906. in razkazi imovin teh zakladov koncem leta 1906.
17. Priloga 13. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželno-kulturnega zaklada za leto 1907.
18. Priloga 14. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep kranjskega učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1907.
19. Priloga 15. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklepi bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenskega zaklada za leto 1907. in razkazi imovin teh zakladov koncem leta 1907.
20. Priloga 16. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklepi ustanovnih zakladov za leto 1907.
21. Priloga 17. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep zaklada deželne prisilne delavnice za leto 1907.
22. Priloga 18. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep garancijskega zaklada Dolenjskih železnic za leto 1907.
23. Priloga 19. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep grškega zaklada za leto 1907.
24. Priloga 20. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželnega zaklada za leto 1907.
25. Priloga 21. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep gledališkega zaklada za leto 1907.
26. Priloga 22. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep muzejskega zaklada za leto 1907.
27. Priloga 23. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračuni bolničnega, blazničnega, porodničnega in najdenskega zaklada za leto 1908.
28. Priloga 25. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1907.
29. Priloga 26. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep deželnega posojilnega zaklada za leto 1907.
30. Priloga 27. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga računski sklep normalno-šolskega zaklada za leto 1907.
31. Priloga 28. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega zaklada za leto 1908.
8. Beilage 3. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Museumsfonds für das Jahr 1908 vorgelegt wird.
9. Beilage 4. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Landeskulturfonds für das Jahr 1908 vorgelegt wird.
10. Beilage 5. Bericht des Landesauschusses, mit der Vorlage des Normalschulfonds-Voranschlages für das Jahr 1908.
11. Beilage 6. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Bewilligung eines alljährlichen Kredites von 2000 K behufs Verleihung von Unterföhrungen an Distriktsärzte zwecks ihrer weiteren fachmännischen Ausbildung.
12. Beilage 7. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Adaptierung der Portierwohnung in der Irrenanstalt zu Studenz.
13. Beilage 8. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Aktion der Alpenverbesserung in Oberfrain.
14. Beilage 10. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Landesfonds für das Jahr 1906 vorgelegt wird.
15. Beilage 11. Bericht des Landesauschusses, betreffend die neuen allgemeinen Wahlen für den Landtag des Herzogtumes Krain.
16. Beilage 12. Bericht des Landesauschusses, womit die Rechnungsabchlüsse des Krankenhauses, Irrenhauses, Gebärhause und Findelfonds für das Jahr 1906 nebst den Vermögensnachweisungen dieser Fonds mit Ende 1906 vorgelegt werden.
17. Beilage 13. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Landeskulturfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
18. Beilage 14. Bericht des Landesauschusses mit der Vorlage des Rechnungsabchlusses des krainischen Lehrerpensionsfonds für das Jahr 1907.
19. Beilage 15. Bericht des Landesauschusses, womit die Rechnungsabchlüsse des Krankenhauses, Irrenhauses, Gebärhause und Findelfonds für das Jahr 1907 nebst den Vermögensnachweisungen dieser Fonds mit Ende 1907 vorgelegt werden.
20. Beilage 16. Bericht des Landesauschusses, mit welchem die Rechnungsabchlüsse der Stiftungsfonds für das Jahr 1907 vorgelegt werden.
21. Beilage 17. Bericht des Landesauschusses, womit der Rechnungsabluß des Zwangsarbeitshausfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
22. Beilage 18. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Garantiefonds der Unterfrainer Bahnen für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
23. Beilage 19. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Staudner Fonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
24. Beilage 20. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Landesfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
25. Beilage 21. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Theaterfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
26. Beilage 22. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Museumsfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
27. Beilage 23. Bericht des Landesauschusses, womit die Voranschläge des Krankenhauses, Irrenhauses, Gebärhause und Findelfonds für das Jahr 1908 vorgelegt werden.
28. Beilage 25. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
29. Beilage 26. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Landesleihensfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
30. Beilage 27. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Rechnungsabluß des Normalschulfonds für das Jahr 1907 vorgelegt wird.
31. Beilage 28. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Landesfonds für das Jahr 1908 vorgelegt wird.

32. Priloga 29. Poročilo deželnega odbora v zadevi zvišanja ustanov za hrano učencem s Kranjskega na deželni kmetijski šoli na Grmu.
33. Priloga 30. Poročilo deželnega odbora glede izvrševanja v § 13. nove vinske postave od 12. aprila 1907, drž. zak. št. 210, določene pravice zastran nameščenja državnih kletarskih nadzornikov.
34. Priloga 31. Poročilo deželnega odbora o potrebnih ukrepih glede brezobrestnih, iz deželnih sredstev dovoljenih trtnih posojil.
35. Priloga 32. Poročilo deželnega odbora glede subvencioniranja podkovske šole v Ljubljani.
36. Priloga 33. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun učiteljskega pokojninskega zaklada za leto 1909.
37. Priloga 34. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega posojilnega zaklada za leto 1909.
38. Priloga 35. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun muzejskega zaklada za leto 1909.
39. Priloga 36. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun gledališkega zaklada za leto 1909.
40. Priloga 37. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun normalno-šolskega zaklada za leto 1909.
41. Priloga 38. Poročilo deželnega odbora glede zvišanja letnega prispevka za kmetijsko-kemiško preskušališče v Ljubljani.
42. Priloga 39. Poročilo deželnega odbora, zadevajoče bivšega provizoričnega okrožnega zdravnika v Senožečah, dr. Antona Percota.
43. Priloga 40. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun pokojninskega zaklada deželnih uslužbencev za leto 1909.
44. Priloga 41. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželno-kulturnega zaklada za leto 1909.
45. Priloga 42. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun grnskega zaklada za leto 1909.
46. Priloga 43. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun zaklada prisilne delavnice za leto 1909.
47. Priloga 44. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun bolnišnice, blazničnega, poročničnega in najdenškega zaklada za leto 1909.
48. Priloga 45. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračun deželnega zaklada za leto 1909.
49. Priloga 46. Poročilo deželnega odbora glede začasnega pobiranja deželnih priklad leta 1909.
50. Priloga 47. Poročilo deželnega odbora glede deželnega prispevka 55.000 K za zgradbo ženske bolnice v Novem mestu in glede pravice javnosti za to bolnico.
51. Priloga 49. Poročilo deželnega odbora glede izboljšanja Senožeških pašnikov.
52. Priloga 50. Poročilo deželnega odbora glede izboljšanja Narinskih pašnikov.
53. Priloga 51. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proračuni ustanovnih zakladov za leto 1909.
54. Priloga 57. Poročilo deželnega odbora, s katerim se predlaga načrt zakona o varstvu planin in pospeševanju planinskega gospodarstva.
55. Priloga 58. Načrt zakona, veljavnega za vojvodino Kranjsko v zadevi najetja deželnega posojila do 10.000.000 kron.
56. Priloga 60. Poročilo deželnega odbora o zboljanju Kilovskih pašnikov.
57. Priloga 61. Poročilo deželnega odbora o raznih personalnih zadevah.
58. Priloga 62. Poročilo deželnega odbora o podporah, ki jih je deželni odbor leta 1903, 1904, 1905, 1906, 1907 in 1908 obljubil iz deželnega zaklada nekaterim okrajnocestnim odborom.
32. Beilage 29. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Erhöhung der Stiftplätze für die Befestigung der Schüler aus Krain an der landwirtschaftlichen Schule in Stauden.
33. Beilage 30. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Ausübung des im § 13 des neuen Weingesezes vom 12. April 1907, R.-G.-Bl. Nr. 210, normierten Rechtes, anlangend die Bestellung der staatlichen Kellereinpfleoren.
34. Beilage 31. Bericht des Landesauschusses, betreffend die hinsichtlich der aus Landesmitteln gewährten unverzinslichen Reblausvorstöße zu ergreifenden Maßnahmen.
35. Beilage 32. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Subventionierung der Fußbeflagelschule in Laibach.
36. Beilage 33. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Lehrerpensionsfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
37. Beilage 34. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Landesanlehensfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
38. Beilage 35. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Musealfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
39. Beilage 36. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Theaterfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
40. Beilage 37. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Normalchulfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
41. Beilage 38. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Erhöhung der Jahresdotation für die landwirtschaftlich-chemische Versuchstation in Laibach.
42. Beilage 39. Bericht des Landesauschusses, betreffend den gewesenen provisorischen Distriktsarzt in Senofetsch Dr. Anton Percot.
43. Beilage 40. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Pensionsfonds der Landesbediensteten für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
44. Beilage 41. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Voranschlag des Landeskulturfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
45. Beilage 42. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Staudner Fonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
46. Beilage 43. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Zwangsarbeitshausfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
47. Beilage 44. Bericht des Landesauschusses, womit die Vorschläge des Krankenhauses, Irrenhauses, Gebärdhauses und Findelhauses für das Jahr 1909 vorgelegt werden.
48. Beilage 45. Bericht des Landesauschusses, womit der Voranschlag des Landesfonds für das Jahr 1909 vorgelegt wird.
49. Beilage 46. Bericht des Landesauschusses, betreffend die provisorische Einhebung der Landesumlagen pro 1909.
50. Beilage 47. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Landesubvention von 55.000 K für den Bau des Frauenhospitals in Rudolfswert und das Öffentlichkeitsrecht für dieses Spital.
51. Beilage 49. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Melioration der Senofetscher Hutweiden.
52. Beilage 50. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Melioration der Nareiner Hutweiden.
53. Beilage 51. Bericht des Landesauschusses, womit die Vorschläge der Stiftungsfonds für das Jahr 1909 vorgelegt werden.
54. Beilage 57. Bericht des Landesauschusses, mit welchem der Entwurf eines Gesetzes, betreffend den Schutz der Alpen und die Förderung der Alpenwirtschaft vorgelegt wird.
55. Beilage 58. Gesetzentwurf, wirksam für das Herzogtum Krain, betreffend die Aufnahme eines Landesanlehens bis 10.000.000 K.
56. Beilage 60. Bericht des Landesauschusses, betreffend die Meliorierung der Willenberger Hutweiden.
57. Beilage 61. Bericht des Landesauschusses über verschiedene Personalangelegenheiten.
58. Beilage 62. Bericht des Landesauschusses, betreffend die in den Jahren 1903, 1904, 1905, 1906, 1907 und 1908 einigen Bezirksstraßenanschlüssen in Aussicht gestellten Unterstützungen aus dem Landesfonds.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost visoke zbornice in otvarjam sejo.

Najprej prosim gospoda zapisnikarja, da prebere zapisnik včerajšnje seje.

1. Branje zapisnika VI. deželnozborske seje dne 14. januarja 1909.
1. Lesung des Protokolls der VI. Landtagsſitzung vom 14. Jänner 1909.

Zapisnikar Škarja:

(Bere zapisnik VI. seje. — Liest das Protokoll der VI. Sitzung.)

Vprašam, ali kdo kaj ugovarja temu zapisniku? (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je zapisnik potrjen.

Druga točka dnevnega reda je:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
2. Mitteilungen des Landtagspräſidiums.

Deželni glavar:

Tu imam prijaviti, da je zopet predložena cela vrsta nujnih predlogov in sicer:

- 1.) (bere — liest):

„Nujni predlog
poslancev dr. Zajca in tovarišev.

Deželni zbor skleni!

a) Ustanovi se pet stipendij za slušatelje medicine v znesku letnih 700 K; stipendistom se tudi plačajo takse za rigorozne.

Pravico do teh ustanov imajo dijaki, rojeni na Kranjskem, ki se zavežejo z reverzom, da bodo vsaj 3 leta služili v deželni bolnici kot sekundariji.

b) Predlog se odkaže finančnemu odseku, ki poročaj ustno tekom 24 ur.

c) Predlogu se prizna nujnost v smislu § 21. opr. reda.

V Ljubljani, 15. januarja 1909.

Dr. Ivan Zajec s. r., Drobnič s. r., Jarc s. r., Povše s. r., Bartol s. r., dr. Krek s. r., Jaklič s. r., Ravnikar s. r., Dimnik s. r., I. Hladnik s. r., I. Lavrenčič s. r., J. Mandelj s. r., Kobi s. r., J. Piber s. r., dr. Šusteršič s. r.“

Ta nujni predlog je dovolj podprt in, ako ne bo ugovora, ga odkažem takoj finančnemu odseku.

(Ni ugovora. — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Ker ni ugovora, gre torej stvar na finančni odsek.

Dalje pride

- 2.) (bere — liest):

„Nujni predlog

poslanca dr. Lampeta in tovarišev.

Deželni zbor skleni!

a) Deželnemu odboru se naroči, da poroča o ustanovitvi in organizaciji gospodinskih tečajev na kmetih in da stori v tem oziru pripravljalne korake. V ta namen se dovoli deželnemu odboru kredit do 3000 K.

b) Temu predlogu se prizna nujnost v smislu § 21. opravičnega reda.

Dr. Lampe s. r., dr. Krek s. r., Jarc s. r., I. Lavrenčič s. r., Jaklič s. r., Bartol s. r., Povše s. r., dr. Zajec s. r., Fr. Košak s. r., I. Hladnik s. r., Matjašič s. r., J. Mandelj s. r., Dimnik s. r., Ravnikar s. r., Drobnič s. r., I. Piber s. r., Kobi s. r., Fr. Demšar s. r.“

Tudi glede tega nujnega predloga bi nasvetoval, da se izroči finančnemu odseku.

Je kaj ugovora proti temu?

(Ni ugovora. — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Ker ne, se zgodi to.

Dalje imam tu

3.) nujni predlog gospoda poslanca Matjašiča in tovarišev, ki se glasi (bere — liest):

„Nujni predlog

Visoki deželni zbor!

Dne 16. oktobra 1908 pogorela je vas Božjakovo. Pogorelo je nad 22 hiš, z gospodarskimi poslopji vred 52. Tudi nekaj živine je zgorelo.

Uničeni so vsi pridelki, vsa obleka ljudem. Ljudstvo je v največji bedi; saj je nad 80.000 K škode v resnici. Uradne škode je cenjene 62.000 K. Vendar ta ni resnična, škode je mnogo več.

Naj se visoki deželni zbor usmili revežev in nakloni, kolikor je mogoče veliko podpore.

Županstvo občine Božjakovo - Rosalnice, dne 11. januarja 1909.

Matjašič s. r., Bartol s. r., dr. Zajec s. r., Fr. Košak s. r., Dular s. r., Dr. Krek s. r.“

Tudi ta predlog bi jaz, če ni ugovora, odstopil takoj finančnemu odseku.

(Ni ugovora. — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Torej se tudi ta nujni predlog izroči finančnemu odseku.

Dalje mi je gospod poslanec Matjašič izrekel željo, naj se priloga 47., to je: Poročilo deželnega odbora glede deželnega prispevka 55.000 K za zgradbo ženske bolnice v Novem mestu in glede pravice javnosti za to bolnico tudi takoj odkaže odseku in nujno obravnava.

To prilogo bi jaz, ker je glavna stvar pravica javnosti, odkazal upravnemu odseku, in istotako bi nasvetoval, da se priloga 61., to je: Poročilo deželnega odbora o raznih personalnih zadevah tudi takoj odkaže, in sicer finančnemu odseku.

Ako ni ugovora (Nihče ne ugovarja. — Es erfolgt kein Widerspruch.), se bo tako zgodilo, in sedaj preidemo do točke:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

- a) o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Šustersišča in tovarišev glede najetja deželnega posojila 10,000.000 K (z načrtom zakona priloga 58).

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- a) Über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Šustersiĉ und Genossen, betreffend die Aufnahme eines Landesanziehens bis 10,000.000 K (mit einem Gesetzentwurf Beilage 58).

Poročevalec Povše:

Visoka zbornica! Zadeva, ki je sedaj v razpravi, sme se paĉ prištevati med najvaŹnejše stvari, ki se imajo v teh kratkih dneh rešiti. V današnji debati je neki tovariš porabil besedo, da je Źalibog deŹela Kranjska še eminentno agrarna in premalo industrijalna. Jaz se ne bom Ź njim prerekal, ampak reĉi moram: zame je ljubo, da je deŹela Kranjska agrarna. Saj mora biti tudi pridelovalec, ki ŹiveŹ pridelajo širni drŹavi. Podoba ali slika deŹele Kranjske je taka, da vzlje temu, da ni naša deŹela razširjena, so gospodarsko vse razmere take, da ovirajo uspešen kulturn sistem obdelovanja zemlje. Tudi imamo veliko sveta premokrega; omenjam samo barje. Toda še nebroj drugih dolin je, ki silno trpe po vodah, ko izstopajo iz strug in opustošijo pridelke na travnikih in njivah in zemljo odnašajo. Ako pregledamo kataster naše zemlje, vidimo, da je na primer Sava ali Bistrica nebroj zemlje odnesla in nanesla na druge kraje.

Istotako pa imamo, kakor v nekaterih krajih preveĉ vode, pa zopet druge kraje, ki silno vsled pomanjkanja vode trpijo. Nbroj pridno delujoĉih kmetov je, ki bi bili sreĉni, ako bi imeli zraven kruha in Źgancev nekaj vode za piti. Na primer na Krasu, v Suhi Krajini je veliko kmetov, ki ure in ure hodijo po vodo, in, gospoda moja, tisti, ki v izobilici Źivi, ne ve ceniti, kaj je stradanje vode. Źejo umevate gosposki mešĉani, ko kako turo napravite. Kdor je to storil, sem prepriĉan, da mu ni bilo toliko za grŹljnej kruha, kakor po vodi mar. Ravno zato pa, da se ustvarijo v deŹeli bolj enake razmere in predpogoji za pridelovanje, prav to je dalo povod gospodu predlagatelju, da je stavil nujni predlog, katerega moramo osobito vsi zastopniki kmetskih krogov, ki tvorijo ogromno veĉino v deŹeli, iz srea pozdravljati. Osme lim se trditi, da kdor res ljubi deŹelo, komur je mar proevit deŹele Kranjske, mora stremiti za tem, da se olahkoĉi ogromni veĉini kmetskega stanu teŹavni poloŹaj. In, gospoda moja, to ni fraza, ĉe reĉem, da je to ravno oni element, ki je ohranil, da je na naši zemlji ostal Slovenec gospodar (Źivalno odobravanje in ploskanje na levi — Lebhafter Beifall und Händeflatschen links). Ker smo vsi navdani in navdušeni domoljubni moŹje, zato hoĉemo zastaviti vse sile, da

ustvarimo boljše razmere, ki bodo kmetu omogoĉile obdelovanje zemlje, da ga bo rodna zemlja rediti mogla in ne bo odhajal iz domovine. Kot drugod, tudi v vladnih krogih pravijo, da išĉe Kranjec lahkega zasluŹka (Klici na levi — Rufe links: „Ni res!“). Ako kdo opazuje dušo našega ljudstva, mora reĉi, da je res Źalostna prikazen poleg ogromnih dolgov osobito izseljevanje našega kmeta. Pa ne samo naš slovenski kmet, ampak tudi koĉevski je primoran v tujini iskati si kruha. Ne bom se spuščal v kritiko, ampak eno lepo lastnost moram povdarjati, ki jo je naš narod ohranil, in to moram konstatirati in izreĉi, da v njem ni ugasnila domovinska ljubezen, ampak da se trudi leta in leta v tujini, da se potem zopet v ljubljeno domovino nazaj vrne. Ta stran je edina, ki mene kot domoljuba uteši glede na izseljevanje, da naše ljudstvo, kar si je v tujini s krvavimi Źulji priborilo, prinese potem v domovino in da si tako omogoĉi plaĉati nebroj dolgov.

Stvar deŹelnega zastopa pa mora biti, da oskrbi predpogoje, ki omogoĉijo našemu kmetu, da v bodoĉe ostane doma v oĉetnjavi, na rodni zemlji, katero bo mogel uspešno obdelovati.

To za uvod. Finanĉni odsek pa, kateremu se je ta nujni predlog gospoda tovariša dr. Šustersišĉa odkazal, ki intendira, da se ustvarijo predpogoji za uspešno gospodarstvo v kmetijstvu, ta odsek je prouĉeval vso predlogo in je našel, da je utemeljen ta nujni predlog glede najetja posojila 10,000.000 K, in v imenu finanĉnega odseka poroĉam tedaj sledeĉe:

Finanĉni odsek se je prepriĉal, da je bil ta predlog res nujen, in sicer iz sledeĉih razlogov:

Visoki deŹelni zbor sam je v svojih prejšnjih sesijah sklenil in naroĉil deŹelnemu odboru izdelati celo vrsto naĉrtov za dobavo pitne vode, za uravnavo vodá (rek in potokov), za napravo novih cest, oziroma zboljšanje cest itd.

DeŹelni stavbeni urad je zadostil tem naroĉilom in ima polno izgotovljenih naĉrtov in so projekti v izvršbi:

- 1.) za dobavo vode, za kar bo treba 754.300 K;
- 2.) za projektovane, pa ne še izvršene vodovode bo treba 5,057.910 K;
- 3.) za vodovode, še ne rešene, pa stavbnemu uradu naroĉene, treba bo 3 milijone kron.

Skupaj torej 8,812.210 K.

Naj navedem le nekatere veĉje naprave: Vodovod za Cerknico-Rakek bo stal 420.000 K; za Iško vas in okolico 126.000 K; za Kal in Neverke 79.000 K; za Runarsko 76.000 K; za Stari trg pri Ćrnomlju 234.000 K; za Trnovo 34.800 K; za Radeĉe 22.760 K; za Št. Lambert 31.000 K in za Brezje in okolico 162.000 K. Poleg tega je še nad 30 manjših projektov pripravljenih.

Veliko število vododobavnih naprav pa je, ki so nujno potrebne in bi bila naravnost krivica, ako bi jih ne dovolili in izvršili v najkrajšem ĉasu, na primer Suha Krajina.

Istotako ĉakajo izvršitve silno nujni projekti za uravnavo vodá, s katero se bodo ustvarili boljši pogoji za kmetovalce, ki toliko trpe po povodnjih in drugih

škodah, provzročenih po vodah. Poleg osuševanja barja so gotovi sledeči projekti:

Upravna Save pri Lazah do Litije in od Jesenic do Brezic s potrebsčino 1,800.000 K. Nujno se mora izvršiti upravna Kamniške Bistrice, za kar je proračunanih 1,260.000 K. Za uravno Sore od Bukovice do Goričan-Medvode treba 425.000 K; Švice pri Horjulu 120.000 K; potoka Breg pri St. Jurju, Grosuplje 160.000 K; Sore in Račeve 26.000 K. Nič manj nujne so uravnave vodá: Pivka, Zelimeca, Temenica, Krka, dotoki Ljubljane.

Za te naprave treba bo ogromno vsoto 12 milijonov kron.

Poleg teh vodnih zgradb pa je nujno izvršiti celo vrsto cest.

Dobre ceste so prva in glavna podlaga uspešnega kmetijstva. Kaj pomaga pridobiti blago, če ga pa ne morem izvažati in s pridom spraviti v denar. So v naši domovini pokrajine, ki so ločene iz splošnega prometa, in katere svoje pridelke z neverjetnim trdom in ogromnimi stroški zamorejo spraviti v denar. So cele pokrajine, ki niti ene poštene ceste nimajo. Pravica zahteva torej, da se tudi tem, doslej tako zanemarjenim krajem da potrebnih občil, cest.

Po izkazu stavbnega urada treba bo za cestne zgradbe 5,943.000 K, h kateri vsoti bo morala dežela dati 2,115.000 K. Naj navedem le nekatere v izvršbi se nahajajoče cestne zgradbe:

Preložitev ceste Litija-Šmartno; Čatež-Sv. Križ; Čatež-Lipa; Vrhnika-Vrd. Zgradba mostu čez Savo pod Šmarno goro; most pri Vavti vasi; preložitev Markotovega klanca; korektura ceste Črnomelj-Vinica; most čez Dobličanko; preložitev ceste Kot-Kumpmatel, Semič-Vrčice, ceste Lienfeld-Stalzern-Banjaloka-Fara-Osilnica; cesta Mojstrana-Vrata, preložitev ceste v Zagorju.

Nove zgradbe cest: Smerečje-Žiri; korektura ceste Jugorje-Streklevec-Črnomelj; Vinica-Adlešiče; Smuka-Hinje-Žvirče; Vrzenec-St. Jošt; Polhov gradec-Zalog; Brunek-Radeče; Radeče-St. Jur pod Kumom; Trnje-Javornik-Cerknica-Lož; Postojna-Podkraj.

Treba pa bo pregledati kataster vseh cest in pokazalo se bo, da je marsikatera okrajna cesta povsem vredna, da se uvrsti med deželne ceste; naj navajam med temi osobito nujno opravičenost uvrstitve sedanje okrajne ceste Ljubljana-Ig, ter naj se ista podaljša in zveže z ono cesto, ki se že gradi iz Trnja-Javornika do Cerknice, ki bi potem tako zvezana nudila izvrstno najkrajšo zvezo našega deželnega stolnega mesta Ljubljane z Notranjsko.

Istotako pa bo treba tudi še marsikatero, sedaj le občinsko cesto uvrstiti med okrajne, ker le take morejo biti tako oskrbovane, da res služijo v olahkočenju prometa in izvoza. Gospodje tovariši ste v razpravi o nujnosti dr. Šustersičevega predloga navedli nebroj cestnih prog, ki naj se zboljšajo, prelože ali na novo zgrade. V tej debati ni bil naveden okraj litijski, ki je zelo hribovit okraj, kjer so cele krajine silno potrebne boljših občil. Kako potrebna je cesta Sent Lambert-Zagorje-Sava; Zagorje ob desnem bregu z

Litijo, pogorje Janče-Prežganje. Nič boljše ni v okraju radeškem. Celo pogorje pod Kumom mora dobiti boljše ceste, da se ondotnemu ljudstvu odpre takorekoč širni svet prometa. Pa še nebroj drugih cest in potov se bo zgradilo, ker načelo velja: vsakemu kraju pravica in enaka skrb deželnega zastopa! Sicer se bo pa deželni zbor v vsakem zasedanju prepričal po poročilu deželnega odbora, katere ceste, vodovodi in uravnave rek so se izvršile, in bo toliko vestno, kakor tudi strogo presojal in razsojal, kje je melioriranje najnujnejše, najpotrebnejše in skrbel za to, da se ta zaklad pravično uporablja.

Preostaje mi le še z enim razlogom utemeljevati nujno potrebo melioracijskega zaklada. Ko je državni zbor razpravljal o zvišanju državnega melioracijskega zaklada, je finančni odsek utemeljeval potrebo z navedbo, da je kmetijsko ministrstvo na račun državnega melioracijskega fonda raznim deželam že zagotovilo podpore: za leto 1909: 6,124,309 K, za leto 1910: 5,147,948 K, za leto 1911: 4,242,000 K, za leto 1912: 4,194,258 K, za leto 1913: 4,113,559 K. Že ta izkaz opravičuje potrebo, da dobi deželni odbor znaten melioracijski fond, ker le tako bo mogoče deželnemu odboru pravočasno iz državnega melioracijskega zaklada zagotoviti si državne podpore za nebroj, v naši deželi tako nujnih melioracij.

Finančni odsek je na podlagi teh razlogov sklenil predlagati visokemu deželnemu zboru, da pritrdi temu nujnemu predlogu ter v to predlaga potrebni zakonski načrt, ki pooblašča deželni odbor, da po potrebi najame posojilo do 10 milijonov kron. Namen, za kaj se ima ta denar porabiti, je izrecno naveden v § 1.; istotako obrestna mera in čas povrnitve, odplačila pa v § 2.

Obenem nasvetuje troje resolucij, in sicer pod I resolucijo, ki ima služiti v svrhu dosege pristojbinskih olajšav in boljšega financiranja posojila. Resolucija II. intendira končno rešitev vprašanja ali in če, kako je mogoča izvršitev uspešnega odvajanja poplavnih vodá v notranjskih in dolenskih dolinah in kotlinah; pod III navedena resolucija pa naj deželi zagotovi možnost, pridobiti si dobrih zmožnih tehnikov, katere bo deželni odbor nujno potreboval pri vršbi melioracij, ki se bodo iz tega zaklada imele zagotoviti, s tem pa ustvariti našemu kmetijstvu boljše bodočnost, v kar naj to veliko posojilo blagonosno služi.

Predlagam, da visoki zbor skleni vzeti ta zakonski načrt v pretes in posvetovanje. (Živalno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Tandeshauptmann:

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Erzellenz Baron Schweigel.

Ich erteile ihm dasjelbe.

Abgeordneter Freiherr v. Schweigel:

Hohes Haus! Es ist nicht meine Aufgabe, auf die Details der interessanten Ausführungen des Herrn Vor-

redners näher einzugehen. Ich will Ihre Zeit auch nur ganz kurz für die Stellung eines Antrages mir ausbitten, der, wie ich glaube, im Interesse aller Parteien gelegen ist, und ich halte mich auch der Zustimmung aller drei Parteien dieses hohen Hauses zu diesem Antrage versichert.

Es handelt sich darum, daß in dem in Beratung stehenden Gesetzentwurfe die Bestimmungen des § 2, sowohl was die Verzinsung betrifft, als auch in anderen Richtungen, vielleicht auch im Interesse des zustandubringenden Anlehens, eine Ergänzung und Erweiterung erheischen. Es ist ja notwendig, bezüglich der Bezahlung der Annuitäten eine Vorjorge zu treffen, es ist aber auch wünschenswert, bezüglich der anderen, mit der Anlehensaufnahme verbundenen Ausgaben, z. B. der Provision, des Kurses, in irgend einer Form Vorjorge zu treffen, damit der Landesauschuß nicht in die Lage komme, Abmachungen zu treffen, die weit die Grenzen dessen überschreiten, was der Landtag in diesem Falle als im Interesse des Landes geboten ansieht. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Sufteršič: „Dann der Nettoerlös!“) Ja, es ist auch notwendig, den Nettoerlös darzustellen.

Ich hege gewiß auch das lebhafteste Interesse für die Förderung aller im § 1 in Aussicht genommenen Maßnahmen und eben um keine Zeit zu verlieren, erlaube ich mir den Antrag zu stellen, die Debatte über diesen Gegenstand jetzt zu unterbrechen und den Finanzausschuß zu beauftragen, sofort nach Unterbrechung der Sijung den § 2 in neuerliche Erwägung zu ziehen und heute noch einen entsprechend ergänzten Antrag einzubringen, damit wir nicht im Plenum des hohen Landtages eine Debatte über die Formulierung dieses Gesetzentwurfes führen müssen. Die Beratung über diesen Gegenstand könnte dann noch heute fortgesetzt werden. (Pritrjevanje. — Zustimmung.)

Deželni glavar:

Ekszellenca gospod poslanec baron Schwegel je stavil predlog, naj se sedaj prekine debata in vrne zakonski načrt finančnemu odseku, da se vnovič in še tekom današnjega dne posvetuje o njega besedilu.

O tem predlogu bomo takoj glasovali.

Tisti gospodje, ki podpirate ta predlog, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschiedt.)

Predlog je zadostno podprt.

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, — torej se zakonski načrt odkaže finančnemu odseku.

Sedaj pride na vrsto točka:

- b) o nujnem predlogu gospoda poslanca Plantana in tovarišev glede dovoljenja mestni občini ljubljanski za posojilo.

- b) Über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Plantan und Genossen, betreffend die Bewilligung der Stadtgemeinde Laibach zur Aufnahme eines Darlehens.

Poročevalec dr. Krek:

Gospod poslanec Plantan je stavil nujni predlog, naj se pod gotovimi pogoji dovoli mestni občini ljubljanski, da najme neko posojilo.

Finančni odsek mi je naročil, da naj priporočam deželnemu zboru to-le v pretres in sklepanje (bere — liest):

„Deželni zbor skleni:

- 1.) Ljubljanski mestni občini se dovoli, da najame sledeča posojila:

- a) v znesku 130.000 K v svrhu prispevka k stroškom za osuševanje barja;
- b) v znesku 120.000 K za zgradbo mestne višje dekliske šole;
- c) v znesku 700.000 K za zgradbo 3. mestne deške in 2. mestne dekliske šole;
- d) v znesku 800.000 K za zgradbo mestne tržnice;
- e) v znesku 280.000 K za dobrodelne namene v proslavo cesarjevega 60letnega jubileja;
- f) v znesku 420.000 K za nakup delnic Delniške družbe za plinovo razsvetljavo v Ljubljani.

2.) Ta posojila v skupnem znesku 2,450.000 K se smejo obrestovati k večjemu po 4¼ % ter se morajo amortizovati v 50 letih.

3.) Deželnemu odboru se naroča, da izposluje tema sklepoma Najvišjo sankcijo.“

V utemeljevanje izjavljam samo to, da govore točke, v katerih je pojasnjeno, čemu se posojilo najme, same zadostno za to stvar, in drugič, da se je o tem posojilu že zadostno v javnosti govorilo, da se pa nihče ni našel, ki bi se bil o tem kaj pritožil.

Že s tega stališča, da varujemo avtonomno pravico občine in jej damo priložnost, da izvrši dotične naloge, ki jih spozna kot potrebne za svoj napredek, predlagam, da se v tem smislu odobri nasvet finančnega odseka.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena.

Ali se kdo oglasi k besedi?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali. Gospodje, ki pritrdijo predlogu finančnega odseka, naj izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschiedt.)

Predlog je sprejet in s tem je rešena točka 3. b.

Prihodnja točka je razprava:

- c) o nujnem predlogu gospoda poslanca doktor Trillerja in tovarišev v zadevi oprostitve deželnih doklad za novo zgrajene hiše v Ljubljani.

c) Über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Triller und Genossen in betreff Befreiung der neuerbauten Häuser in Laibach von den Landesumlagen.

Poročevalec dr. Krek:

Gospod poslanec dr. Triller je vložil sledeči nujni predlog (bere — liejt):

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Finančnemu odseku se naroča, da takoj izdela glede na sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905 zakonski načrt, na podlagi katerega naj bodo oproščena tudi vsa ona poslopja v Ljubljani, ki so bila zgrajena po 2. juliju 1900, deželnih doklad od hišnonajemninskega in hišnorazrednega davka najmanj za dobo petih let.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da do nadaljnjega naročila takoj ustavi začasno vsako izterjevanje zaostalih deželnih doklad od poslopij ad 1., v kolikor ti zaostanki ne presegajo skupaj dobo petih let.

3.) Finančni odsek poročaj o tem predlogu v 48 urah ustmeno brez razdelitve poročila.

4.) Temu predlogu se prizna nujnost v smislu § 21. opr. reda.“

O tem predlogu mi je naročil finančni odsek, da naj stavim sledeče predloge (bere — liejt):

„I. Razveljavi se sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905:

Deželnih naklad oprostite se vsa ona poslopja in na isto dobo, katera in kakor so oproščena v smislu zakonov z dne 23. junija 1895, drž. zak. št. 88, z dne 24. junija 1900, drž. zak. št. 100, in z dne 23. maja 1905, drž. zak. št. 89, od hišnonajemninskega in hišnorazrednega davka. Onim hišnim posestnikom pa, kateri so te doklade plačali, ker so davčni uradi jih izterjali, se imajo vplačane tozadevne vsote vrniti.

II. Deželni odbor se pooblašča, da dovoli hišnim posestnikom za vrnitev zaostankov naklad, ki o njih govori sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905, v slučajih posebne potrebe primerne obroke.“

Nagibi, ki so vodili finančni odsek pri tem sklepu, so ti-le:

Finančni efekt tega, ko bi se imenovani sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905 v resnici izvršil, bi bil na deželne finance naravnost katastrofalen, ker bi pomenjal za deželne finance skoraj več nego 2.000.000 K izgube, in samo za letošnje leto 1909. bi finančni efekt v slučaju, ko bi se sprejel nujni predlog gospoda poslanca dr. Trillerja, znašal okrog 600.000 K. Okrog 400.000 K je menda že izplačanih, nekako 200.000 K je pa še na dolgu. Neobhodno potrebno je, da v tej stvari pridemo enkrat do jasnosti.

Deželni odbor je še v prejšnji svoji sestavi izprevidel, da je nemogoče vzdrževati red v deželnih financah, če se izvrši sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905, in je vsled tega v svojem odloku z dne 12. julija 1907, št. 6820., naznanil strankam,

da sklepa ne izvrši, ampak da se deželne doklade izterjajo. Vsled tega je veliko hišnih posestnikov tudi plačalo te doklade, drugi pa so prosili za obroke, oziroma so se zanašali, da morda doklad ne bo treba plačati.

Če je tudi stvar odiozna in težka, je vendar rešitev enkrat za vselej najlažja, če se sprejme sklep finančnega odseka, kakor sem ga predlagal. S tem pač deželni zbor izjavlja, da se je svojčas prenačil, ampak izprevideti zmoto, ko se gre za tako važno zadevo, mislim, ni nobena napaka, ampak le znamenje poštenja in znamenje dobrega gospodarstva.

Zato brez daljnega utemeljevanja prosim, da visoka zbornica sprejme predlog finančnega odseka, kakor sem ga prebral.

Deželni glavar:

Otvorjam razpravo. K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Meni se ta zadeva ne vidi tako enostavna in jasna, kakor gospodu poročevalcu finančnega odseka, in jaz mislim, da še ni zrela za tako radikalno rešitev, kakršno zahteva odsekov predlog.

Štejem si pred vsem v dolžnost, da opozorim visoko zbornico na dejstvo, da obstoja bistvena razlika med besedilom državnega zakona z dne 23. junija 1895 in deželnega zakona z dne 17. decembra 1896. Ta zakon z dne 17. decembra 1896, to odkrito priznavam, je nekoliko neprevidno stilizovan; ne da se vsled tega kar kratkomalo zavriniti tisto pravno mnenje, ki trdi, da imajo tudi posestniki tistih novih hiš, ki so bile zgrajene stoprav po 3. juliju 1900, že na podlagi našega deželnega zakona ex lege in ne glede na sklep deželnega zbora z dne 24. novembra 1905, pravico do oprostitve deželnih doklad, vsaj za dobo petih let. Jaz Vas tukaj ne bom mučil z juridičnimi izvajanjem, ampak opozarjam le deželni odbor na to, da se je deželi, če se sprejme radikalni in naravnost drakonični predlog finančnega odseka, po mojih informacijah bržčas bati pravde, in sicer ne gotove in riskantne pravde. In jaz res ne vem, ali se deželi kaže izpostavljati se tej nevarnosti brez podrobnega in natančnega študija cele zadeve, zakaj riskantna je končno vsaka pravda. (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: „Imamo že dve!“) To je bilo upravno sodišče; ampak tukaj bo govorilo drugo sodišče, in če bodo gospodje stvar še enkrat študirali, se bo morda vendar dobila kaka srednja pot, ki bo rešila deželo drage pravde in eventualitete, da jo izgubi. Vsaj vemo, kaj je justica, in jaz pravim, da je imel čisto prav tisti gorenjski knetovalec, ki je rekel: „Glejte, saj je že paragraf tak; je vseeno, ali ga na glavo postaviš ali pa na noge.“ Star dovtip je to, ampak dober in tukaj na mestu. Sicer pa tudi aequitas govori za to, da naj bi se stvar še enkrat natančno preštudirala, predno se zada zapeljanim ljubljanskim davkoplačevalcem tako krut udarec. Saj

to se ne da tajiti, da so bili vsaj oni hišni posestniki ljubljanski, ki so zgradili nove hiše po 3. juliju 1900 naravnost v zmoto zapeljani in varani vsled nejasnosti zakona in deželnozborskega sklepa. Vsakdo, kdor je prečital zakon z dne 17. decembra 1896 — o sklepu iz leta 1905. niti ne govorim — je bil opravičeno mnenja, da bo zgradba vsaj za pet let prosta deželnih doklad. Navaden čut pravičnosti nam mora torej veleovati, da se ne prenaglimo s predrakoničnim odrekanjem vsake olajšave. Pomisliti je tudi na posledice, ki jih mora imeti za Ljubljano tako neusmiljeno postopanje. Prizadeti hišni posestniki bodo skušali prevaliti nepričakovano breme na posamezna stanovanja in podražili bodo najemščine. Tak eksempel je pa silno mamljiv, in bati se je, da bo končni uspeh slednjič splošno podraženje že itak predragega ljubljanskega življenja. Te moralne odgovornosti pa deželni zbor vendar ne more prevzeti.

In tudi na gmotni položaj posameznih posestnikov bi se končno moralo ozirati, kajti to ne more biti poklic dežele, pa naj bo v še tako slabih razmerah, da bi spravila na rob propada kakega po njej sami varanega in zapeljanega posestnika. To moralno odgovornost pa nalaga kruti predlog finančnega odseka celi zbornici in zategadelj prosim, da sprejmete sledeči spremenjevalni predlog:

„1.) Deželnemu odboru se naroča, da zadevo iznova preštudira zlasti s pravniškega stališča in glede na potrebo posameznih prizadetih hišnih gospodarjev ter da o tem stavi deželnemu zboru v prihodnjem zasedanju svoje predloge.

2.) Do tega časa ustaviti je začasno vsako nadaljno izterjevanje deželnih doklad od hišnonajemniškega in hišnorazrednega davka glede novih poslopij, zgrajenih v Ljubljani po 2. juliju 1900, v kolikor ti zaostanki v vsakem posameznem slučaju ne presegajo skupaj dobo petih let.“

S tem sem hotel deželni odbor opozoriti na potrebo posameznih prizadetih hišnih posestnikov za slučaj, ako bi prišel deželni odbor do prepričanja, da ima vztrajati pri izterjevanju doklad in da bi jim ex jure ne priznal nobene olajšave; v tem slučaju bo imel potem pač uvaževati vsaj to, ali ne kaže, da izpriča dežela nekoliko milosti vsaj nasproti onim majhnim neimovitim in zadolženim hišnim posestnikom, ki so pet let živeli v najboljši veri, da so deželnih doklad oproščeni, ker jih nikdo od njih terjal ni. Taki reveži bi prišli v naravnost katastrofalen gospodarski položaj, če bi morali sedaj kar naenkrat plačati kakih 1000 K ali še več na samih zaostalih dokladah.

Torej, če bi že de jure imel finančni odsek popolnoma prav, bi bila, če se moj predlog sprejme, vsaj deželnemu odboru dana prilika, upoštevati nujno potrebo posameznih majhnih hišnih posestnikov, da ne pridejo v nevarnost gospodarske propasti. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Gändelfächeln im Centrum.)

Deželni glavar:

Najprej moram vprašati, ali kdo podpira ta predlog.

Gospodje, ki podpirate predlog gospoda poslanca dr. Trillerja, blagovolite, prosim, ustati.

(Zgodi se. — Gefchieht.)

Predlog je zadostno podprt in je torej v razpravi.

Besedo ima gospod poslanec dr. Lampe.

Poslanec dr. Lampe:

Na izvajanja gospoda poslanca dr. Trillerja bi napravil samo nekaj kratkih opazk.

Prvič je resnica, da je za nekatere davkoplačevalce težko, plačati deželne doklade, ampak če so bili zapeljani v zmoto, bili so zapeljani deloma po deželnem zboru, in deželni odbor ima vsled tega tudi dolžnost ustvariti v tem pogledu jasnost, deloma pa po neenakem postopanju davčnih oblasti, ki so nekatere pobirale doklade, nekatere pa ne.

Glede pritožb se je v enem slučaju izreklo upravno sodišče, da ni kompetentno, sedaj je pri upravnem sodišču druga pritožba, ki bo imela najbrž ravno tisti uspeh. Zato bi prosil visoko zbornico, da glasuje za predlog finančnega odseka.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima gospod poročevalec končno besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Gospod poslanec dr. Triller se pravzaprav ni pečal s sklepom deželnega zbora z dne 24. novembra 1905. Iz tega moram skoraj sklepati, da je ravno tistih misli, kakor deželni odbor, ko je pritrdil referentu Petru Grasselliju, ki je izjavil, da mora vsako oproščenje od plačevanja dotičnih doklad določeno biti v zakoniti obliki, in zaradi tega so pravni pomisleki proti veljavnosti deželnozborskega sklepa vsekako utemeljeni.

Kar se tiče razloga, da je bil zakon iz leta 1896. pomankljiv, se ne spuščam v to stvar. Če je bil zakon pomankljiv, se bo drugod prilika našla, ga raztolmačiti. Danes govorim samo o usodnem sklepu iz leta 1905. in glede tistega predlagam, da se razveljavi. Gospod poslanec dr. Triller pravi, naj se izognemo pravdi. Kaj nam pa to pomaga? Za nas se gre za to, da se izognejo deželne finance izgube, in to ne gre drugače, kakor da se napravi jasnost. Če bo to imelo še kako pravdo za posledico, nima to nobene zveze s stvarjo, katero razpravljamo ravno sedaj. Deželnemu odboru izročiti to zadevo, naj jo študira, je po mojem mnenju odločilni predlog, ki ima samo to dobroto, da se danes ne izpostavimo odijoznosti v javnosti, ali kaj nam to pomaga? Deželni odbor, — in sicer prejšnji, ki je imel drugačno lice, kakor sedanjí

— je bil prepričan, da ni mogoče izvršiti tega, kar je sklenil deželni zbor dne 24. novembra 1905, in do ravno tega mnenja je prišel sedanji deželni odbor. Čemu torej stvar študirati? Gre se za preveliko vsoto, katere dežela ne more žrtvovati; za slučaje izredne potrebe pa je itak preskrbljeno s tem, da more deželni odbor dovoliti posameznim hišnim posestnikom tudi daljše obroke. Strah pred zvišanjem najemnine je sicer opravičen, ampak pred tem stojimo vedno, ali sedaj sklenemo oprostitev od doklad, ali ne. Draginja bo vedno naraščala, ravno s tem pa, če ustvarimo jasnost, bi tudi špekulaciji glede povišanja najemnin marsikje izpodbili tla. Jaz torej vztrajam pri svojem predlogu in prosim, da se predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja ne pritrdi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Lasciate ogni speranza...!“)

Deželni glavar:

P Reidemo sedaj na glásovanje, in sicer bomo najprej glasovali o spreminjalnem predlogu gospoda poslanca dr. Trillerja. Ali naj se predlog še enkrat prečita? (Klici — Rufe: „Ni treba!“) Ne, — torej prosim glasovati. Gospodje, ki ste za ta predlog, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geſchieht.)

Predlog je ostal v manjšini in sedaj prosim glasovati o predlogu finančnega odseka.

Gospodje, ki ste za predlog finančnega odseka, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geſchieht.)

Sprejeto in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Na vrsto pride poročilo finančnega odseka

d) o nujnem predlogu gospoda poslanca doktor Lampeta in tovarišev glede budgetnega provizorija.

d) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Lampe und Genossen, betreffend das Budgetprovizorium.

Poročevalec dr. Krek:

Slavni zbor! V imenu finančnega odseka predlagam sledeče (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

I. V pokritje primanjkljajev pri deželnem zakladu naj se pobirajo od 1. januarja 1909 do onega časa, ko se deželnega zaklada proračun za l. 1909. definitivno ustanovi, sledeče deželne priklade:

1.) 40% doklade na užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta ter od mesa;

2.) samostojna deželna naklada od porabljenega piva po 2 K od hektolitru;

3.) 40% doklada na vse direktne davke izvzemši osebni dohodninski davek in pridobinski davek krošnjarjev.

II. Deželnemu odboru se naroča, da pridobi sklepu pod I. Najvišje odobrenje.

III. Deželni odbor se pooblašča, da primanjkljaje v času od 1. januarja 1909 do definitivne ustanovitve proračuna deželnega zaklada za l. 1909. pokrije eventualno potom primerne kreditne operacije.“

Priporočam, da se sprejme ta sklep finančnega odseka, da bo deželni odbor dobil od deželnega zbora priložnost ustavnim potom izvrševati svoje pravice in svoje dolžnosti. (Odobranje na levi — Beifall links.)

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. K besedi je najprej oglašen gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Razmere v deželi neobhodno zahtevajo, da pri tej priliki, ko imamo v razpravi začasno pobiranje deželnih priklad za l. 1909., ne molčimo, temveč damo duška tistemu ogorčenju, katero od 20. septembra 1908 naprej živi v naših dušah. Vedno in vedno moramo mi Slovenci ineti zavest, da je bilo jubilejsko leto našega cesarja za nas leto krvi in solza. To pa samo zategadelj, ker se je nemškemu šovinizmu zljubilo obhajati orgije svoje surovosti in svojega pobalinstva v obskurnem spodnještajarskem mestecu, ki leži sredi slovenske zemlje in katero v vsakem oziru docela živi od te zemlje. In pri tem si ne moremo prikriti žalostne resnice, da si ravnoisti nemški šovinizem hoče polastiti tudi naše kronovine in da ga pri tem podpira naša slavna vlada. In videti je, da v naši kronovini še vedno žive možje, ki sanjarijo, sedeč pod kako Bismarkovo podobo o „Krain, dem deutschen Bundeslande“, ter menijo, da Slovenci nismo za drugo, nego da nas Avstrija v tla tepta toliko časa, da nas več ne bo in da bo široko odprta pot, po kateri bo njega veličanstvo „le roi de Prusse“ na hrbtu zadnjega Habsburžana slovesno jezdaril proti sinji Adriji! (Živahno odobranje v središču — Lebhafter Beifall im Zentrum.) Mogoče je, da se tako nekako zrcali prihodnost slovenskega naroda v možganih našega tovariša gospoda dr. Egra (Smeh v središču in na levi — Gelächter im Zentrum und links), ker se je še pred kratkim javno izrekel, da si Nemci mostu do Adrije po Slovencih ne bodo dali zapreti.

In ta nemški šovinizem vidite, da ga z vsemi močmi podpira tudi naša vlada. Ves vladni aparat pada po Slovencih z železno silo; na Štajarskem, na Koroškem je slovenski naš narod docela brezpraven in vzlic ustavi ga stara Avstrija zatira, kakor je svojčas Cromwell zatiral brezpravne Irce. In v zadnji dobi vidite, da je kruti ta vladni aparat vzel med svoja kolesa tudi vojvodino Kranjsko in da je baron Schwarz nekaj nemški prokonzul v deželi, čegar vladna modrost tiče v tem, da 20.000 Nemcem deli

95 % pravice, Slovencem pa, katerih je skoraj pol milijona, le pičlih 5 %. (Odobranje v središču in klici: — Beifall im Zentrum und Rufe: „Skandal!“)

Gospoda moja, slepi bi v takih okoliščinah morali biti, če bi ne opazili, da se nam gre za življenje. Furor teutonicus je dandanes naš vladar in vladi in dvoru je to všeč. Tukaj ne morem pozabiti tistega slovesnega trenutka, ko se je deželni odbor kranjski koncem meseca novembra poklonil cesarju in ko je naš deželni glavar z vzvišeno zgovornostjo, kakoršna je le njemu lastna, pel visoko pesem o udanosti, pokornosti in neomajni zvestobi slovenskega naroda. Resnica je: slovenski narod je bil svojemu vladarju vsekdar udan, pokoren in zvest, ali ta udanost, ta pokorščina in zvestoba pa mu danes komaj daje jamstvo za gomilo v stari zemlji, katero smo podedovali po naših pradedih! Ko je deželni glavar končal svoje zlate besede, oglasil se je velečastni vladar in z ozirom na ljubljanske dogodke smo dobili ukor, da nam je, ko smo odhajali, bilo, kakor bi nas bil kdo z mokro cunjjo pretipal. Tako ostro je vladar pokaral nas. Pozneje pa, ko je prišlo zastopstvo dežele Štajarske na vrsto, kjer so Nemci v Ptuj, Mariboru in Celju če ne bolj, pa vsaj tako divjali, kakor Slovenci v Ljubljani, ni cesar spregovoril nikake pomirljive besede in ni nikogar opomnil k toleranci in medsebojni potrpežljivosti. Iz vsega tega se usojam sklepati, da nas oficijelna Avstrija ne mara, da naš ima za inferijorno raso, za manj vredno plemo, ki ima nasproti Nemcem tisto vrednost, kakor jo je imela raja nasproti moslemu. Z eno besedo, oficijelna Avstrija meni, da smo Slovenci samo zategadelj na svetu, da nam Nemci po glavah plešejo, in če se enkrat tega poniževalnega položaja naveličamo, pa nas očetovsko opominjajo, da bodimo tolerantni in potrpežljivi med seboj.

S tega stališča, častita gospoda, presojati je tudi tisto, kar se je dne 20. septembra zgodilo v Ljubljani, in vse, kar je s tem v zvezi. S tega stališča je v prvi vrsti tudi presojati postopanje nemškega vojaštva, kateremu je bila Ljubljana na milost in nemilost izročena. Vsaj je navada, lepa, lojalna navada, da se obsojajo in obžalujejo take demonstracije, ker je v njih vedno nekaj divjega! Ampak to obžalovanje more v Avstriji segati le do gotove meje: Še črv se brani, če se nanj stopa, pa naj bi se slovenski narod ne branil, kateremu hočejo z brutalno silo vzeti vse pogoje do življenja! Da pri tej samoobrambi dostikrat nima drugega orožja, kakor demonstracije, temu je kriv avstrijski vladni zistem, ki nam odkazuje v tej omajani državi položaj helotov, dasi je v ustavi teoretično, na papirju, tako lepo zajamčena enakopravnost vsem narodom. Zatorej je bilo jasno to: kakor hitro so bile v Ptuj opljuvane in tepene slovenske rodoljubkinje (Ogorčeni klici v središču in na levi: — Ent-rüstungsrufe im Zentrum und links: „Sramota!“ — „Skandal!“), nemogoče je bilo kaj drugega, kakor da se je oglasil jek iz Ljubljane. Ali tega pa v prvi vrsti niso zakrivali Slovenci v Ljubljani, ampak glavni krivec je oni, ki je pričel, in to je tisti znani mob, ki kraljuje po spodnještajarskih mestih. Koliko nevedne surovosti, koliko surove zabitosti, koliko nagnjusne

arogance je nakupičene po teh gnezdih, ve le tisti, ki je kdaj prišel v dotiko s to podivjano druhaljo! (Pri-trjevanje v središču in na levi. — Zustimmung im Zentrum und links.) Ali naša vlada, naši nemški ministri kaj radi odpusčajo tej druhalji, kadar se je enkrat izdivjala in znosila nad Slovenci, dočim bi pri vsaki najmanjši demonstraciji pri nas najraje postavili visoke vislice sredi Ljubljane, kjer naj se vsak obesi, ki je razbil kako nemško šipo (Burno odobranje v središču — Stürmischer Beifall im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter Turk: „Mi smo kar čakali, kdaj bodo frajmana poslali v Ljubljano!“).

Torej, gospoda moja, pri teh razmerah ni čuda, da smo izza tistih dni še danes razburjeni. Kar pa je nas vse pretreslo do kosti in v nas razvelo zadnjo strast, je bilo to, da so dne 20. septembra v Ljubljani pokale c. kr. puške in da sta v cesarjevem jubilejskem letu bila ubita dva mlada človeka, dočim je sedem drugih ljudi bilo razmesarjenih in pohabljenih, da bodo celo življenje pričali o junaštvu nemških vojakov, ki so tako hlabro streljali na neoboroženo slovensko množico (Burno odobranje med slovenskimi poslanci. — Stürmischer Beifall unter den slovenischen Abgeordneten). Zato pa ni čudno, če še danes stojimo pod utiski tega tragičnega krvoprelitja!

O dogodkih z dne 20. septembra samih, gospoda moja, pač ni treba mnogo govoriti!

Zadeva je povsem jasna: streljalo se je na nedolžne, streljalo se je, bodi iz zabitosti, bodi iz hudobije, brez vsake potrebe. Na kratko je dokazano, da se je morilo. V tem pogledu je sodna preiskava dala vsa potrebna pojasnila, izpoved vladnega komisarja, kakor tudi izpoved vladnega policijskega svetnika zajedla se je kakor črna pega v rumeno zastavo pešpolka kralja Belgijcev! In dokaj plohe moralo se bo razliti nanjo, da bo izprana ta pega! Le pogledjte, koliko časa so trajale rabuke v Pragi, kako se je ondi vojaštvu godilo, ali vzlic temu se ni sprožila niti ena puška. Češkega naroda se boje generali in oficirji, nas pa ima tudi nemško vojaštvo za „minderwertiges Volk“, za kulije, na katere se lahko strelja, kakor se strelja na lov po zajcih. V tem je izkati vzrok, da so se naše demonstracije kopale v krvi; nemški furor je tičal vmes, in lahko trdimo s ponosom, da je to dokazano po uradni vsestranski preiskavi. O detajlih torej ne bom govoril, pač mi bodi dovoljeno, spregovoriti nekaj splošnih pripomb.

Prva pripomba velja vojaškim oblastnjem. Te oblastnije žive po zastarelih nazorih, od katerih ne odnehajo in naj pogine pri tem ves svet. Med stare grehe avstrijskih generalov spada tudi oni, da ti stari in dostikrat obrabljeni gospodje nočejo nikdar pri-poznati, da so kaj grešili. Kar oni store, je prav storjeno, in če pri tem vtaknejo svoje plešaste glave kakor noj v sipo, pa menijo, da so ves svet prepričali, da imajo prav oni, stari in obrabljeni nemški generali. Za avstrijsko armado, ki je izšla iz ljudstva, je velika nesreča, da ima po večini nemške generale, ki izhajajo iz degeneriranih rodbin, v katerih se avstrijsko generalstvo takorekoč deduje od roda do roda!

Tako je vojaška avtoriteta tudi v Ljubljani postopala. Na noben način ni hotela pripoznati, da zadene vojaštvo 27. pešpolka kaka krivda. Lajtnant Mayer in njegovi Zgornještajerci, ki so potem bestijalne karte domu pisali, so bili nedolžni kakor ovčice, in Bog ne daj, da bi kak prašek kaznjivosti padel na te ovčice. Vojaštvo je moralo biti nedolžno, ker je kratkovidna vojaška oblast to tako imeti hotela! Pri tem se je ta oblast posluževala najnesrečnejših, najnespametnejših sredstev. Vojni minister se je v delegacijah zagovarjal, da je moštvo tiste čete, kateri je 20. septembra zapovedoval lajtnant Mayer, streljalo prej, nego mu je bilo dano dotično povelje. Naš vojni minister pri tem ni občutil, kako je s tem izgovorom osmešil sebe in avstrijsko armado pred celo Evropo! Največji blagor vsaki armadi je njena disciplina in v prvi vrsti disciplina pri streljanju. Tu pa je najvišja vojaška kapaciteta — in njega eksclenca ni občutila sramotnega svojega stališča — pripoznala, da so razmere pri 27. pešpolku take, da lajtnant 14 možicelnov ni imel v polni svoji oblasti, in to niti v trenutku ne, ko se je imelo streljati ne na oboroženega sovražnika, nego na neoboroženo množico. In njega eksclenca, ki je prej kot ne duševni sorodnik nekdanjih Alvinzijeve, Wurmserjeve in Mackove, ni ukazal niti najmanjše preiskave, in polkovnika, ki ima tako disciplino v svojem regimentu, niti za trenotek ni poslal v kasernski arešt! (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Za škadronom naj bi ga bil poslal s ta plavim pismom!“ — Veselost. — Heiterkeit.)

Kdo bi takemu polku ne kondoliral? K temu pa pride še človeška stran cele zadeve! Predočujte si vendar, da imamo pred sabo vojake avstrijske vesele. Ali vzlic temu ti vojaki kakor turški nicami iz Anatolije, komaj čakajo, da bi mogli streljati na brata, ki je ž njimi ene vere, ki ima ž njimi enega in istega vladarja, in ki pri vsem tem niti najmanjšega orožja v rokah nima! In še prej kot se je ukazalo, prično pokati in pobijati krščene ljudi! Nato se pa še bahajo ter pišejo sorodnikom krvave karte, v katerih vidijo vrhunec slave, da so mogli moriti petnajstletne otroke. Tistega pa, ki je sprožil tri strele na ljudstvo, pohvali njegov lajtnant pred zbrano kompanijo: „Also Sie waren es, der das Schmelldfeuer unterhalten hat. Bravo! So Gott will, werden wir noch schießen!“ Prosim, da ne pozabite, da živimo v l. 1909. po Kristusovem rojstvu, in da imamo tu opraviti s sinovi nemškega naroda, ki se vedno baha, da je pozobal yso kulturo celega sveta! Pred tako bestijalnostjo si zakriva humaniteta obraz, in z znanim Indijancem smo ponosni, da nimamo s tako kulturo ničesar opraviti!

Govoriti mi je tudi o lajtnantu Mayerju. Naravno, da me ta človek sam na sebi prav nič ne interesira. Interesira me le v toliko, ker vidim v njem tip nemškega oficirja, ki ima malo duha, pa prav nič sreca, in ki strastno sovraži vse, kar je slovanskega v državi. Po mojem prepričanju ne rožljaj moderni vojak neprestano s sabljo, temveč imej tudi dobro srce. Gorje armadi, v kateri se je dobro srce popolnoma zatrla! Tisti „haltsmaul-lajtnanti“ so mi nekaj ne-

znosnega, in menil sem, da so že izginili iz naše armade! Ali ljubljanski dogodki kažejo, da še niso izginili, nasprotno, da imajo v ošabnem generalu Potioreku, ki zapoveduje graškemu koru, mogočnega protektorja.

Lajtnant Mayer je postal vsled ljubljanskega streljanja „der strammste deutsche Leutnant der Armee“. In nemške pokrajine so opazile v njem nekakega heroja. In iz krogov nemške inteligence je prejel dopise, kateri so ga raditega, da je preli nekaj nedolžne krvi, kovali v zvezde. Jaz pa mislim, da je taka inteligenca gnala in v svojem jedru poživljena, ako jo spravlja v take ekstaze prelita človeška kri?

Pri naših avstrijskih razmerah se prav nič ne čudim, da se lajtnantu Mayerju ni nič zgodilo; čudim se samo, da dne 2. decembra ni postal oficir Fran Josipovega reda, seve „mit der Kriegsdekoration!“

Vojni minister je gospodu dr. Šusteršiču obljubil, da se bo na novo preiskavalo. A preiskuje se nič. Samo lajtnanta Mayerja so poslali na blazniško opazovalnico, pa se pravzaprav ne ve, zakaj. O ti vojaški ekspediciji v blaznico se pripoveduje pikantna dogodbica, katera bi, če je resnična, za kar pa jaz ne jamčim, v bengalični luči razsvetlila disciplino pri 27. pešpolku. — Kakor rečeno, za resničnost dogodbe ne prevzamem nikakega osebnega poročstva. Le konstatujem, kar se govori. In govori se, da je lajtnant Mayer s svojimi „tovariši“ v takozvani „officiersmesse“ nekaj popival. Njegov kompanijski komandant je potreboval njegove službe in po ordonanci mu je poslal takozvani „službeni list“, s katerim ga je v službo poklical. — Gospod lajtnant pa je — nekako podobno, kakor Laschan slovensko dostavnico — vpričo svojih tovarišev ta list strgal, rekoč: „Was soll mir der Wisch?“ Odkrito povem, da ne verujem, da je ta dogodbica resnična, ker bi sicer moral obupati nad disciplino v c. kr. armadi. Pač pa bo resnica, da so lajtnanta Mayerja postavili pred prag blaznice zgolj zategatelj, ker vojni minister, ker vojna uprava noče, da bi se kaznoval radi malomarnega postopanja pri ljubljanskih dogodkih!

Naj je že lajtnant Mayer blazen ali ne, nekaj se mu nikakor ne more odpustiti. In to je njegovo provokatorično postopanje po 20. septembru.

Naravno je, da je Ljubljana, ko so bili ubiti ljudje, v hipu stala v plamenu. Bilo nas je mnogo, ki smo smatrali demonstracije za nekaj takega, kar daje orožje v roko političnemu nasprotniku. Ko pa se nam je povedalo, da je tekla človeška kri, zavrelo nam je v glavi, in najmirnejšemu meščanu so se krčile pesti. Po Ljubljani je vse gorelo, vse je bilo razbeljeno, in treba je bilo le iskre, da se zopet ni vse vnelo!

V tem nevarnem položaju je lajtnant Mayer svojo s človeško krvjo zamazano pest dvignil proti slabotnemu mirnemu človeku — ne vem, če poznate gospoda Pirca ali ne. Prežal je nanj, in ko ga je zavohal v Prešernovih ulicah, ga je napadel iz zasede ter ga pretepel. Da je bila tedaj v ulicah večja množica, vnela bi se bila prava bitka, in znova bi bile vojaške puške pokale. Početje lajtnanta Mayerja je bilo torej posebno nevarno in če bi na primeru njega

kak civilist na ta način napadel, kakor je napadel on gospoda Pirca, izročen bi bil čisto gotovo kazenski pravici in težka ječa bi mu ne bila odšla. Lajtnantu Mayerju pa se ni ničesar zgodilo in Potiorek je imel svoje dopadenje, da je mogel neznaten oficir celo Ljubljano na nečuvčen način izzivati. Sicer pa recite kar hočete, ako pet do glave oboroženih oficirjev zahrbtno napade neoboroženega meščana, ne vidim jaz v tem ničesar junaškega, ničesar častnega. Take reči uganjajo pretepači, ali kakor jih Nemec imenuje „Raufbolde“, kateri nimajo nikakega pomena za človeško družbo. Zatorej me je pretreslo, ko sem čul, da lajtnant Mayer pri tistem naskoku ni bil sam, temveč da ga je spremljala tolpa tovarišev kot nekaka garda. Ta garda je ostala pri strani, in če bi lajtnant Mayer s svojo nabrušeno sablo in s svojim nabitim revolverjem ne mogel ugnati slabotnega Pirca, bila je takoj pripravljena priskočiti na pomoč, tako, da bi bili skoraj doživeli prizor, kako je sedem c. in kr. oficirjev skupno napadlo enega samega civilista. Skoraj bi človek mislil, da bi kaj takega, kakor je bil lajtnant Mayerja eksces v Prešernovih ulicah, v normalni državi ne smelo biti mogoče. Zlasti od strani vojaštva ne, ki je glavno breme preobloženega davkoplačevalca. Opuščam vsako daljšo opazko, samo toliko rečem, da si pojma viteštva ne morem tolnačiti na ta način, da bi videl viteze v ljudeh, ki v večjem številu in oboroženi napadejo enega samega človeka, ki pri tem še oborožen ni.

Pa naša vojaška oblast ni hotela takih škandaloznih reči preiskovati in kakor vse kaže, reklamuje naša vojna uprava za rumeni ljubljanski pešpolk pravice rimskih pretorjancev. Da bi taki pretorjanci mogli kaj napačnega storiti, tega vojna uprava ne bo nikdar pripoznati hotela, tem manj nasproti nam Slovence, ki smo v njenih očeh inferjorna rasa, ki naj si šteje v čast, če dobliva brce od naših nemških generalov. Tak je duh, ki preveva našo generaliteto in že od pričetka ni bilo pričakovati, da bo nam ta generaliteta pravično preiskala postopanje vojaštva pri ljubljanskih izgredih. Pravične vojaške preiskave ni bilo in je tudi ne bo, ker nam vojaška uprava v tem oziru noče biti pravična in nam toliko časa pravična ne bo, dokler bo cesarska armada to, kar je zdaj, prav grda kruta ponemčevalnica.

Vojaško upravo pa zadeva še drugo očitjanje. Ne samo, da je pristransko odrekla vsako preiskavo in kaznovanje, pristeti se ji mora tudi v greh, da je vse storila, kar je moralo razdvojiti že itak prerazburjeno prebivalstvo Ljubljane.

V te stvari se je namreč tudi vtaknil korni poveljnik general infanterije gospod Potiorek. O tem možu moramo govoriti, kajti storil je nekaj, česar mu nihče od nas Slovencev ne more odpustiti. Vedel je namreč polkovnik 27. pešpolka, da je poročnik Mayer nemogoč pri 27. pešpolku v Ljubljani in zato ga je poslal v Gradec, a od tamkaj ga je Potiorek poslal zopet nazaj v Ljubljano, da se je ta človek potem nalašč kazal po ljubljanskih ulicah ter posedeval pri odgrnjenih kazinskih oknih vsak dan in prezirljivo gledal na tiste ljudi, na katere je prej streljal. Da

se je torej v kaj takega vtikal korni poveljnik, je to škandal, ki je mogoče edino le v Avstriji. (Klici v središču: — Rufe im Zentrum: „Tako je!“)

Vojaštvo je v Ljubljani tudi prej nastopalo in imelo je za oster nastop več vzrokov dne 18. in 19. septembra, kakor pa dne 20. septembra.

Pametni vojaki, kakor so to na primer francoski in tudi drugod, in tudi nekateri naši, bi v takem slučaju gotovo ne storili kaj takega in ne bi prelivali nedolžne otroške krvi.

In kaj se je potem celo zgodilo? Poročalo se je v Gradec, da je lajtnant Mayer tudi dne 19. septembra napravil „Bajonettangriff“ na občinstvo. In kako se je potem izrazil feldeajgmojster Potiorek: „Ein Bajonettangriff, wobei keine Verwundung stattfindet, ist für mich kein Bajonettangriff!“ (Burni klici ogorčenja na levi, v središču in na galeriji: — Stürmische Entrüstungsrufe links, im Zentrum und auf der Galerie: „Skandal!“ „Sramota!“) To je krvočno, ki sramoti vsakega oficirja, posebno pa takega, kakor je Potiorek, ko bi moral biti hvaležen nam, ker je vendar sam nekaj let preživel med nami. S tem sem kolikor toliko pri koncu.

Ni dal streljati pri nas niti zastopnik vlade, niti policijski svetnik, storil je to edino le nezrel poročnik in zato odločno protestiramo proti temu, da bi ob takih prilikah poveljeval vojaštvu kak tak nezrel lajtnant ali kadet ali „Fähnrich“, ki bi dal streljati v ljudstvo pred seboj, kakor bi se bilo to kmalu zgodilo pred magistratom. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Sem bil priča!“)

To postopanje vojaštva je na vse strani obžalovanja vredno.

Na drugi strani še nekaj, gospoda moja, in s tem bom pri koncu.

Meni se je očitalo, da sem v mestnem svetu ljubljanskem rabil ali iznašal izraz nemških „Geiseln“, kar je čisto neresnično. V mestnem svetu sem si le to trditi upal, da naj vlada premisli, da te svinčenke, ki so se zadrle v slovensko meso, ne bodo obtičale v tem mesu, ampak da se bodo zadrle tudi v nemško meso. Rekel sem, da bo neobhodna posledica septemberskih dogodkov, da bodeta odslej nemška in slovenska narodnost ločeni in da bodeta med njimi ležala tista mrliča. Obžalovanja vredno je to in jaz se bojim, da bodeta ta mrliča tudi ležala med nami in med našo dinastijo! (Burno odobravanje v središču. — Stürmischer Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi je nadalje oglašen gospod poslanec dr. Vilfan.

Podelim mu besedo.

Poslanec dr. Vilfan:

Slavni zbor! Predno se tudi jaz pečam z obračunom, kateri se vrši danes z deželno in centralno vlado, ki nam ne da tega, kar nam je ustavno zagotovljeno, hočem navesti nekatere lokalne zadeve, katere so za nas jako važne.

Že gospod župnik Piber, ki je poslanec našega okraja iz splošne kurije, je navajal, da je pred vsem potrebno, da se okrajna cesta Lesce-Radovljica-Kamna gorica-Kropa-Podnart sprejme med deželne ceste. To delo je jako nujno, in jaz navajam v tem pogledu le to, da se je svoj čas delil okrajnocestni okoliš radovljiški v dva okraja, namreč v blejski in radovljiški. Pri tem se je zgodilo, da je dobil blejski okraj mnogo deželnih cest, med tem ko radovljiški okraj ni dobil prav nič deželnih cest. S tem je okrajni cestni odbor radovljiški zelo obremenjen in izvršuje zelo težko svoje dolžnosti. Prošnja za uvrstitev te okrajne ceste med deželne ceste je že vložena pri deželnem odboru, in jaz bi prosil, da bi se ta stvar kmalu rešila.

Čez vse potrebna je na Gorenjskem kmetijska šola. Ta zadeva se vleče že od sile dolgo in skrajni čas bi bil, da se ustanovitev te šole nekoliko pospeši, pa naj se potem že ustanovi na Bledu, v Lescah, Rečici ali v Bohinju.

Tretja lokalna zadeva, ki je za naše kraje zelo važna, je nakup blejske graščine z jezerom.

Dosedanji lastnik jezera in graščine je neki že prodal, in sicer eno najlepših vil za vsoto 100.000 K, katera je bila pa baje vredna 150.000 K. Pri tej stvari je glavno blejsko jezero. Jaz mislim, da dokler ne bo prišlo to jezero v deželno last, ali ne postane javna last, toliko časa ni pričakovati popolnega razvitiya zdravilišča Bled. Sedaj je treba za vsak količek, katerega hoče kdo zabiti v jezero, posebnega dovoljenja od strani lastnika blejskega gradu, in vsled teh kompliciranih razmer nastane tudi prav mnogo dragih pravd. Ker je jezero v zasebni lasti, tudi ni mogoče uvesti nobenega policijskega reda za čolnarje in ladjarje in tudi nobenega tarifa za vožnjo po jezeru. Za tisto vožnjo, za katero računa prvi čolnar 1 krono, računa drugi čolnar 3 krone. Jaz bi torej toplo priporočal, da slavna zbornica kaj ukrene glede jezera.

Zdaj preidem k glavnemu delu svojega govora, k obračunu z vlado.

Na čelo tega dela svojega govora moram postaviti besede deželnega predsednika barona Schwarza, katere je on govoril v kabinetni pisarni Njegovega Velikanstva cesarja in katere sem izvedel iz popolno zanesljivega vira. Te besede vsebujejo način postopanja slavne vlade proti Slovencem. Morebiti se je tudi že pred baronom Schwarzem na ta način ravvalo z nami, vendar pa je sam baron Schwarz v navedeni izjavi precizno povedal načela, kako naj se vladažjo Slovenci. Iz te izjave se bo pa tudi razvidelo, da deželni predsednik baron Schwarz ni tako nedolžen človek, kakor mislijo nekateri, da namreč stori vse le kot zapeljanec nemškega „Volksrata“, ali drugih svojih svetovalcev, recimo v prvi vrsti viteza Kaltenebergerja.

Dotične besede barona Schwarza se glase tako, da je treba Slovence zatirati, da jih je treba tiščati k tlom, da se jim ne sme ugoditi v nobenih kulturnih in narodnih zahtevah, da ne postanejo nevarni, kakor Čehi.

Po tem načelu se ravna vlada proti nam. Dolžnost nas vseh je, posebno pa je dolžnost „Narodne

zveze“ v državnem zboru, delati na to, da se ta sistem spremeni, da bo potem pojenjala germanizacija Slovencev, da bomo mi dobili slovenske uradnike, da bomo dobili jugoslovanskega ministra in da bo na onem mestu, na katerem sedi sedaj baron Schwarz, sedel Slovenec, in da bo tudi na onem mestu, kjer sedi njegov adlatus, sedel slovenski mož.

Da o teh stvareh nekaj bolj natančnega povem, bom nekoliko govoril o personalnih razmerah pri gozdarskih uradih, pri šolah in potem pri finančni upravi ter pri sodiščih.

Kar se tiče gozdarskih uradov, vam navajam, da so to lepe službe, in zato jih imajo Nemci. (Poslanec — Vbgeordneter Turk: „Za naše ‚zeksarčke‘!“) Pri dveh gozdnih oskrbnistvih v Radovljici in na Bledu služijo izključno Nemci. Nastavljajo se celo logarji, kateri ne znajo prav nič slovenski (Poslanec — Vbgeordneter Turk: „Vsaj še pri nas deželni predsednik slabo govori slovenski!“), čeprav imajo opraviti največ s slovenskim ljudstvom. Zgodilo se je, da se je reklo Slovincu, ki je vstopil pri gozdarski direkciji v Gorici, kateri so podrejene tudi domene in gozdna oskrbnistva na Kranjskem, da jim je pri direkciji v Gorici, katera je seveda skoro izključno nemška, ljubši 99 Italijanov, nego en Slovenec. Veliko boljše, nego je pri gozdnih oskrbnistvih, tudi ni pri gozdnih nadzorstvih.

Preidem k šolstvu, katero na Kranjskem opravlja skoro neovirano vitez Kaltenegger. Čudno se mi zdi, da se tega moža trpi toliko časa pri tem referatu, za katerega on nima zmožnosti, ker nima čuta za objektivnost in pravičnost.

Znano je, da ne sme z vitezom Kalteneggerjem nihče govoriti slovenski, ker je v tem slučaju stalna zamera neizogibna.

Kako da se pri nas šolstvo germanizuje, hočem dokazati le po nekaterih zgledih.

Na Savi se nahaja zasebna šulferajnska šola, katera je popolnoma nepotrebna. Pred tremi leti je hotela imeta ta šola pravico javnosti. Po zakonskih določbah je bil v tej zadevi za svoje mnenje vprašan okrajni šolski svet v Radovljici. Referent za to zadevo v dotični seji okrajnega šolskega sveta v Radovljici je bil takratni okrajni šolski nadzornik Belar, kateri je zdaj postal deželni šolski nadzornik. Ta šolski nadzornik je bil od sile razburjen, ker okrajni šolski svet v Radovljici ni bil takoj za to, da bi se podelila omenjeni šulferajnski šoli pravica javnosti, temveč je zahteval, da se mora ta zadeva še natančneje preiskati v tem oziru, če so podani vsi pogoji, katere zahteva zakon, da se podeli kaki šoli pravica javnosti. Ta sklep okrajnega šolskega sveta je šel na deželni šolski svet v Ljubljano. Od tod pa ni nikdar več prišel na okrajni šolski svet v Radovljico, temveč je deželni šolski svet, oziroma je deželna vlada, oziroma naučno ministrstvo preko okrajnega šolskega sveta v Radovljici podelilo navedeni nepotrebni šulferajnski šoli pravico javnosti.

Tako se bagatelizirajo okrajni šolski sveti in pravice slovenskega naroda!

Glede šolstva navajam še, da se na ljubljanskem učiteljskem poučuje predmete v pretežni večini v nemškem jeziku in se izdajajo spričevala le v nemškem jeziku. Na tem učiteljskem se letos že drugo leto vrši tečaj za meščansko učiteljstvo, to je, da se v tem tečaju pripravljajo ljudskošolski učitelji za izpit za meščanske šole. A čudno! Vsi predmeti, ki se tu razlagajo, se predavajo edinole v nemščini. Najbrž zato, da se bo enkrat, ko se bodo zares začele ustanavljati meščanske šole, lahko reklo, da nimamo za slovenske šole sposobnih učiteljev.

Glede obrtnega šolstva navajam, da c. kr. vlada, oziroma njeni referenti, dopisujejo vodstvom naših obrtnih šol samo v nemščini, in da dve tretjini teh obrtnih šol nadzoruje človek, ki je znan slovenski renegat in zagrižen kazinot. Kako naj neznačajni človek vzgaja značajne ljudi?

Vlada je pred nekaj leti pričela prirejati na ljubljanski c. kr. umetno-strokovno-obrtni šoli takozvane tečaje za pridobitev sposobnih učiteljev za obrtne šole. Čudno se mi zdi, zakaj se v teh tečajih ne poučujejo vsi predmeti v slovensščini in zakaj izdaja vodstvo teh tečajev nemška spričevala.

Kar se tiče šolstva, navajam tukaj še, da je učni načrt za ljudsko šolo v Trzinu izjemen, čeprav imajo tudi tam nepotrebno šulferajnsko šolo. Na ljudski šoli v Trzinu se čisto po nepotrebem prične poučevanje nemščine že v drugem razredu, ko se nasproti temu drugje prične šele v tretjem. Sicer je pa uspeh tega pouka itak malenkosten.

Za neredno razpisovanje in oddajo učiteljskih služb navajam le dva slučaja. Učitelj-voditelj na Bohinjski Beli je umrl že pred pol letom, ali njegova služba še do danes ni razpisana. Pred pol letom je bila razpisana učiteljska služba na Breznici. Oglasilo se je več kompetentov, ali služba še danes ni oddana. Najbrže ima tudi tu vitez Kaltenegger svoje roke vmes.

Priredim sedaj k personalnim zadevam pri naši finančni upravi. Tukaj neomejeno gospodarijo deželni predsednik baron Schwarz, finančni ravnatelj Kliment in personalni referent svetnik Avian. Torej en tirolski Nemec, en tirolski Lah ter en brezbarveni Moravan.

Izjavljam, da ne morem pripoznati, da bi bil nemški jezik v deželi navadni jezik, izvzemši nemškega kočevskega otoka. Uradništvo pri finančni upravi bi moralo biti izključno slovensko. Pa tudi po narodnostnem razmerju ne ustreza število slovenskih in nemških uradnikov dejanskim razmeram.

Po pravilnem razmerju bi imelo biti nemškega uradništva 4 %. Vidimo pa, da je pri finančni upravi med 42 konceptnimi uradniki 13 Nemcev, torej kar 33 %. Med davčnimi uradniki je 12 % Nemcev. Priblžno tako ali še slabše razmerje je pri računskem oddelku in pri finančni straži.

Že do sedaj nenormalne razmere so postale naravnost neznosne, odkar je dobil Schwarz za finančnega ravnatelja Klimenta. Od tedaj se Slovenec-uradnik sploh ne sme v javnosti več čutiti Slovenca, sicer ga čaka premesčenje ali še kaj hujšega.

Schwarzovemu načelu na Kranjsko spraviti kolikor mogoče nemškega uradništva, sta verna pomagata Kliment in svetnik Avian.

Poslednjemu, najbolj nesposobnemu uradniku — bil je deželni davčni nadzornik, radi nezmožnosti so mu vzeli referat; bil je nekaj časa vodja davčne administracije, toda zapustil je tak nered, da je bilo treba leto dni, da se je osnažil Avgijev hlev — je Schwarz s Klimentom poveril tudi personalni referat za konceptne uradnike, ker je bil dvorni svetnik Dobida prepravičen in se načeloma ni spuščal v politiko, katera sedaj odločuje pri baronu Schwarzu.

Temu Avianu se je poveril ta personalni referat, ker ima to lastnost, da vidi v vsakem uradniku hudodelca. Vsak mora šele dokazati, da ni hudodelec.

Že ko je bil Avian personalni referent le za davkarije, je spravil toliko davčnih uradnikov v disciplinarno preiskavo, da je bilo na Kranjskem več disciplinarnih kazni, nego v deželah z desetkrat večjim uradniškim statusom.

To je bilo tudi ministru Böhmju preveč, da je javno izrekel, da sploh nobene razsodbe ljubljanske direkcije ne potrdi. Takega rablja si je želel Schwarz. Posledice se že čutijo. Slovenski konceptni uradniki morajo na deželo. Najzmožnejši izmed vseh, dr. Eller, je moral v Novo mesto, Sedlar kot praktikant v Črnomelj, Bilmayr, ki je bil zelo rad v Novem mestu, je moral vsled sklepa in ukaza nemškega „Volksrata“ v Kranj, da se ne bo kak tržiški nemškutar okužil. Nasproti pa nemški uradniki ostajajo v Ljubljani in avanzirajo, imenoma Mühleisen, Laschan, Ryschavy. Tem ni treba na deželo hoditi. Izmislili so si jako dober vzrok. V kvalifikacijsko tabelo napišejo: Za direktno davčno službovanje nesposoben; to se pravi: samostojni referent na deželi ne more biti. Na deželi je pač težavna in odijozna služba, v mestu je pa prijetno življenje, avanzira pa vseeno, celo ad personam, kakor Laschan in Ryschavy.

Naravnost justični umor je pa premestitev finančnega komisarja Žuna iz Radovljice v Logatec. Pri zadnjih deželnozborskih volitvah se mu je očitalo, da je vplival na svoje uradnike, kako naj volijo. To je bilo seveda izmišljeno. Davčni uradniki — slovenski in nemški — so izdali izjavo, da to ni resnično, da bi bil Žun kaj vplival nanje, ker so sploh toliko močnejši, da se glede volitev ne dajo nič vplivati. Tudi je Žun zahteval disciplinarno preiskavo. Te pa višje oblasti niso hotele uvesti, ker jim ni bilo na tem, da bi izvedeli resnico. Pač pa so ga premestili. Žun je kaznovan, Nemec Grabner pa je prišel po svoji želji in sklepu postranske vlade v ljubljanski kazini v Ljubljano.

Žun je na pljučih bolan. Prinesel je zdravniško spričevalo s prošnjo, da naj ga v smislu navedb tega zdravniškega spričevala vsaj do spomladi puste v Radovljico, kjer mu podnebje ugaja. Odgovor na to je bil, da je moral takoj odriniti z bolnimi pljuči v burjo. Žun ima edino zasluženje, da je dobil pohvalo od okrajnega glavarja.

Naravnost nečuvno pa je, kar se godi med kočevskimi davčnimi uradniki. Dasi je tudi v Kočevju

znanje slovenskega jezika potrebno, vendar se ti gospodje slovenskega jezika ne uče, med tem ko pri volitvah uganjajo prave orgije. Ti gospodje ne znajo slovenski, avanzirajo pa vseeno. Imena teh gospodov so: Wolf, Vrinskele, Ganslmayr, Kraker, Verderber.

Pri finančni upravi cvete pa dalje tudi vohunstvo. Ravno sedaj je zopet sprejel Schwarz dva davčna uradnika brez znanja slovenskega jezika, in vendar je zmožnih kompetentov na izbiro. Ti nemški uradniki so za vohune in špiceljne, ki prinašajo Avianu privatnim potom zahrbtna poročila.

Tako je tujcem, nemškemu in italijanskemu Tirolcu in brezkrvnemu Moravcu po volji Schwarzovi in ukazih nemškega „Volksrata“ izročeno slovensko uradništvo na milost in nemilost.

Slednjič mi je govoriti o sodiščih. Tudi tukaj ni razmerje med slovenskim in nemškim uradništvom pravilno. Namesto da bi imeli 4 % nemškega uradništva, ga imamo čez 20 %. Pošiljajo nam pa še vedno nove nemške uradnike semkaj.

Da v zadnjem času pri naših sodiščih nekatere kazenske razsodbe niso bile take, kakršne bi morale biti z ozirom na teorije o kaznovanju deliktov, niso kriva sodišča na Kranjskem, temveč oni nesrečni senat, kateri se imenuje slovenski, in kateri eksistira pri višjem deželnem sodišču v Gradcu. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Zato proč od Gradca!“) Zato se je pa tudi moglo zgoditi, da je to višje sodišče zvišalo 14letnemu dečku že tako visoko kazen 14 dni, ki je zakrivil le to, da je na vojaško konjiško patroljo vrgel majhen kamenček.

Največja krivica je za nas Slovence navedeni slovenski senat pri nadsodišču graškem, v kateri senat ne pride noben Slovenec, ampak le Nemci, ki znajo nekoliko slovenski. Zato pa tudi noben slovenski sodnik ne pride do najvišjega sodnega dvora, čeprav je še boljše kvalifikovan. Celo dvorni svetnik Tomšič ne pride do najvišjega sodnega dvora, dasiravno je priznано izboren sodnik. To se najbrž raditega ne zgodi, ker ima slovensko ime.

Tako se Slovenci in slovenstvo zapostavljajo povsod po onih načelih, katera je, kakor sem prej navajal, tako drastično preciziral deželni predsednik baron Schwarz v kabinetni pisarni Njegovega Veličanstva.

Nemci se pri mestih, katera zavzemajo njihovi pristaši, in pri institucijah, recimo šolah, uradih itd., sklicujejo na svojo posest. Kaj pa je posest? Nemci so si pridobili navedene pozicije brez dovoljenja Slovencev, torej krivično. Zatorej pravim jaz, proč s posestjo! Namesto posesti mora stopiti pravica!

Prej sem govoril o graškem nadsodišču. V okolišju tega nadsodišča prebiva nad dva milijona ljudi. Izmed teh je nad en milijon Slovencev. Na podlagi človeških pravic in državnih osnovnih zakonov se mora zahtevati, da dobimo za Kranjsko, slovensko Štajersko in slovensko Koroško, kjer živijo Slovenci povsod kompaktno, svoje nadsodišče, in sicer s sedežem v Ljubljani. Nikakor ne gre, da bi nam kruh pravice rezali nemški sodniki. Dokler se to ne izvrši, pa moramo zahtevati, da se nadsodišče v Gradcu razdeli v

dva dela, v slovenski in nemški del, in sicer prvi z izključno slovenskimi sodniki in s popolno slovenskim uradništvom.

Te navedbe so pa tudi utemeljevanje za to-le mojo resolucijo, katero naj visoki deželni zbor sklene:

„Visoki deželni zbor skleni:

Visoka c. kr. vlada se pozivlja, da naj vse potrebno ukrene, da se ustanovi nadsodišče za Kranjsko, slovensko Štajersko in slovensko Koroško s sedežem v Ljubljani, do ustanovitve tega sodišča pa prenaredi nadsodišče v Gradcu v slovenski in nemški oddelek.“ (Zivahno odobravanje v središču. — Lebhafter Beifall im Zentrum.)

Deželni glavar:

Predno podelim besedo prihodnjemu gospodu govorniku, imam naznaniti, da mi je došla od gospoda poslanca Plantana vest, da je zadržan priti k današnji seji.

Dalje mi je vprašati visoko zbornico, ali podpira resolucijo gospoda poslanca dr. Vilfana.

Gospodje, ki podpirate resolucijo, blagovolite, prosim, ustati.

(Zgodi se. — Gefächelt.)

Resolucija je dovolj podprta in je torej v razpravi.

Besedo ima sedaj gospod poslanec Turk.

Poslanec Turk:

Visoka zbornica! Ne bi se oglasil k besedi, ampak srce mi hrepeni po maščevanju nad tistim, ki je zakrivil nesrečen dan 20. septembra, in to je gospod deželni predsednik baron Schwarz.

Naš preblagorodni gospod baron Schwarz je takoj po demonstracijah brez vednosti gospoda župana Hribarja, ki je šef mestne policije, poklical orožništvo, katero je postopalo proti mirnemu ljudstvu silno brutalno.

Zaprlo je takoj vse ulice proti ljubljanskemu kazinu in se spozabilo tako daleč, da je samostojno in brez povelja odgovornega političnega uradnika vdrlo v Auerjevo gostilno v Wolfvih ulicah.

Tu se je zgodil prvi zločin, da je bil popolnoma po nedolžnem aretiran gospod nadinženir Prelovšek.

Ko se je ta zločin zgodil in je videl gospod policijski svetnik Wratschko nevarnost vsled postopanja žandarmerije, je takoj posegel vmes ter žandarmerijo pozval, da se odstrani.

Tu se je posebno odlikoval znani ošabni ritmojster Lellek, ki je nastopil tako surovo, da je to vsega obžalovanja vredno.

Gospoda moja! Nobenemu Nemcu se ni niti las skrivil in deželna vlada ni imela nobenega povoda postopati s tako sramotno strogostjo proti Slovencem, da se nikdo ni pustil niti do svojega doma.

In ko je gospod policijski svetnik Wratschko preprečil daljno nesrečo, dobil je od deželnega predsedstva to plačilo, da se je njemu, poštenemu možu,

vzelo tisto vodstvo nad policijo, katero je toliko in toliko let imel v svojih spretnih rokah.

Jaz se le čudim in obžalujem, da gospod deželni predsednik ni tudi Kalteneggerju odvzel oblasti, ki je že toliko in toliko kozlov ustrelil proti našemu slovenskemu ljudstvu. (Veselosť v središču. — Weiterfeht im Zentrum.)

Častita gospoda! Na dan tistega 20. septembra, ko se je zgodila tista velikanska nesreča, da se je v Ljubljani streljalo, zgodilo se je v šolskem drevo-redu, da se je izrazil ošabni ritmojster Lellek: „Was Zivijo schreit, muß niedergeschossen werden!“

In ko je gospod profesor Tavčar, ki je bil priča dogodka in je te besede slišal iz okna svojega stanovanja, zaslišan kot priča potrdil, kar je izustil Lellek, je bil ta ritmojster tako predrzen, da ga je zato, ker je govoril resnico, ovadil sodišču (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Pa se je tudi blamiral!“) in začel gospoda profesorja sodnijsko preganjati.

Blamaža seveda ni izostala in dobil je tisto, kar je iskal.

Gospoda moja, in koliko je bilo ovadb zoper naše ljudi! Rastle so tako, kakor gobe v gozdu po deževju in kar jih ni moglo samo napraviti orožništvo in nemški „Volksrat“, napravil jih je žandarmerijski polkovnik Riedlinger.

Gospoda moja! Vleklo se je naše Slovence take-koč kar trumoma v preiskave in v sodnijo in znan Vam je, visoka zbornica, slučaj, ki se je dogodil z mirnim našim tovarišem gospodom dr. Peganom, ka-terega so vlekli k sodnji kakor razbojnika in seveda, da bi bil bolj osramoten, po kolikor mogoče dolgi poti.

Polkovnik Riedlinger je žandarmerijo poučil in jej dal strog ukaz, da mora kar najstrožje postopati proti mirnemu ljudstvu. Žandarmerija je tukaj, da dela mir in gleda, da se nikomur nič krivičnega ne zgodi, pa ravno ta žandarmerija se je odlikovala s krivičnostjo in surovim postopanjem.

Dokaz temu, da mi nismo rabili nobenih žan-darjev, se je doprineslo na dan pogreba narodnih žrtev.

Tisti dan se je zbralo več gospodov od obeh slovenskih strank, in ti so dokazali, da imajo več moči, kakor gospod baron Schwarz z njegovimi toli-kimi in tolikimi sto orožniki in vojaki. Več kot tri-desettisoč ljudi je stopalo po Martinovi cesti in vendar se ni zgodila nobena nerednost, tem manj pa nesreča, in vsi so prišli mirno domov, ko je bilo vendar gotovo veliko razburjenje v ljudstvu in bi bilo lahko prišlo do velikih izgrede, ako bi mi tega ne bili preprečili.

Seveda je pa prvi pogoj, da znajo dotični, ki so poklicani za vzdrževanje miru in reda, slovensko.

Pri žandarmeriji pa ne znajo, kar jih je ofi-cirjev, prav nobeden slovensko. To bi moral biti na slovenski zemlji prvi pogoj in tega pri žandarmeriji pa žalibog ni. Kdor hoče jesti naš kruh, mora se tudi privaditi našemu jeziku in mora znati slovensko.

Gospod deželni predsednik nam je pa celo iz tujih dežel poklical vse polno orožnikov. Morebiti jih je potreboval za svoje kosti, za naše jih ni bilo treba.

Tako nas je gospod deželni predsednik še na dan otvoritve deželnega zbora zastražil s 150 orožniškimi bajoneti. (Klici — Rufe: „Skandal!“)

Tako postopanje od strani deželnega predsedstva je pač obžalovanja vredno.

Gospoda moja! Jaz mislim samo eno. Postava pravi, da ima deželni šef pravico zbirati žandarmerijo le tedaj, kadar vidi, da preti kaka velikanska nevar-nost. Take nevarnosti pa dne 18., 19. in 20. septembra ni bilo in tem manj pa ob otvoritvi deželnega zbora.

Povzročil je nesrečo samo gospod baron Schwarz s svojimi žandarji in vojaki.

Pa, gospoda moja, ni bilo dovolj, da naši žan-darji, posebno pa oficirji, niso bili zmožni slovenskega jezika, ampak naš deželni predsednik se je še tako daleč spozabil, da je pozval celo slovenščine popol-noma nezmožne žandarje iz Spodnje Avstrijske. (Po-slanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Ki so hajlali in izzivali, ko so odhajali!“)

Mi Slovenci zahtevamo samo pravičnost in dru-gega ne.

Deželni predsednik takrat ni bil mož na svojem mestu, ker si je dal diktirati od nemškega „Volks-rata“, in kar od tega ne, pa je naredil nemški minister Prade in pa žandarmerija.

Mi pa odločno protestiramo proti temu, da bi se nemške krvave roke vtikale v naše slovensko mesto.

Če misli vlada iti z nami, nam je prav, če pa hoče iti s kakimi nemškimi ministri, pa naj bo to Prade, Wolf ali pa, če bi ga ta čast po milosti nemškega „Volksrata“ doletela, celo z baronom Schwarzem, bomo kar najtemeljitejše ž njo obračunili.

Naš deželni šef mora, hočeš ali nočeš, držati z nami Slovenci in to je bila in je Schwarzova dolžnost in bo tudi dolžnost njegovega naslednika, ali pa naj drži s Pradejem ali Schwarzem ali s komur hoče.

Eno pa moram pribiti: Naj si gospod deželni predsednik baron Schwarz dobro zapomni, da ga bodo naši potomci za tisti dan 20. septembra v spominu ob-držali, ko je vsled njegove krivde, in kaj tacega še ni storil noben deželni predsednik na Kranjskem, tekla nedolžna slovenska kri od nemških krogelj.

Gospoda moja! Vam vsem je znano, da se gospod deželni predsednik baron Schwarz v septemberskih dogodkih ni pokazal zmožnega in sposobnega za svoje mesto in raditega ne morem reči drugega, kakor da naj tak nezmožen in nam Slovincem sovražen de-želni predsednik pobere svoja šila in kopita in se preseli tje v krtovo deželo, kamor že davno spada. (Odobranje v središču in „Zivijo“-klici na galeriji. — Beifall im Zentrum und „Zivijo“-Rufe auf der Ga-lerie.)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Daß Glockenzeichen gebend):

Galerija miruj!

Besedo ima nadalje gospod poslanec dr. Eger. Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Doktor Eger.

Ich erteile ihm daselbe.

Abgeordneter Dr. Eger:

Hoher Landtag! Ich hätte vielleicht das Wort nicht ergriffen, wenn nicht von den letzten Herren Rednern wiederholt auch die Justizverhältnisse Krains gestreift worden wären und wenn insbesondere nicht eine Interpellation eingebracht worden wäre, in der Unrichtigkeiten enthalten sind, die schon deshalb eine Richtigstellung meinerseits verlangen, weil diese Interpellation mit meiner Person in Verbindung gebracht wird.

In dieser Interpellation heißt es nämlich, daß ich in einer Rede, die ich am 27. Dezember 1908 gehalten habe, gesagt hätte, es wäre die Verletzung des Herrn Landesgerichtsrates Einspieler vom Bezirksgerichte zum Landesgerichte über Betreiben des Volksrates, alias des Dr. Eger erfolgt. Das ist unrichtig, schon deshalb, weil ich am 27. Dezember 1908 gesprochen habe und an diesem Tage das Landesgericht Laibach noch gar keine Kenntnis von der Geschäftsverteilung für das Jahr 1909 gehabt hat, noch viel weniger aber ich.

Es handelt sich darum, den ganzen Sachverhalt einmal klar zu legen. Es wird, wie den verehrten Kollegen ja bekannt ist, in Krain bei den Gerichten der weit über die Verordnungen Präzaks hinausgehende Usus geübt, daß alle Vorladungen, Protokolle, Erkenntnisse und Edikte usw. in der Sprache der Parteien oder der Eingaben ausfertigt werden und es wurde dagegen tatsächlich durch Jahre hindurch meines Wissens kein Anstand erhoben, es wurde überhaupt über die krainischen Justizverhältnisse keine Beschwerde laut. In den Jahren 1906 und 1907 sind aber speziell gegen die Deutschen beim Bezirksgerichte Laibach viele Verstöße vorgekommen, und darauf habe ich den Herrn Landesgerichtsrat Einspieler aufmerksam gemacht. Von einer Beschwerde war keine Rede. Im Jahre 1907 nun bekam ich über eine deutsche Klage ein slowenisches Edikt, und da erst habe ich eine Beschwerde, aber ad personam des Herrn Landesgerichtsrates Einspieler selbst gemacht, also nicht etwa eine Beschwerde an eine andere vorgesetzte Behörde.

Anfangs 1908, ich glaube, es war im Jänner, hat nun Herr Landesgerichtsrat Einspieler zwei schriftliche Erlässe hinausgegeben, in welchen er die bestehenden sprachlichen Verhältnisse nicht aufrecht erhielt, sondern sehr wesentlich zu Gunsten der slowenischen Amtierung änderte. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: „To je bilo čisto prav!“)

Ich bitte, meine Herren, ich komme darauf noch zu sprechen. Auch darauf nun ist von uns aus noch keine Beschwerde erfolgt, wohl aber haben die deutschen Abgeordneten an der höchsten Justizstelle erklärt, daß unserer Ansicht nach ein Bezirksgerichts-Vorsteher zur Erlassung derartiger schriftlichen Erlässe nicht berechtigt ist; sollte jedoch die Justizverwaltung anderer Ansicht sein, werden wir diese Ansicht veröffentlichen (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Potlej ste ga šli tudi tožit!“), und dann haben natürlicherweise auch die deutschen Gerichtsvorsteher das Recht, mit Antritt ihres Amtes für ihr Gericht eigene Sprachenerlässe hinauszugeben. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Na Koroškem!“ — Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „Vsaj nimate nobene narodne škode od tega!“)

Ich bitte, meine Herren, das ist bekanntgegeben worden. Auf das hin hat die Justizverwaltung begreiflicherweise mit Rücksicht darauf, daß es sich diesmal um ein schriftliches Verfahren gehandelt hat, diese Erlässe faßiert. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Zopet Vaš ‚Besitzstand!‘“) Mit Bezug darauf habe ich in der Versammlung am 27. Dezember 1908 erklärt, daß die Gerichtsbehörde unserer Beschwerde, beziehungsweise unserer Bemänglung dieses Vorganges Rechnung getragen habe. Etwas anderes konnte ich nicht sagen und habe ich auch nicht gesagt. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Kapituliral si so!“)

Bezüglich des Personenwechsels möchte ich nur das eine bemerken, daß tatsächlich an die Stelle des Herrn Landesgerichtsrates Einspieler ein Anhänger der gleichen Partei, Herr Oberlandesgerichtsrat Andolšek, mit der Leitung des Bezirksgerichtes betraut wurde. (Poslanec Abgeordneter Dr. Triller: „Ampak Einspieler je po Vasi krivdi degradiran!“)

Was ich also in dieser Angelegenheit getan habe, habe ich nun offen und aufrichtig mitgeteilt.

Meine Herren! Es ist weiters auch davon gesprochen worden, daß bezüglich der Besetzung von Ämtern unseren Wünschen Rechnung getragen worden ist, daß eine Invasion von deutschen Gerichtsbeamten nach Krain stattfindet. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „Civilni senat je vendar ves nemški!“)

Es kann sich da nur um eine Person handeln, um die Person des Herrn Landesgerichtsrates Doktor Bojček. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „Vsaj ni res!“) Das sind doch die ältesten Richter des Landesgerichtes.

Diesbezüglich möchte ich darauf hinweisen, daß ich eigens nachgesehen und mich überzeugt habe, daß der Herr Staatsanwalts-Substitut Bojček der rangälteste unter den Kompetenten war, die sich um die letzte Landesgerichtsratsstelle beworben haben. (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Je čisto vseeno, ampak ne za Ljubljano!“)

Was aber den Vorwurf betrifft, daß eine Invasion von deutschen Richtern nach Krain stattfindet, so möchte ich die Herren doch ersuchen, den Konkrektualstatus nachzusehen. Sie werden sich dann überzeugen, daß nicht weniger als 10 deutsche Krainer, die sehr gut slowenisch sprechen, in Untersteiermark und Kärnten Dienst leisten. Mithin wäre es ein ausgezeichnete Tausch, wenn die 10 deutschen Krainer wieder nach Krain kommen und Herr Landesgerichtsrat Bojček hinaus. Ob das an Ihrem Besitzstand zu Ihren Gunsten etwas ändern wird (Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „Zmiraj govorite o tistem ‚Besitzstandu!‘“), beziehungsweise an dem heutigen Besitzstandsverhältnisse der Deutschen und Slowenen, lasse ich dahingestellt. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Koliko je kranjskih Slovencev na Štajarskem?“) Das sind lauter Krainer.

Hoher Landtag! Es ist auch von den Erzesen gesprochen worden. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „To je dobro, da on ni predsednik!“) Daß eine möchte ich da vor allem bemerken, daß die Erzesse nicht am 20. begonnen haben, sondern am 18. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Began: „Schon früher in Pettau!“ —

Veselost. — Heiterkeit.) Öfters wurde erwähnt — und auch Herr Dr. Tavčar hat das getan — daß Laibach nur eine Revanche für Pettau war und indirekt wurde damit zugegeben, daß wir in Laibach selbst keine Veranlassung zu den Erzeissen gegeben haben. (Poslanec — Abgeordneter Turf: „Vi bi bili kmalu ‚ohcet‘ imeli!“) Ich will es ganz dahingestellt sein lassen, ob eine derartige Revanchepolitik nicht zu einer Art Guerillakrieg führen muß, wobei einmal die Minoritäten in Steiermark und Kärnten und einmal wir zu Schaden kommen, und ob dieses Prinzip ein richtiges ist.

Es sind aber Beschwerden von Ihrer Seite gegen die Behörden und ihre Organe vorgebracht worden und da können Sie doch nicht bestreiten, daß vielleicht auch wir zu einer Beschwerde gegen jene Behörde in Laibach berechtigt waren, die hier in erster Linie für die Ruhe und Ordnung Sorge zu tragen hat. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Magistrat!“)

Ich will mich in keine Einzelheiten einlassen, ich hätte überhaupt nichts von den September-Erzeissen erwähnt, wenn sich ihnen nicht die Boykottbewegung angeschlossen hätte. (Poslanec — Abgeordneter Turf: „Kranjska hranilnica!“ — Veselost na levi in v središču. — Heiterkeit links und im Zentrum.)

Hoher Landtag! Diese Boykottbewegung wurde wiederholt von führenden Männern und auch von Ihrer Partei verurteilt. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Oražen: „Führen der deutschen Geschäftswelt!“ — Veselost na levi in v središču. — Heiterkeit links und im Zentrum.) Mich ad personam können Sie boykottieren, soviel Sie wollen. Wir wissen, daß gerade der Herr Ministerpräsident Baron Bienerth in der Herrenhaus-Sitzung vom 29. Dezember v. J. insbesondere hervorgehoben hat, daß er, gestützt von dem Vertrauen der Vertreter aller Nationen, es nicht zulassen werde, daß der politische Kampf auch noch durch den wirtschaftlichen Boykott verschärft werde, daß das wirtschaftliche Moment in denselben hineingetragen werde. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Pravico naj nam da, pa bo vse dobro!“)

Die Regierung hat auch zahlreiche Erlässe gegen den Boykott hinausgegeben und wir hoffen nur, daß diese Erlässe auch für Krain gelten und nichts anderes herbeiführen sollen, als daß die ärgsten Auswüchse der Boykottbewegung hintangehalten werden.

Ich bin kein solcher Idealist, daß ich nicht wüßte, daß jede Nation auch wirtschaftlich zusammenhält, aber eine gewisse Grenze muß man bei jedem Kampfe kennen und es geht nicht an, durch ganz falsche Gerüchte (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Nemški ‚Wegweiser‘!“) in der Presse in diese Bewegung in einer Weise einzugreifen (Poslanec — Abgeordneter Turf: „To je Kranjska hranilnica rekla!“), die der Einzelne persönlich nicht verantworten könnte. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Ali ste kaj že brali ‚Deutsche Wacht‘?“) Ich bin gar nicht mit der Schreibweise dieses Blattes einverstanden. Meiner Ansicht nach sollte die Zeitung nie mehr schreiben, als was der Einzelne als Privatperson zu verantworten in der Lage ist. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Tako je prav! Potlej je pa prav!“)

Ich eile zum Schlusse. Herr Dr. Pegan hat in einer seiner letzten Reden erklärt, daß er keine Deutschen in Krain kennt (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Samo Kočevanje!“), sondern nur Slovenen und Gottscheer. Meine Herren! Ich möchte Ihnen doch zu bedenken geben, ganz abgesehen, daß die Gottscheer auch Deutsche sind, daß die anderen Deutschen in Krain und auch wir in Laibach, alte, erbgeessene Bürger sind, die gerade so an ihrer Scholle hängen, wie jeder andere Staatsbürger, die sich ihr Brot redlich verdient haben, fleißig ihrem Berufe und Erwerbe nachgehen und daß man ihnen nicht in kurzem Wege ihre Heimat absprenken kann. (Klici — Rufe: „Vsaj vam tega nečemo!“) In diesem Sinne habe ich auch auf dem Parteitage gesprochen. Herr Abgeordneter Dr. Tavčar hat früher erwähnt, ich hätte dort hochverräterisch gesprochen. Ich habe damals in meiner Rede nicht gesagt, Krain ist ein deutsches Bundesland, sondern Krain war ein deutsches Bundesland (Poslanec — Abgeordneter Dr. Oražen: „Pa radi bi ga še imeli!“) und wir müssen bestrebt sein, durch gemeinsames Zusammenhalten uns diejenigen Rechte (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Krivice!“) zu wahren (Poslanec — Abgeordneter Dr. Oražen: „Vsaj jih imate tako preveč!“), die uns im Lande Krain noch zustehen. Mit dieser Mahnung will ich auch heute meine Ausführungen schließen.

Deželni glavar:

Z ozirom na to, da je ura že pozna, bi jaz tedaj prekinil sejo, ki jo bomo nadaljevali ob 4. uri popoldne.

(Seja prestane ob 1. uri 55 minut popoldne in se nadaljuje ob 4. uri 12 minut popoldne. — Die Sitzung wird um 1 Uhr 55 Minuten nachmittag unterbrochen und um 4 Uhr 12 Minuten nachmittag wieder aufgenommen.)

Deželni glavar:

Prekinjena seja se nadaljuje. Konstatujem sklepčnost visoke zbornice.

Do besede pride gospod poslanec dr. Oražen.

Poslanec dr. Oražen:

Visoka zbornica! Obupno je stanje kranjske dežele, obupno v vsakem oziru, v narodno-gospodarskem in v narodno-političnem.

Dežela, katera je tako bogato obdarovana z naravnimi krasotami, da si ji vsak tujec čudi, dežela, katera je obljudena s pohlavnim, delavnim, dobrim slovenskim ljudstvom, ta dežela stoji ob propadu gospodarskega poloma (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „E! ni tako hudo, gospod doktor!“), nje ljudstvo je izžeto in izstradano ter se mora trumoma izseljevati iz svoje domovine v tujino, da si ohrani vsaj svoje nago življenje. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Zalibog je tako!“)

Mnogo se je že govorilo in pisalo o vzrokih te narodno-gospodarske stagnacije (Klici — Rufe: „Že preveč!“), o pripomočkih in sredstvih, s katerimi bi bilo mogoče priti v okom temu gospodarskemu nazado-

vanju in prepričan sem, da se bo tudi v tej visoki zbornici prav mnogo sklenilo in potem tudi izvedlo v korist celokupnega slovenskega naroda in kar bo vsaj deloma olajšalo gorje tega ljudstva.

Prepričan sem, da se bo v tem oziru postopalo složno, ker smo skoraj vsi slovenski zastopniki izšli iz tistega izmučenega ljudstva, katero z zaupanjem zre sedaj na nas, da mu pomoremo. (Klici — Rufe: „Dobro!“ — „Tako je!“)

V tem prepričanju, da se bo nekaj storilo za dobrobit našega slovenskega naroda, me tudi ne omaja takorekoč programatična izjava načelnika Slovenske ljudske stranke gospoda dr. Šusteršiča, kateri je izjavil, da bo njegova stranka napela vse sile, da pomore do blagostanja našemu kmetu, kateri tvori večino prebivalstva, četudi sem zastopnik mesta.

Res je, da so si interesi dežele in mest včasih nasprotni, da ne soglašajo, ali ravno tako pa je tudi resnica, da če se godi dobro meščanu, se godi dobro tudi kmetu, in tudi nasprotno, ako se godi kmetu dobro, izhaja tudi meščan ložje. Nasprotstva med nami se ne bodo poostrila in o dobri volji slovenskih zastopnikov te visoke zbornice tedaj ne dvomim. (Odobravanje na levi in v središču — Beifall links und im Centrum.)

Bojim se le, da vsa ta dobra volja ne bo zadostovala. In zakaj ne? Kakor sem prej omenil, je mnogo vzrokov našega gospodarskega nazadovanja, in po mojem mnenju je eden glavnih krivični sistem, s katerim se naš vlada. Ta krivični politični sistem, pod katerim ječi in trpi celokupni slovenski narod že sto- in stoletja, je zakrivil in je sokriv, da ne pride slovenski narod do onega miru, kateri je potreben, da se dosežejo uspehi na gospodarskem polju. Vsakemu izmed nas je znano, koliko delavnih, požrtvovalnih mož slovenskih je že padlo in se izrabilo proti nečuvnemu sistemu. Ko bi bili vsi ti rodoljubi porabili svoje moči v prid gospodarske povzdige našega naroda, ne bi stal ta narod danes tam, kjer v resnici stoji, namreč v tako obupnem položaju. In tudi danes se moramo še boriti proti ponemčevalnemu sistemu naše vlade v uradih, šolah, vseh javnih zastopih in sploh na vseh kulturnih poljih. (Klici — Rufe: „Tako je!“)

O oficijalnih zastopnikih tega sistema, o gospodu baronu Schwarzu in njegovih svetovaleh govoril bom pozneje, sedaj mi dovolite, da spregovorim nekoliko o onih faktorjih v naši deželi, kateri podpirajo sedanji krivični sistem.

Že prvi dan sedanjega deželnozbornskega zasedanja sta izjavili obe slovenski stranki željo, da se vrne v deželo mir, katerega mi vsi potrebujemo. Jaz verjamem na besedo obema slovenskima zastopnikoma.

O miru, o želji po miru izjavil se je tudi zastopnik nemškega veleposestva in rekel, da tudi on želi, da se povrne v deželo mir.

Gospodje Nemci! Dovolite mi, ako se drznem dvomiti o resničnosti, oziroma iskrenosti te Vaše izjave, ker Vi ste ravno tisti, ki ste vedno bili nasprotni našim opravičenim zahtevam, ki niste hoteli in še nočete privoliti niti najmanjše pravice

slovenskemu narodu in ki podpirate nam krivični sistem. Jaz Vam sicer verjamem, da si želite tudi Vi miru, tistega miru, v katerem je bil slovenski narod tako zaslužjen, da ni bilo niti čuti o njem, tistega miru, ko je bil naš narod Vaš hlapec, Vi pa njegovi gospodarji. Da, tega miru si poželite, to Vam že rad verjamem, miru „slovenskih grobov“. (Pritrjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Centrum.) Ali to je „nemški mir“ in takega miru si jaz ne želim, in prepričan sem, da tudi ne slovenski narod. (Klici — Rufe: „Tako je!“) Jaz sem človek odkritega značaja in zato Vam bom tudi odkrito povedal svoje mišljenje o vas.

Vam vsem je dobro znano, da tvorijo na Štajerskem dobro tretjino vsega prebivalstva Slovenci, ravno tako tudi na Koroškem; Vi znate, da ta narod ne živi v omenjenih deželah razkropljen, ampak v kompaktnih masah. Vi tudi dobro veste, kako se godi tam našemu narodu, da mu Vaši sorodniki, tamošnji Nemci ne privoščijo niti slovenskih ljudskih šol, kaj šele kakih višjih izobraževališč. Že v mlada, mehka srca nežne mladine sejejo strup, vcepljajo jim sovraštvo do njih slovenskih roditeljev, slovenskega jezika in do slovenskega doma. Iz slovenske dece ustvarijo svoje janičarje, ki zaničujejo potem svojo mater, ki jih je rodila v velikih bolečinah in ki je to nedolžno deco učila prve zvoke, prve besede v svoji mili materinščini. Vi dobro veste, kako se godi naši slovensčini v tamošnjih sodiščih, davčnih uradih in sploh vseh javnih, naj si bo c. kr. ali pa tudi deželnih uradih na Štajerskem in Koroškem, Vam je znano, da tam ni mesta za Slovence, da je za kompetenta najslabše priporočilo, če se kaže Slovence. Vam je znano, da so tam dopuščena vsa sredstva, s katerimi se slovenskemu narodu škoduje gmočno in duševno. (Klici — Rufe: „Res je!“)

Gospoda, kaj ne, da so Vam znana vsa ta politična in duševna grozodejstva, katera uprizarjajo in izvršujejo Vaši somišljeniki, Vaši bratje na Štajerskem in Koroškem nad ubogimi Slovenci?

Sedaj Vas pa vprašam, Vas, ki ste izjavili, da ste vneti za narodnostni mir na Kranjskem, kdaj ste pa še vzdignili svoj glas, kdaj ste pa protestirali proti tem nasilstvom, katera izvršujejo Vaši bratje nad Slovenci? Jaz vem, da mi Vi ne boste odgovorili na to vprašanje, in sicer raditega ne, ker mi sploh ne morete dati povoljnega odgovora. (Poslanec — Abgeordneter dr. Žitnik: „Še hujskali ste!“)

Zato Vam bom pa jaz odgovoril na to vprašanje. Ne le, da niste nikdar protestirali in ugovarjali proti temu barbarizmu, kateri se izvršuje nad našimi rojaki, ampak narobe, še odobraval ste ga in pritrjevali temu početju ter na ta način zavirali naš razvoj. V kazini, v krogu „Volksrata“ ste se zbirali, slavili svoje brate in njih lopovstvo kot junaštvo ter kovali nove načrte proti nam in proti vsemu, kar je slovenskega.

In ko so se zgodili tisti nečuvni, škandalozni, naravnost roparski napadi na mirne Slovence in Slovence v Ptuj, kateri so prišli na lastna tla, da se posvetujejo o zgolj kulturnih potrebah našega naroda, ali ste imeli mogoče tedaj v svoji sredini moža, kateri

bi imel toliko objektivnosti, da bi bil ustal in obsojal to gnusno početje Vaših renegatov?

Ne! Vi sami ste celo pisarili v svojih listih „Grazer Tagblatt“, „Tagespost“, Deutsche Stimmen“ itd., da se je prav zgodilo Slovincem (Klici — Rufe: „Pfuj!“), da nimajo nobene pravice zborovati v Ptuj (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Nemci pa imajo v Ljubljani pravico?“), in še premalo se Vam je zdelo vseh teh lopovščin. In ko se Vam je potem odgovorilo v Ljubljani, ko je zažvenketalo nekoliko šip, dasiravno se Vam ni niti približno tako odgovorilo, kakor bi bil zaslužil atentat v Ptuj, takrat pa ste bili takoj vsi po koncu ter ste nagromadili v svojih listih cele gromade laži in obrekovanj, da je smrdelo do neba. (Klici — Rufe: „Same laži!“) Pisali ste, da ste bili oropani, da niste varni življenja, da se Vas dejansko napada, da se Vam krade imovina, da ne sme noben človek spregovoriti nemške besede na ulici, ker ga drugače Slovenci takoj pobijejo, dasiravno se nobenemu izmed Vas ni skrivil niti las in ste neovirano hodili provokatorično po naših ulicah. (Klici — Rufe: „Škandal!“)

Gospod dr. Eger! (Klici — Rufe: „Ga ni tukaj!“) — Čeravno ga ni tukaj, vendar bom povedal, kar sem se namenil — ali se še spominjate besed, katere ste ali Vi sami ali pa Vaši bratje z Vašim vedenjem in dovoljenjem tedaj pisali v Vaše nemške liste: „Horde vertierter Menschen, slavisch tierische Wut, Straßenräuber, Slavenhorden, Erpresservolk, die Bestie im Slaven, Pöbelmeister von Laibach, von den Gräbern wurden deutsche Tafeln herabgerissen, Hyänen in Menschengestalt itd.“ (Klici — Rufe: „Čujte!“) Te psovke so pač lep znak „nemške olike“ in so pač vredne „Vaše kulture“.

Zraven ste nas črnili na zgoraj kot veleizdajalce, kateri imajo skrivne zveze z zunanjimi nasprotniki države. Vsa ta gnusna sramotenja slovenskega naroda porodila so se in širila po svetu iz „nemškega Volksrata“, tiste gadje zalege, katera sovraži v dnu srca vse, kar je slovenskega. Vlada pa se je vsedla na limanec in iskala tudi velesrbske zarotnike med nami. Mi nismo še nikoli slavili kakšnega ruskega carja, vi pa ste v kazini že opetovano slavili Bismarcka. In Vi gospodje, ki ste člani, deloma tudi načelniki tega „Volksrata“, ste odgovorni nam nasproti za vse te lumparije, zato Vam tudi naravnost izjavim, da ne verujem Vašemu zagotovitvi, da bi radi živeli v miru z nami. In jaz na Vas sploh ne apelujem radi miru, ker Vas ne smatram na Kranjskem kot narod, ampak le kot nemške priseljence, kateri se morajo ukloniti nam. Saj razun Kočevcev in par veleposestnikov obstoji celo kranjsko nemštvo iz privandranih nemških uradnikov in pa renegatov, katerih poslednjič pač ne morem smatrati kot „narod“. Zato zastopam stališče, da nas morate Vi prositi za mir, ne pa mi Vas. (Klici — Rufe: „Še radi nas bodo prosili!“) In še to Vam moram povedati, da smo Slovenci vse, kar smo dosegli na narodnopolitičnem polju, dosegli proti Vaši volji, v trdem boju z Vami, kateri ste bili zakleti sovražniki vsega, kar je količkaj dišalo po slovenskem, in ste še tudi danes.

In tisti dr. Eger, škoda, da ga ni tukaj (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Sram ga je!“), ker rad bi mu repliciral na tisto včerajšnjo opazko, s katero je smešil našo literaturo! Ali misli dr. Eger, da je slovenščina dobra samo za to, da jo je porabil za parte, katerega je izdal ob priliki bridke izgube v svoji rodbini radi tega, da s tem premoči slovensko javnost, in ali mu je morda slovenski jezik dober samo za to, da prodaja njegov oče slovenske trobojnice, da s tem zopet slepi kupujoče ljudstvo.

Jaz teh besed dr. Egerja ne bom nikoli pozabil in skrbel bom za to, da pridejo med maso ljudstva, da bo ono vedelo primerno ceniti načelnika nemškega Volksrata. (Burno odobravanje v središču in na levi — Stürmischer Beifall im Centrum und links. — Klici — Rufe: „Tako je!“)

S tem sem končal s prvim faktorjem.

Sedaj pa moram preiti k drugemu faktorju, kateri podpira ta krivični sistem, dasiravno po svojih pravilih v to ni opravičen in kateri je tudi kriv, da je gospodarsko stanje naše dežele tako slabo, in ta faktor je Kranjska hranilnica ali „kranjska šparkasa“.

Da je temu tako, bom dokazal in prepričan sem, da bi mi danes ne bili v težavnem položaju, da moramo najeti posojilo desetih milijonov za deželo, če bi ta hranilnica vestno se ravnala po svojih pravilih in porabljala del čistega dobička tako, kakor ji predpisujejo njena pravila, namreč za dobrodelne in obče-koristne namene lokalne — ljubljanske — in deželne — kranjske —. Oglejmo si nekoliko bližje to kranjsko šparkaso!

Kaj pa je pravzaprav ta hranilnica? To je čisto navadno društvo 65 članov, med katerimi ni niti enega Slovence; vsi člani so deloma Nemci, deloma renegati. In tem 65 zagrizenim nasprotnikom slovenskega naroda je zaupano žalibog še sedaj več nego 51 milijonov kron težko prisluženega denarja. Smelo trdim, da je od tega denarja pet šestink slovenskega in le malenkost, ena šestinka nemškega in italijanskega.

Po septemberskih dogodkih so Slovenci nekoliko izpregledali, da njihov denar ni varno naložen in kakšen humbug se dela s čistim dobičkom; začeli so dvigati svoj težko prislužen denar iz Kranjske hranilnice in ga nalagati v drugih, bolj varnih slovenskih zavodih. Ali če pomislim, da je vendar še danes naloženega v tej nemški hranilnici okroglo 42 milijonov slovenskega denarja, mi strah pretresa kosti, če pomislim, kaka strašanska nesreča bi zadela uboge Slovence, ako izgube to ogromno vsoto denarja. In kot poslanec se smatram poklicanim, da opozarjam ljudstvo na eventuelno nevarnost, ki mu preti, ker vlada in njej na čelu gospod baron Schwarz ni imela toliko poguma in poštenosti, da bi storila svojo dolžnost.

Pri vsakem denarnem zavodu, kateremu zaupa ljudstvo svoj denar, se mora vendar vprašati najprvo, kdo mu jamči za ta denar, kdo mu je porok, da ga bo tudi lahko nazaj dobil, kadar bo hotel.

In pri vsaki slovenski hranilnici ali posojilnici se lahko reče, da je denar popolnoma varno naložen, ker vse te jamčijo za varnost hranilnih vlog s svojim rezervnim zakladom, vrhute pa še s kakim drugim

jamstvom, kakor z davčno močjo občine, z vplačanimi deleži, z vsem premoženjem svojih članov itd.

Sedaj se pa moramo vprašati, kdo pa jamči za varnost slovenskega denarja, kateri je naložen pri „Kranjski hranilnici“ v Knafovih ulicah? Ali morda tistih 65 članov, kateri so vsi zagrizeni nasprotniki ravno tistih ljudi, kateri imajo pri njih naložen svoj težko prislužen denar? Ne, ti ne jamčijo, ti le upravljajo denar, in sicer slabo upravljajo, kakor bom to pozneje dokazal.

Ako bi tedaj slovenski vlagatelj izgubili vseh svojih 42 milijonov, katere še zaupajo Kranjski špar-kasi, in bi potem prišli k nemu teh gospodov in zahtevali od njega svoj denar nazaj, bi jih ta popolnoma lahko in upravičeno vrgel skoz vrata in jim rekel, da se jim prav godi, zakaj pa so bili tako neumni, da so zaupali denar Kranjski hranilnici. Tedaj člani upravnega sveta ne jamčijo za varnost.

Ali jamči morda kranjska dežela za varnost vlog, ker se vendar imenuje ta zavod „Kranjska hranilnica“? Ne, in stokrat ne! Zaponnite si, ljudje božji, da kranjska dežela ne jamči pri Kranjski hranilnici za vaše vloge, da je ime „Kranjska“ le nepotreben in neupravičen pridevek te hranilnice in da bo treba premišljati resno o tem, da se odvzame tej hranilnici ime „Kranjska“ in s tem ljudi pouči, da ne jamči dežela za denar, naložen v Kranjski hranilnici.

Za varnost denarja v Kranjski hranilnici jamči tedaj le edino tako imenovani rezervni fond, ki je glasom računskega zaključka leta 1907. znašal 8,643.095 kron. Jeli pa to jamstvo zadostno? Vsakdo mi mora pritrditi, da ne. Ako jaz posodim komu 51 milijonov kron, čeravno ima premoženja samo okoli 8 milijon kron, tedaj vendar ne morem reči, da sem denar varno naložil.

In ta rezervni zaklad, kateri edino jamči za varnost vlog, moral bi se vendar vsako leto množiti. Toda temu ni tako, kajti računski zaključki Kranjske hranilnice za leto 1907. nam izkazujejo, da se je rezervni fond v letu 1907. zmanjšal za okroglih 600.000 kron vsled različnih kurzni izgub in slabega gospodarstva v hranilnici. Da se je ta rezervni zaklad tudi v letu 1908. znatno zmanjšal in gotovo za veliko večjo vsoto kakor pa v letu 1907., je čisto gotovo in jaz se že naprej bojim, kako velika mora biti ta izguba.

Za slučaj vojne se pa tudi država lahko polasti tega rezervnega zaklada. Če država v vojni zmaga, je dobro, če pa izgubi vojno, potem je joj!

Toda še nekaj je pri tej hranilnici prav nevarnega, da niti ta rezervni fond ni tako varno naložen, kakor predpisujejo paragrafi. In tega je kriva kranjska deželna vlada, katera se za to nič ne briga, ker o celi stvari nič ne razume.

Vprašam gospoda barona Schwarza, če mu je znan § 12. hranilničnega regulativa, s katerim je ministrstvo notranjih zadev z razpisom z dne 19. majnika 1892, št. 1133., sledeče odredilo (bere — ličt): „Deželni komisarji morajo vztrajati pri zahtevi, da se hranilniški rezervni zakladi, kakor to odgovarja njihovemu namenu — izvzemši nakup realitet za

lastno poslovanje — ne nalagajo hipotekarno, ampak v mobilnih vrednotah, ki se v slučaju potrebe lahko realizujejo.“

Ali je slavni c. kr. vladi za Kranjsko znano to navodilo ministrstva? Jaz mislim da ne, ker drugače bi rezervni zaklad Kranjske hranilnice bil tako naložen, kakor to predpisuje navedeni paragraf. Deloma je sicer ta rezervni zaklad naložen v vrednostnih papirjih, kakor to zahteva hranilnični regulativ, pa še ti papirji niso prav sigurni, razun papirjev dolenskih železnic.

Skoraj polovica, t. j. tri milijonov kron, rezervnega zaklada je naložena protipostavno v hipotekah, katere so jako problematične vrednosti in katere se ne obrestujejo po 4 % in na ta način zmanjšujejo rezervni zaklad.

Navesti hočem le nekaj vzgledov. Del rezervnega zaklada naložen je v hišah v Ljubljani, in sicer: v hiši na Sv. Jakoba trgu št. 2 — 204.339 kron; čistega dohodka ima ta hiša 3929 kron, tedaj se obrestuje gorjenji kapital še manje kot po 2 %; v hiši na Erjavčevi cesti št. 1 — 70.533 kron, čistega dohodka pa ima ta hiša 1468 kron, tedaj se obrestuje kapital le po 2 %.

Nadaljnji dokaz, kako varno je naložen del rezervnega fonda v hišah na Dunaju, naj služijo sledeče številke: na hiši Haydnhof je hipoteka 1,112.000 kron, čistega dohodka ima ta hiša le 31.191 kron, tako, da se kapital ne obrestuje niti po 3 %. V hiši Kirchengasse št. 24 — 404.727 kron, čistega dohodka ima ta hiša 14.956 kron, tedaj se tudi ta kapital ne obrestuje po 4 %.

Tudi v Trstu ima rezervni zaklad svoje hiše, in sicer ima 1.) tam naloženega na onih poslopih 471.568 kron, čistega dohodka je 22.913 kron, tedaj edino ta denar se obrestuje po 5 %; 2.) na takozvani Noghera hiši je naloženega 164.000 kron, čistega dohodka je 2000 kron, tedaj se obrestuje ta denar komaj po 1½ %. (Klici — Ruže: „Slovenski denar!“ — „Dobro gospodarijo!“)

To je tedaj tisti tako varno naloženi del rezervnega zaklada, kateri je vse poprej nego varno naložen, ker so vse te hiše že stare in se mora skoro polovico dohodkov porabiti za popravljanja.

Mogoče, da se gospodje pri Kranjski hranilnici tolažijo s tem, da bo velikansko izgubo, katero so imeli pri različnih papirjih, poravnali zopet s tem, da bodo kurzi zopet poskočili. Temu žalibog ne morem pritrditi, pač pa jih opozarjam, da bo v računskem zaključku za leto 1908. kurzna izguba še večja kakor pa v letu 1907.

Omenim na kratko le januarske prioritete obli-gacije južne železnice. Kranjska hranilnica ima teh obli-gacij v nominalni vrednosti 3,035.520 kron, ki so imele koncem leta kurz po 297 kron 20 v., tedaj figurirajo v računskem zaključku le z vsoto 1,879.492 kron.

V letu 1908. pa je izkazoval kurzni list dunajske borze z dne 30. septembra vrednost obli-gacij le 257 kron 51 v. Kurz se torej ni dvignil, pač pa je padel, in sicer pri eni obli-gaciji za 22 kron, in to bo znašalo zopet nad stotisoče izgube.

Vse te podatke posnel sem iz računskega zaključka Kranjske hranilnice same in upam, da sem visoko zbornico prepričal, da rezervni zaklad, ki je v tem zavodu edino jamstvo za vloge, ni varno naložen in da vsled tega tudi vloge same niso več varne. (Odobranje v središču in na levi — Zustimmung im Zentrum und links.)

V tem mišljenju me tudi ne omaje izjava, katero je izdala visoka c. kr. kranjska deželna vlada z dne 7. oktobra 1908 in v kateri trdi njen „Landesfürstlicher Kommissär“ gospod marki Gozani, da je knjige pregledal in našel vse v redu in da torej ni nobene nevarnosti. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Zato je šel v penzijo!“)

Za božjo voljo, ali se more tak zavod, kakor je Kranjska hranilnica, revidirati v enem dnevu in to še od nestrokovnjaka, kakršen je gospod Gozani, ko bi vendar strokovnjak imel mnogo posla, najmanj cel mesec. Gospod Gozani pa ni strokovnjak in vrhutega je dobil še od hranilnice 600 kron honorarja, katerega po mojem mišljenju in prepričanju ne bi smel vzeti. Ta honorar gotovo ne poozdiguje verodostojnosti plačanega vladnega nadzornika. Pri takem nadzorstvu ni gotovo nobenega reda in tega pri Kranjski hranilnici sploh ni.

Gospodje pri Kranjski hranilnici se malo brigajo za pravila, ampak glavna skrb jim je, da podpirajo protislovenski sistem v naši deželi.

V smislu pravil Kranjske hranilnice sme ona dajati od svojega dobička le za obče koristi in dobrodelne namene mesta ljubljanskega, oziroma kranjske dežele.

Kranjska hranilnica tudi ne zamudi ob vsaki priliki povdarjati svoje darežljivosti v občekoristne namene in se hvali, koliko dobrega je že storila za kranjsko deželo in za ljubljansko mesto. Toda kaki so ti občekoristni nameni? Navesti hočem le nekoliko vzgledov.

V Ljubljani obstojita dve glasbeni društvi, nemško filharmonično društvo in slovenska „Glasbena Matica“. Obe ti društvi sta kulturni ter upravičeni, da ju podpira mesto, dežela in država.

Tudi Kranjska hranilnica se šteje med njune podpornike. Toda kako postopa pri razdelitvi podpore?

Redna letna podpora filharmoničnega društva znaša 3500 kron, podpora „Glasbene Matice“ pa le 400 kron.

Ko je nemško društvo praznovalo svoj jubilej, mu je darovala 50.000 kron in penzijskemu fondu tega društva istotako 50.000 kron. Za zgradbo društvenega doma dobilo je pa 155.000 kron. Nadalje pokriva Kranjska hranilnica primankljaj pri komorni glasbi v znesku letnih 1000 kron.

„Glasbena Matica“ pa ni prejela niti vinarja kake izredne podpore, niti vinarja za zgradbo svojega društvenega doma.

Ako seštejemo te podpore za čas desetih let, vidimo, da je podarila Kranjska hranilnica nemškemu filharmoničnemu društvu v tem času 300.000 kron, „Glasbeni Matici“ pa le 4000 kron.

Že ta slučaj kaže, da podpore te hranilnice nimajo značaja obče koristi in dobrodelnosti, ampak zasledujejo le političen, nemško-nacionalni namen. (Klici — Rufe: „Zidajo most do Adrije!“)

To bom dokazal tudi s sledečimi primeri. Podporno društvo nemških visokošolcev iz Kranjske je prejelo leta 1907. 2000 kron, podporno društvo slovenskih visokošolcev pa nič. Krajevna ženska šulferajnska skupina je dobila za božičnico 500 kron, ženska podružnica sv. Cirila in Metoda pa nič. Nemški Turnverein 1000 kron, slovenski Sokol nič. (Klici — Rufe: „Čujte!“)

Ali pa ima mogoče ta hranilnica nastavljene slovenske uradnike? Ne, ampak same zagrizene nemškutarje, kateri so mastno plačani, pa ne zato, ker imajo mnogo dela, ampak zato, da blatijo po časopisih slovenski narod, to je tisti narod, od katerega žive. (Klici — Rufe: „Škandal! Sramota!“)

Kar je dala Kranjska hranilnica mogoče kje za kako hiralnico ali bolnišnico, naj se s tem ne hvali preveč, saj je to vendar njena prokleta dolžnost (Klici — Rufe: „Gotovo! Tako je!“), da dá vsaj nekaj za dobrodelne namene. Sicer pa hočem tem gospodom nekoliko osvežiti spomin glede njihove dobrodelnosti. Kranjska hranilnica je dajala poprej za ljubljanske reveže vsako leto vsoto 6000 kron, od te vsote je pa odtrgala pred par leti znesek 700 kron, da jih je dala tedanji nepotrebnim nemški protestantski šoli. (Klici — Rufe: „Sramota!“) Leta 1894. je pa zopet odgriznila ljubljanskim revežem 300 kron in jih darovala — čujte — svojemu itak že dobro plačanemu ravnatelju, ki je bil ob enem pravni konzulent zavoda. (Klici — Rufe: „Čujte!“) To je škandal in umazanost prve vrste, katerih so zmožni le pri Kranjski hranilnici. In tako je prišlo, da dobivajo ljubljanski reveži od Kranjske hranilnice samo še 5000 kron. (Klici — Rufe: „Škandal!“)

In o potresu, tedaj, ko je bila Ljubljana skoraj razrušena in se je vsakemu tujcu v srce smilila, kaj je pa tedaj storila ta nemška hranilnica za Ljubljano? Ali je mogoče dala kako milijonsko brezobrestno posojilo, ali je pomagala zidati Slovincem hiše? Ne, nič od vsega tega, dasiravno je ravno tedaj pričakoval ves svet od te hranilnice, da stori kaj izrednega. In res storila je nekaj izrednega; dala je ubogim Ljubljancem nekoliko brezplačnih kosil: mrzle juhe in starega kruha za umazano vsoto 7590 kron 12 vin.; torej okroglih 7000 kron, to je bila vsa njena podpora. (Klici — Rufe: „Sramota! Umazanost!“)

Seveda, če bi se bilo tedaj dalo kaj večje podpore ubogim Ljubljancem, kje bi se pa potem dobil denar za nemško-nacionalne namene, ker ne bi nič ostalo za nemško propagando.

In ako bi dajala ta hranilnica od svojega dobička res za občekoristne namene dežele Kranjske, potem ne bi bilo finančno stanje naše dežele tako žalostno kakor je v resnici. (Klici — Rufe: „Res je!“)

Za nemško gledališče pa ima ta dični zavod seveda zmiraj dovolj denarja ter je daroval do danes že več nego 600.000 kron; vrhutega dobiva nemško gledališko društvo še posebej redne letne podpore 3000

kron, naše slovensko dramatično društvo pa nič. Nemško pevsko društvo „Vorwärts“ letne podpore 450 kron, naša slovenska pevska društva pa nič. Nemško planinsko društvo 2000 kron in izvanredne podpore 1400 kron, Slovensko planinsko društvo in deželna zveza za pospeševanje tujskega prometa zopet nič. Nadalje vzdržuje Kranjska hranilnica z našim denarjem šulferajnsko šolo v Ljubljani in razne šulferajnske vrtece po Kranjskem in Štajerskem. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „S slovenskim denarjem!“)

Torej hranilnica, katera se redi od slovenskega denarja, izda na leto nad stotisoč kron v strogo nemške namene. (Klici — Rufe: „Škandal!“)

Kranjska hranilnica je leta 1907. dala 967.000 kron kredita na hipoteke, na menice pa v istem letu 676.000 kron. Slovencem se je dalo 167.000 kron hipotekarnega, 176.000 kron pa meničnega kredita. Nemci so torej dobili 800.000 kron hipotekarnega in 500.000 kron meničnega kredita.

Sedaj pa, ko je naš narod začel dvigati svoj denar iz te nemške hranilnice, začela se pa je Kranjska hranilnica maščevati, in sicer s tem, da odpoveduje Slovencem hipoteke. Ali to še ni dovolj, da jih odpoveduje. Kako jih odpoveduje? Hranilnica ne odpoveduje posojil sama ali pa s pismi, katera bi tudi zadostovala, temveč jih odpoveduje sodnijskim potom po svojem odvetniku dr. Egerju, ter dela na ta način ljudem popolnoma nepotrebne stroške v vsakokratnem znesku 50 do 100 kron, katere vtakne v žep dr. Eger. Odgovor na tako postopanje je prav lahek.

Sedaj pa preidem k drugi točki in se hočem nekoliko baviti z oficijelnim zastopnikom tega sistema, to je našim deželnim predsednikom baronom Schwarzm.

25. septembra leta 1905, ko se je sezvalo, da je bil deželnim predsednikom kranjskim imenovan gospod Teodor Schwarz, tedaj je bilo mnogo ljudi na Kranjskem in med temi tudi uglednih politikov, ki so se veselili tega imenovanja, ker so imeli menda tisto mišljenje o gospodu Schwarzu, kakršno mišljenje ima sploh naše ljudstvo o Tirolcih, da so vele-patrijotični, sicer na duhu malo omejeni, ali kakor pravi sveto pismo: Ubogi na duhu (Smeh — Gelächter), sicer pa mirni in dobrohotni ljudje; zato so bili prepričani, da bo gospod Schwarz jako nedolžen predsednik, kateri ne bo nikomur kalil vode. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Saj je pokazal to 20. septembra!“)

Toda med Slovenci so bili tudi ljudje, kateri so boljše poznali značaj Tirolca, kateri je že prekoračil štirideseto leto (Smeh — Gelächter), in ti so bili prepričani, da novi predsednik ne bo pohlevna ovca, ampak da bo kaj kmalu pokazal slovenskemu narodu svoje zobe. Čuli so se glasovi, kateri so pripovedovali, da so v Trstu njemu podrejeni uradniki in sploh njegov bližji okoliš od veselja jokali, ko so izvedeli, da gospod Schwarz odrine iz Trsta, in da osreči s svojim posetom ubogo Kranjsko. In res, ti poslednji se niso motili. Prišel je volk v našo deželo, ali bil je pokrit

z ovčjo kožo. Ko se je nastanil na Bleiweisovi cesti v vladni palači, ni pozabil na svojo vlogo pohlevne ovce.

Kdor je namreč prišel k njemu v njegovo pisarno, našel ga je za mizo sedečega, melanholično zročega pred se, in na njegovi mizi je vsakdo lahko opazil škodelico mleka. Za boga svetega, človek, kateri pije cel dan od zjutra do večera, od zore do mraka le mleko, ta vendar ne more biti krutega značaja, tak človek nima ostrih zob, ne poželi si mesa, kadeče se gorke krvi. Tak mož je in mora biti protitip takozvanega „dobrega Tirolca“.

Ako pride kdo sedaj v pisarno gospoda deželnega predsednika, najde ga tudi sedaj v taki situaciji, v kakršni sem ga poprej opisal, melanholičnega in s škodelico mleka (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Milch der frommen Denkgungsart!“) pred seboj, samo s tem razložkom, da Slovenci ne vidimo več ovčje kože na njem, ampak pravega volka, kateri pije iz škodelice kri in solze slovenskega naroda. (Burno odobravanje v središču in na galeriji — Stürmischer Beifall im Centrum und auf der Galerie.)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Das Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda govornika!

Poslanec dr. Oražen:

(nadaljuje — fortfahrend):

Ta mož, kateri je bil poklican, da vlada slovenski narod na Kranjskem, bi moral pač vedeti, da ni nič ložjega na svetu, kakor vladati, ako ima dotičnik le količkaj vesti in ljubezni do svojih podložnih, da pa je posebno lahko vladati slovenskemu narodu, kateri narod ima mehko in odkritosrčno dušo, vladati temu narodu, kateri je od pamtiveka bil vedno teptan, trpinčen in zaničevan in kateri ne zahteva od svojih gospodov več, kakor le toliko, da ga ne bijejo preveč živinsko, da mu privoščijo včasih prijazno besedo.

Zgodovina priča, da se je sicer tudi slovenski narod enkrat uprl svojim gospodarjem, da je ustal in z mozeg in kosti pretresujočim glasom zavpil: „Stara pravda!“

Slovenski narod pa se takrat ni dvignil raditega, ker je bil vsak dan bičan od nemških graščakov, ker je moral le delati in ni imel nič jesti, ker je bil lačen in žejen ter zvečer ni imel prostora, kamor bi položil svoje izmučeno telo, ne, on je bil prepohleven, da bi se vzdignil radi vseh teh do neba kričečih krivic. Vzdignil se je šele tedaj, ko je videl, da se godi boljše živini graščakovi in ko je moral izgubiti vero v svojega boga, ker predniki teh mož, kateri sede tukaj na moji levi strani, so mu onečlašali vse, vero, ženo, njega samega in mu rezali na živem telesu jermena s hrbta.

Časi so se sicer spremenili in oholi Nemci in nemški predsedniki nam sicer več ne režejo jermenov z živega telesa, ali vendar je baron Schwarz dosegel v kratki dobi svojega vladanja, v zvezi s svojimi svetovalci, kranjskimi Nemci, katerih reprezentante vidite

tukaj, to, da je razburjen ne samo narod na Kranjskem, ampak celokupni slovenski narod.

In to je dosegel s tem, da je takoj pri svojem nastopu vpeljal pri svojem vladanju dva sistema: sistem protinarodne, protislovenske politike in sistem korupcije. (Klici — Rufe: „Tako je!“)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Daß Glockenzeichen gebend):

Prosim gospoda govornika, da se izraža nekoliko bolj zmerno.

Poslanec dr. Oražen:

(nadaljuje — fortfahrend):

Samo karakterizirati hočem in dovolite mi, gospoda moja, da Vam nekoliko osvetlim ta dva njegova sistema.

Oglejmo si najprej prvi, to je protinaroden sistem, katerega je on izpopolnil do viška, in kateri se sploh ne da več potencirati.

Dežela Kranjska šteje po zadnjem ljudskem štetju okoli 500.000 Slovencev in 25.000 Nemcev, torej je s 95 odstotki slovenska in le samo s 5 odstotki nemška.

Vsak normalen človek bi pričakoval, da imajo pri takem razmerju prebivalcev Slovenci vsaj najboljše mesta pri vladi zasedena.

Ali kdor tako misli, se kruto moti.

Oglejmo si najprej samo površno status uradnikov v vladni palači na Bleiweisovi cesti.

Predsednik sam ne zna dobro slovenski, in da je poštenjak, moral bi sam protestirati pri dvoru, da se ga imenuje predsednikom v deželi, čigar večine prebivalstva ne razume. Njegov namestnik v 5. plačilnem razredu grof Chorinsky govori sicer slovenski, pisati pa ne zna. Da to ne zadostuje pri nas, bo pač vsakdo uvidel.

Sedaj si pa oglejmo vladne svetnike. Koliko Slovencev pa je tukaj?

Samo eden in ta je sanitetni referent dr. Zupanec (Klici — Rufe: „In pa Kremenšek!“), vsi drugi so Nemci, kateri ali sploh ne znajo slovenski ali pa le za silo lomijo ubogo slovenščino. In med temi uradniki so najvažnejši referenti.

Celo med okrajnimi glavarji najdemo ljudi, kateri ne znajo slovenski, kakor na primer Chron, Reebach in drugi, in ti morajo vendar vsak dan občevati s slovenskimi strankami in reševati slovenske vloge.

Med vladnimi tajniki in okrajnimi nadkomisarji znajo le nekateri za silo slovenski. Med okrajnimi komisarji jih zna le nekaj slovenski, vsi pa ne, oziroma večina ne.

Med koncipisti je nekoliko bolje; tukaj skoraj prevladuje slovenski živelj.

Ali to je bilo že dovolj, da je gospod Schwarz poročal na Dunaj, da je politična uprava preveč slovenska, in zato je začel od vseh vetrov nemške praktikante vlačiti k nam, kateri bodo enkrat zavzeli vsa boljše mesta.

Sedaj je pri vladi 14 praktikantov, med temi samo 5 Slovencev.

Poglejmo si te nemške praktikante. Vseh ne bom našteval. Pa tudi še druge nemške uradnike. Dr. Strictius je zamenjal filijalko s fikarijo. Grum, kateri je sedaj na Dunaju v delovskem ministrstvu, je znan kot mož, kateri piše slovensko gramatiko za nemške uradnike. Kako zna ta mož slovenski, hočem navesti nekaj zgledov. Nekega kmeta, katerega je žandarmerija ovadila radi neupravičenega ribljenja v Savi, nahrulil je pri okrajnem glavarstvu: „Vi ste Savo ribali!“ Kmet ga je debelo gledal, ker ni vedel, kako je ribal Savo, ali uradnik je povedal tako, ker je v žandarmerijski ovadnici čital: „Sie haben in der Save gefischt!“ Pri neki rabuki je dejal: „Napravite trg!“ (nemški: „Machen Sie Platz!“). Pri nekem žrebanju se je izrazil za nemški: „Ziehen Sie das Los!“ takole: „Vzemite žrebca iz klobuka!“ Najlepši pa je tale slučaj: Neko žensko, kmetico, je žandarmerija ovadila, da je bila z njimi „grob“ ter postavila v ovadbo sledeči stavek: „Sie war mit dem Gendarm grob“. Pametna buča pa je žensko vprašala, oziroma žensko pokarala: „Vi ste bili z žandarjem debeli!“ Morate si misliti, kako je bila užaljena poštena žena slovenskega kmeta, ko ji je uradnik predbacival, da je z žandarjem debela, ko je vendar dobro vedela, da ni imela svoje žive dni nikoli nič opraviti z žandarji.

To je smešna stran tega sistema, ki ga je vpeljal gospod baron!

To so Vam uradniki, ki res znajo izvrstno slovenski!

Prezreti pa tudi ne smemo in ne moremo delovanja barona Schwarza kot predsednika kranjske finančne direkcije. Tudi tukaj se v zadnjem času uvaža sistem protekcije nemških uradnikov in zastopavljanje slovenskih. Opozarjam samo na slučaj Grabner. Grabner je davčni referent, torej zavzema mesto, ki pristojna samo absolviranim juristom. Grabner pa ni jurist, nima niti ne srednjih šol, niti ni drugače kvalificiran za tako mesto, ima pa najboljšo kvalifikacijo, ki pride pri nas na Kranjskem za uradnika v pošte, to je: Grabner je Nemec in s tem je vse povedano. In baron Schwarz hoče imeti Grabnerja v Ljubljani, pa bodisi, da so drugi slovenski uradniki, četudi so juristi, še tako zastopavljeni. Nemce se hoče vse spraviti na lepa gorka mesta v Ljubljani, Slovence pa ven na deželo, kjer morajo opravljati odijozno delo davčnega vijaka.

Gospod baron! Kako pa je bilo s tistim Büchlmayerjem? Najprej se ga je prestavilo v Kranj in potem šele imenovalo, tako da je mož dobil, ker se ga je iz službenih ozirov prestavilo, tudi potne stroške, oziroma pristojbino za selitev, to pa edino radi tega, ker je dober Nemec (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Je gvišno Tirole!“), mej tem, ko se s Slovenci ne postopa tako in se morajo, če so imenovani kam drugam in pomaknjeni v višji činovni razred, seliti na svoje lastne stroške. Ali je potem čudno, da se vzbuja v slovenskih uradnikih nezadovoljstvo in pa prepričanje,

da zanje ne eksistira pravica, ampak samo za uradnika, ki je Nemec ali pa renegat. (Klici — Rufe: „Sramota!“)

Za vse te stvari je soodgovoren seveda tudi novi finančni ravnatelj, pod čigar ravnateljstvom se vse te čudne izpremembe vršijo, vendar jaz nikakor ne pripisujem teh izprememb njemu na rovaš, ker je novinec in razmer nikakor ne more poznati. Pa če tudi nima nobene druge napake, eno velikansko pa vendar ima in to je: da si je izbral za prvega svetovalca in informatorja moža, ki je pri vseh finančnih in davčnih uradnikih najmanj priljubljen, čigar duševne velezmožnosti so splošno znane in ki, — čujte in strmite, gospodje, — pri nas na Kranjskem noče veljati ne za Nemca, ne za Slovence, ampak za Italijana. Zato naj se pa novi finančni ravnatelj nikar ne da zlorabljeni od barona Schwarza in tudi ne od svetnika Aviana. Ta Avian je zli duh, kateri vodi ravnatelja Klimenta. Bil je že na Primorskem, Tirolskem in Bog ve še kje, povsod je imel konflikte in se izkazal nezmožnega, in tudi postal nemogoč; pa če je povsod drugje bil nemogoč, za Ljubljano je pa le dober, in izročile so se mu celo personalne zadeve.

Tako so prišli tudi v Kranj in v Novo mesto vsled pritiska nemškega „Volksrata“ nemški uradniki.

In kaka korupcija je zavladovala v palači deželnega predsednika po prihodu gospoda Schwarza!

Gospod predsednik, razjasnite nam vendar, kako je bilo lani s tistim računskim praktikantom. Bilo je osem prosilcev, med temi samo en Nemec! In kdo je dobil razpisano mesto? Ker že ni bilo mogoče dati službe Nemcu, kar bi vzbudilo gotovo preveliko pozornost, Slovencu se je pa ni hotelo dati, ni bil nihče imenovan.

Sedaj pa prihajam do nekaj drugega in se hočem baviti z gospodom baronom samim.

Gospod predsednik! Ali Vam je znana Najvišja odločba z dne 30. oktobra 1905. Dobili ste 6000 kron, ko ste se preselili iz Trsta v Ljubljano kot „Einrichtungsbeitrag“, kupili pa niste niti enega stola v Ljubljani, tako da ljubljanski trgovci in obrtniki niso dobili od tega zneska nič. Vam tudi ni bilo treba nič kupiti, kajti Vaš prednik gospod baron Hein je bil že vse zadostno opremil, in denar ste torej spravili Vi v žep.

Gospod predsednik, ali je res, kakor se govori, da se iz takozvanega „Gebäude-Erhaltungsfonda“ plačuje Matelič za snajenje Vašega privatnega stanovanja, elektrika v Vašem konjskem hlevu in celo v Vaši kuhinji? Akt te cele zadeve se nahaja v ministruv notranjih zadev.

Ali poznate praktikanta plemenitega Komers, ali ni Vaša žena ž njim v sorodstvu, ali mu celo teta? Vi ste ga baje kvalificirali, da zna slovenski, ne razume pa niti ene slovenske besedice, vendar pa ima obrtniški referat. To je še več kakor „Polnische Tantenwirtschaft“.

Poznate li gospoda Paulucija de Roncole, kateri ne zna ne besede slovenski; vzlic temu je pre-

skočil dva slovenska praktikanta v adjutumum. Z očetom njegovim ste bili dober prijatelj in zato ste ga vzeli sem.

Poznate gospoda Visinija? Isti je sin bivšega dvornega svetnika pri sodišču v Trstu; tudi tega ste Vi iz prijateljstva do njegovega očeta spravili v službo in mu dali dopust za vojaško leto, da ne izgubi čina.

Sedaj pa še malo k višjim nemškim uradnikom in Vašim svetovalcem.

Dvorni svetnik marki Gozani je dobival kot „Landesfürstlicher Kommissär“ pri Kranjski hranilnici 600 kron na leto. Kako more tak mož nadzorovati tak zavod, ko nima nikakega pojma o poslovanju hranilnic. Pri gluhonemnici dobiva tudi 600 kron in hotel je imeti vrhutega tudi še stanovanje. Res nenasiten gospod!

Svetnik Praxmarer, kateri je poročevalec za podpore, ki jih deli ministrstvo, je ob enem tudi odbornik nemškega filharmoničnega društva; kot tak je kršil svojo uradno dolžnost, ko je poročal o podpori, ki naj bi jo dobila „Glasbena Matica“, s tem, da je napačno, pristransko in neugodno ministrstvu poročal ter na ta način navedeni zavod oškodoval.

Svetnik vitez Laschan je na nečuvven način žalil slovenski narod, ko je raztrgal slovenski odlok tukajšnjega sodišča vpričo uradnega sluga, ki mu ga je prinesel, ter imenoval predrznost to, da se mu pošiljajo slovenski odloki! Rabil je besede: „Wie erfrechen Sie sich, mir so etwas zuzustellen?“ Žgodilo se mu pa radi te perfidnosti ni nič, akoravno je pri tem trpel ugled sodne oblasti in slovenskega jezika.

In potem referent v šolskih zadevah, Vaš najboljši prijatelj vitez Kaltenegger, katerega ne bom nikoli pozabil, kakor tudi Vas ne. Omenjam samo, kako postopa ta mož pri oddaji štipendij. Štipendije morali bi dobivati le tisti učenci, kateri so pridni in ubožni. Dobili pa so jih na primer: sin gimnazijskega ravnatelja Brežnika, ki ni ravno ubog, potem trije sinovi gimnazijskega ravnatelja Poeskóta, potem neki Kitek in tudi dva sinova zastopnika graškega zavarovalnega zavoda, Morota, ki ima gotovo letnih dohodkov 10.000 kron.

Jaz konstatujem, da so to samo dobro situirani ljudje, kateri podpor ne rabijo, in da je to škandal, če se odtrga revežem in da bogatašem, kar se je v predležjih slučajih storilo. (Klici — Rufe: „Javen škandal!“)

Gospod predsednik, kaj pa je s tisto zadevo sedanjega ravnatelja, bivšega profesorja Brežnika, o kateri se je v javnosti že mnogo govorilo. Moram Vas res vprašati, kaj je s tistim dopisom v „Omladini“, kjer se trdi, da je profesor Brežnik popravljaj naloge Vašemu sinu; na javnem shodu se je potem reklo, da se je ta stvar spravila v javnost radi tega, da se z eventualno tožbo dožene resnica, a vzlic temu ni nihče tožil. Jaz sem z veseljem pričakoval te tožbe, ali dotedaj je še nisem dočakal.

To je v resnici pravi sistem protekcije in korupcije. Če to ni korupcija, potem ne vem več, kaj je sploh korupcija! (Klici — Rufe: „Res je! Tako je!“)

Visoka zbornica! Upam, da sem dokazal in Vas prepričal, da je koruptni in ponemčevalni sistem, pod katerim ječimo Slovenci, kriv, da ne moremo niti na gospodarskem, niti na kulturnem polju napredovati tako, kakor bi si želeli.

Moj govor pa izzveni z apelom na Vas, gospod predsednik: gospod baron Schwarz, ako imate še količkaj možnost v sebi, potem odstopite sami od svojega mesta in zapustite našo deželo! (Burno odobravanje in ploskanje v središču in Živijo-klici na galeriji. Poslanci narodno-napredne stranke govorniku častitajo. — *Stürmischer Beifall und Handeklatschen im Zentrum und Živijo-Rufe auf der Galerie. Redner wird von den Abgeordneten der national-fortschrittlichen Partei beglückwünscht.*)

Deželni glavar:

(Pozvoni — *Das Glockenzeichen gebend*):

Galerija miruj, sicer jo dam sprazniti!

Predno podam besedo naslednjemu gospodu govorniku, dovolite mi kratko opazko.

Iz stenograma, ki sem ga ravnokar rekviriral, sem razvidel, da je gospod poslanec dr. Tavčar proti koncu današnjega svojega govora rabil sledeče izraze (bere — *liest*):

„Rekel sem, ...“ — v mestnem svetu ljubljanskem namreč — „da bo neobhodna posledica septemberskih dogodkov, da bodeta odslej nemška in slovenskanarodnost ločeni in da bodeta med njimi ležala tista mrliča. Obžalovanja vredno je to in jaz se bojim, da bodeta ta mrliča tudi ležala med nami in med našo dinastijo.“

Obžalujem, da sem te besede preslišal, ali odločno jih moram odkloniti in zavračam te besede (Klic v središču — *Ruf im Zentrum*: „Zakaj? Ni bilo nič hudega!“), o katerih vem, da so v flagrantnem protislovju z mišljenjem celega našega prebivalstva (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Triller: „Resnica je pa vendar hčerka Božja!“).

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr von Tiedtberg:

(Prevzame predsedstvo — *Den Vorsitz übernehmend*):

Zum Worte gelangt nunmehr der Herr Abgeordnete Gangl.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Dovolite, da po hudih in ostrih besedah, ki so slikale naš splošni položaj na Kranjskem, pridejo iz mojih ust mirne besede, s katerimi govori prebivalstvo idrijskega mesta, tamkaj globoko v kotlu naše dežele skrito in živeče.

Oglašam se torej k besedi kot poslanec idrijskega mesta in poudarjam takoj v začetku svojega govora, da bom govoril popolnoma mirno in stvarno in naslikal razmere, vladajoče v tem mestu, samo tako kakor so v resnici.

Da govorim kot poslanec idrijskega mesta, moram posebe naglašati, zakaj trdno sem prepričan, da

ima poslanec mesta Idrije v tej visoki zbornici najhvaležnejše stališče, ker se le malokateri čestitih gospodov tovarišev more in mora ponášati s tem, da zastopa volilni okraj, ki donaša deželi leto za letom toliko in toliko dohodkov, ki pa obratno od dežele ne prejema skoro nič ali pa vsaj malenkostne zneske. To naj izpričajo takoj dokazi!

Mesto Idrija plačuje deželnih doklad k direktnemu davku na leto okroglo 40.000 kron, ker znašajo direktni davki na leto okroglo in povprečno 100.000 kron. Tako je plačalo naše mesto od leta 1900 do vstetega leta 1907 državi čistih 1.089.890 kron 15 vin., ter v istem času deželnih doklad nič manj nego 435.956 kron.

To je naravnost ogromna vsota, ki jo prispeva Idrija in ki jo je morala prispevati do vstetega leta 1907 deželni blagajnici v Ljubljani.

Poglejmo pa nasprotno, kaj dobi mesto Idrija od dežele. Skoraj nič! Za ljudsko šolstvo v Idriji ne prispeva deželna uprava prav čisto nič, ker to ljudsko šolstvo vzdržuje v Idriji rudniški erar. Rudniški erar vzdržuje vse šolske potrebsčine in plačuje tudi učiteljstvo; seveda plačuje učitelje tako, da so pazniki idrijskega rudnika veliko boljše plačani kot učitelji, čeprav imajo učitelji pravico nositi uniformo desetega činovnega razreda državnih uradnikov. Šolski sluga na idrijski ljudski šoli je bolje plačan kakor pa nekateri mlajši učitelji na istem zavodu.

Tudi s srednjo šolo idrijsko nima dežela nobenih izdatkov, ker si to srednjo šolo oskrbuje mesto samo in si jo bo vzdrževalo do septembra letošnjega leta, ko prevzame idrijsko realko država.

Tako si občina tudi večinoma vzdržuje ceste; nekaj je okrajnih cest, samo deželno cesto, ki drži iz Idrije v Logatec, vzdržuje dežela, pa še za to cesto dobiva dežela od države 4000 kron podpore na leto.

Drugi stroški, ki jih ima dežela za mesto Idrijo, so tako malenkostni, da se najstarejši prebivalec Idrije ne spominja, da bi sploh kako podporo bilo mesto Idrija prejelo od dežele. Torej smem trditi, da dobiva dežela od idrijskega mesta povprečno na leto okroglih 40.000 kron deželnih doklad, dežela pa nasprotno temu Idriji ne da niti toliko, kolikor je črnega za nohtom.

Upam si trditi, da je Idrija bogat in neizčrpljiv vir stalnih dohodkov deželne blagajnice v Ljubljani, nahaja se pa mesto naravnost v kritičnem, če ne celo obupnem položaju.

Ako zahteva kaj od deželne uprave, pravi dežela: Obrnite se na državo. Ako pa kaj hočemo od državne uprave, nam rečejo: Obrnite se na deželno upravo, dežela vam bo dala. — Državna blagajnica je tista, ki ima velik greh na vesti, zakaj država vleče na leto povprečno nad en milijon kron čistih dohodkov (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Žitnik: „Veliko več!“), pravim: povprečno en milijon na leto. Bili pa so časi, ko je država vlekla od nas tudi nad tri milijone kron.

Če pa hočemo v Idriji, ko nas dežela zavrača na državo in obratno država na deželo, iz svojih lastnih sredstev ustanoviti kaj koristnega, pa pride dežela in pravi: „Ne smeš!“

Kadar imata tako dežela kakor tudi država kaj od nas dobiti, takrat nas pa dobro poznata!

Idrijsko mesto je potemtakem popolnoma prepuščeno samo sebi. Izkoriščajo nas do usmiljenja božjega, v ostalem pa je mesto pozabljeno, kakor da bi ležalo za deveto goro.

Da je temu res tako, naj navedem nekatere primere, ki naj potrdijo moje trditve.

Obe, tako dežela kakor država, spravljata v veliki meri redne dohodke iz idrijskega mesta, od sebe pa ne dasta niti bora v korist samoposebi ubornemu mestu. To najboljšje kaže ustanovitev mestne realke v Idriji.

Dolgo let so Idrijčani prosili na vseh mogočih mestih, da bi za mesto, ki je za ljubljanskim mestom največje mesto v deželi, izposlovali in si priborili srednjo šolo, toda povsod so dobili zaprta ušesa za zahteve, ki so za mesto tako važnega kulturnega kakor tudi gospodarskega pomena. Saj veste, da srednje šole ne služijo samo kulturnim namenom, ampak da služijo tudi v povzdigo socialnega in gospodarskega stališča v vsakem mestu, posebno pa v tako majhnih mestih kakor je Idrija. Naša država je pa za vsa druga manjša, posebno pa nemška mesta, ki ali po svojem obsegu ali po svoji leži in sploh po svojem pomenu niso tako važna kakor je Idrija, takoj pripravljena ustanavljati srednje šole, dasiravno sodi ustanovitev realk v področje dežele. V našem slučaju pa tega ni storila država in istotako ne dežela, dasiravno, kakor že navedeno, to sodi v njeno področje. In ravno zaradi tega, ker ni bilo misliti na to, da bi v mestu idrijskem kdo drugi ustanovil realko, si jo je moralo ustanoviti mesto samo, in sicer si jo je mesto ustanovilo zaradi tega, da si izboljša svoje mizerno šolsko stanje.

Rudniška idrijska ljudska šola nikakor ne odgovarja zahtevam ljudskega šolstva, kakršne so danes, kar takoj razvidite, če povem, da hodi več nego tisoč otrok pod eno streho. To je kasarna, pa kaj takega ni za šolo. Razmere na tej idrijski rudniški šoli so take, da ima prvi razred šolo od 8. do 10. ure; potem gredo ti otroci domov in pride drugi razred v enoinisto sobo od 10. do 12. ure, ker rudniški erar nima toliko denarja, da bi sezidal kako boljše poslopje za svojo rudniško šolo.

Mesto je bilo primorano, da je tem idrijskim delavskim otrokom dalo sredstva, da se nadalje izobrazijo, ker vendar idrijski rudar nima toliko plače, da bi zamogel svojega otroka, dovršivšega ljudsko šolo, poslati v Ljubljano na srednjo šolo. Tako je prišel občinski odbor idrijski leta 1900 do tega sklepa, da ustanovi in vzdržuje na občinske stroške nižjo realko, ki je bila prva slovenska realka na slovenskem ozemlju in sploh na vsem svetu.

Slabo plačani idrijski rudar, željan dati svojim otrokom zagotovilo boljše bodočnosti, je bil pripravljen, da žrtvuje zadnji krajcar za to, da obogati svojo deco z duševnim kapitalom.

Kdor pozna življenje idrijskega rudarja, ta ve, kako presrečno, kako iskreno visi idrijski rudar na svoji družini. Tu mu je edini prostor, kjer se otrese

težkih skrbi, pozabi svoje nadloge, ki ga tarejo, se nekoliko razvedri v krogu svojih otrok ter pride do lepših misli.

Nekateri izmed teh idrijskih sinov, ki so lansko leto napravili maturo na idrijski realki, študirajo danes v Pribramu, seveda zopet s podporo nikogar drugega, kakor od strani idrijskega mesta. (Poslanec — Vbgeordneter dr. Pegan: „Samo Novaka morate odvaditi, da ne bo več radi malenkosti ovajal rudarjev pri sodišču!“) To ne spada sem.

Treba je bilo zgraditi za realko novo poslopje, ga opremiti tako, kakor to zahteva moderna veda. Kdor si je kdaj ogledal naše realčno poslopje, mora priznati, da je mesto storilo za realko vse, kar mu je bilo največ mogoče storiti. Idrijska realka, oziroma nje vzdrževanje stane mestno občino na leto okroglih 60.000 kron, in čimbolj se je izpopolnjeval ta zavod, tembolj so naravno rasli tudi stroški, in sicer je imela občina do konca leta 1907 stroškov 772.236 kron.

Med temi so seveda tudi vračunjeni stroški za zgradbo realčnega poslopja v znesku 363.769 kron.

Medtem pa je padla cena živemu srebru in padala je v zadnjih letih do letos tudi uporaba živega srebra, in tako so padli tudi dohodki občine.

Letos, kakor mi je zadnjič omenil predstojnik idrijskega rudnika, gospod dvorni svetnik Billek, so se te razmere izboljšale, tako da je tudi pričakovati, da se bodo zopet dvignili dohodki občine in s tem seveda tudi dohodki, ki jih od nas dobiva dežela.

Občina je bila v zadnjih letih prisiljena zateči se k posojilu, ako je hotela nadalje vzdrževati svojo srednjo šolo. V tej sili se je že leta 1905 obrnila do deželnega zbora kranjskega s prošnjo, da naj dežela Kranjska prispeva k vzdrževanju Idrijske realke. Toda ta prošnja ni bila še do sedaj rešena.

Pa tudi letos ne kaže proračunski provizorij nobene postavke, iz katere bi se dalo sklepati, da se je deželni odbor spomnil na idrijsko realko.

Danes je Idrija primorana v pokritje svojih tekočih izdatkov zvišati občinske doklade na 92 %, medtem, ko bi bilo lahko ostali pri starih dokladah 75 %, ako bi dežela bila v mali meri izpolnila svojo dolžnost napram idrijskemu mestu, ko je vendar dežela že toliko denarja dobila od idrijskega prebivalstva, storila pa nasproti Idriji še ni ničesar.

Dovolil si bom koncem svojih izvajanj predlagati, da naj se naknadno prizna idrijskemu mestu iz deželnih sredstev primerna podpora, in sicer za leta 1905 do 1908.

Pa vzemimo drug slučaj! V Idriji se je ustanovila obrtno-nadaljevalna šola. Ta šola ni samo v korist tistim obrtnim vajencem, ki se vežbajo v Idriji. Ti ne ostanejo v domačem mestu, ampak se, ko dovršijo šolo, razkrope širom slovenskih dežel. Torej je s tem podpirano obrtništvo v slovenskih deželah sploh. Toda ta šola komaj životari, in če bi ne bilo občine, bi morala ta šola že prenehati.

Znano mi je, da se je šolski odbor te obrtno-nadaljevalne šole, v katerem imam jaz čast zastopati visoki deželni odbor kranjski, obrnil že večkrat na

deželni odbor s prošnjo, da bi se za to šolo zvišala deželna podpora, ki je lansko leto znašala 500 kron.

Občina prispeva s 1000 kronami na leto, torej da za to šolo še enkrat toliko kakor dežela in tudi več kakor država, ki prispeva tudi samo z 950 kronami. Toda tudi ta prošnja je bila zaman!

Vzlic temu izrekam lepo zahvalo vsem onim faktorjem, ki so pomagali k vzdrževanju idrijske obrtno-nadaljevalne šole in istotako se zahvaljujem vsakomur, ki si je kaj prizadeval, da se idrijska realka podržavi.

Lahko bi navedel še nekaj drugih slučajev, ampak že ta dva slučaja kažeta, da ni pravega razmerja med idrijsko občino, deželo in državo.

Ne samo, da dežela nasproti idrijskemu mestu do danes ni storila ničesar, ampak zgodilo se je celo, da je dežela mestu idrijskemu nasprotovala in ga ovirala, ko se je hotelo pospeti do višjega kulturnega in gospodarskega stališča.

Prihajam do slučaja, ki je dovolj važen, da govorim o njem tudi v tej visoki zbornici in kar je naravnost moja sveta dolžnost.

V občinski proračun za leto 1908 je postavil občinski odbor med drugim tudi postavko 20.000 kron za prežidavo mestnega poslopja štev. 509. Ta zloglasna številka je v zvezi z idrijsko realko, za katero — ko so jo leta 1900 ustanovili — se ni dalo dobiti primer nih prostorov.

Prvi razred realke so bili nastanili v rudniški ljudski šoli, potem so pa morali takoj skrbeti, da se za čas, dokler se ne zgradi za mestno realko popolnoma novo poslopje, napravi provizorično poslopje.

Tako so za realko zgradili na mestnem svetu provizorično poslopje in mu dali številko 509. Ko je bil tretji razred realke otvorjen, se je zgradilo sedanje mestno poslopje in se je realka preselila v to novo poslopje. Prejšnje provizorično poslopje se je izpraznilo in je ostalo last občine. Občina ga je popravila, pre naredila in ga namenila za društvene namene.

Te prostore je vzela v najem „Narodna čitalnica“, in sicer za dobo 25 let.

Nočem trditi, da je bilo to povsem pravilno in opravičeno, ampak zgodilo se je, da je občina odstopila prostore „Čitalnici“ in napravila se je pri notarju potrjena pogodba, s katero se je „Čitalnici“ prepustilo poslopje za dobo 25 let z letno najemščino 400 krone.

Med tem časom se je zgodilo nekaj, kar bi se v drugem mestu ne zgodilo, ako v tem ne bi tvorilo večine slovensko prebivalstvo.

V Idriji je obstajalo rudniško gledišče, ki ga je bila zgradila Marija Terezija z namenom, da služi duševnemu razvoju in razvedrilu idrijskega rudarskega prebivalstva. (Poslanec — Abgeordneter doktor Triller: „To je bila nemška posest!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „To je bila kulturna potreba!“) Gospod doktor, hvala lepa za izjavo. Pridem še na to! — Sedaj pa je prišel od rudniškega erarja ukaz, da se dotično poslopje, ker je bilo slabo, ne sme več rabiti za glediške namene. Ker rudniški erar ni dobil sredstev, da bi poslopje popravil ali pa napravil novo gledišče, so dotično c. kr. rudniško gledišče, na-

menjeno kulturnim potrebam idrijskega prebivalstva, izpremenili v depot gasilnega orodja.

Tako je ostalo idrijsko mesto brez vsakega večjega prostora, kjer naj bi se prirejale glediške predstave itd., kar naj bi služilo v kulturni napredek idrijskega delavstva.

Idrijsko delavstvo je na javnih shodih, kjer je bilo zbranih po več tisoč glav, odločno prosilo in zahtevalo, naj mestna občina idrijska razveljavi pogodbo z „Narodno čitalnico“, ki naj odstopi od svojih 25letnih najemnih pravic in naj da zopet prostor občini nazaj, ki naj bi z njim razpolagala in ga dajala v društvene namene na razpolago vsakemu in katere mukoli bodi idrijskemu društvu (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Samo nam ne!“), pridem še na to, garantujem pa, da vsakemu društvu.

Občina idrijska je stopila v dogovor z odborom „Narodne čitalnice“. Ta je sklicala občni zbor in ta občni zbor je enoglasno — če se ne motim, ravno na moj predlog — sklenil, da društvo „Čitalnica“ drage volje in z veseljem odstopa od svojih najemnih pravic samo s pogojem, da se prostori prenarede tako, da bodo zadostovali vsem potrebam, stavljenim na tako hišo, če naj v resnici služi svojemu namenu. (Poslanec — Abgeordneter dr. Žitnik: „Kako se more tak sklep izvršiti?“) „Čitalnica“ je to sklenila in sporočila svoj sklep idrijskemu mestnemu zastopu. Mesto je dalo potem napraviti po arhitektu Holinskem načrt s proračunjenim zneskom nekaj nad 38.000 kron ali okroglo 40.000 kron. Potem je sklenil občinski zastop idrijski, da se prezida to mestno poslopje na podlagi načrta arhitekta Holinskega in pa — to je bil prvotni sklep občinskega zastopa! — da pravica do oddaje prostorov ostane županstvu in da imajo do teh prostorov pravico vse stranke in vsak posameznik, ki se oglasi za to in plača določeno pristojbino. To je bil prvotni sklep mestnega zastopa idrijskega. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Torej na prosto voljo župana Šepetavca, oddajal pa bi bil, komur bi bil hotel!“)

To ni napaka sklepa, ampak tistega, ki bi bil oddajal. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Za Vašo osebo Vam verjamem, drugemu pa ne!“)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Daß Glockenzeichen gebend):

Prosim, ne motite govornika!

Poslanec Gangl:

(nadaljuje — fortfahrend):

Prosim, Idrija plačuje, gospod dr. Pegan, Vi nič!

Iz besed, ki jih je pred izustil gospod dr. Pegan, posnemam, da on priznava, da je gledišče potrebno v kulturni razvoj idrijskega delavstva. Ali danes nimamo zanje nikjer nobenih večjih prostorov, kakor v tistem hlevu pri „Črnem orlu“.

Idrijsko ljudstvo, po veliki večini delavskega stanu, in samo za to, da bodi dannadan pod zemljo in

črpa iz nje kapital, od katerega imata dobiček dežela in država. Ne zadošča mu samo tista dobroznana jed „podmet“, ampak ima tudi pravico — ki se je tudi zaveda — do hrane za svojo dušo. Danes nima nobenega prostora v Idriji, kjer bi se moglo zbirati, da zadoosti svoji potrebi po duševnem zazvedrilu in duševnem napredku. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „To je Vaša krivda!“)

Teden za tednom ponavljajo delavci svojo zahtevo in prosijo: „Dajte nam potrebnih prostorov, ker jih nimamo!“ Lansko leto smo imeli lokalé v prostorih realke, pa ta prostor ni zadoščal, da bi se moglo ljudstvo vse naenkrat zbirati. Prirejali smo v čitalniških prostorih glediške prestave, in idrijska inteligenca se je z vso ljubeznijo posvečala stvari, da se delavstvo vsaj nekoliko duševno popolni in izobražuje. To je pri nas tem večje važnosti, ker imamo v Idriji srednjo šolo in ker dijakom sicer ni dana nobena prilika, da bi obiskovali kake prireditve, ki jih rabijo za svoj daljnji izumiko, oziroma tudi za podpiranje pri svojih študijah.

Tako smo bili z velikim naporom priredili Schillerjeve „Razbojnike“, Gorkega „Na dnu“, pripravljali se na „Hamleta“, na Schillerjevo „Marijo Stuart“ itd. Tu smo se pa prepričali, da ti dosedanji prostori nikakor ne zadoščajo potrebam idrijskega ljudstva in zato smo ob glasnem odobravanju vseh navzočih na velikem javnem ljudskem shodu, ki se ga je udeležilo več nego 2000 ljudi, pozdravili sklep idrijskega mesta, da hoče ono prenameniti in prezidati mestno poslopje število 509 tako, da bo za vse čase ustrezalo potrebam idrijskega prebivalstva.

Samo to je bil povod, ki nas je vodil v zahtevah: politiskega momenta in strankarskega namena pa ni bilo nobenega, o tem vas uverjam z vso svojo častjo.

Kdor pa hoče iskati v tem kak strankarski ali politiski namen, temu nasproti bi citiral besede dr. Janeza Evangelista Kreka, ki jih je govoril dne 3. novembra 1908 pri svojem predavanju o socialni sebičnosti in psihologiji mas, ki se natančno ujemajo z našimi idrijskimi razmerami in ki govore, zakaj zgradba ne stoji danes kakor bi morala stati v kulturno in gnotno korist našega mesta.

Dr. Janez Evangelist Krek je govoril sledeče: „Saj nas že natura sama sili, da se bolj potegnemo za družbo kakor zase, da se čutimo bolj junaške in se nam krivica hujša zdi, kakor če se nam osebno kaj zgodi.“

Pred vsem pa želim, da bi vsak dobil trdno prepričanje, da ni sam na svetu, ampak da je član družbe in da je individualni egoizem nekaj grdega in da mora to posamezno sebičnost umoriti v topli, gorki zavesti socialni, v zavesti, da pripada družbi, rodovini, narodu, za katerega čast je dolžan, da tvega tudi sam ob danih prilikah več kakor zase — da je član cerkve, države, človeštva. In v vseh teh zvezah, katerim se pridružuje še stanovska, naj bo socialna zavest močnejša, kakor posamezni egoizem.“

In tukaj, ko prihajam do tega posameznega egoizma, pravim: Ta posamezni egoizem je bil kriv, da

se je toliko časa pletlo to vprašanje in da še danes ni rešeno.

Takoj po tisti sloveči seji občinskega zastopa idrijskega, pri kateri je bil prisoten tovariš prijatelj Jaklič, sem govoril — to je bilo na trgu — z najodličnejšim pristašem Slovenske ljudske stranke v Idriji, z gospodom Golijem, in on je rekel: „Jaz sem prepričan o potrebi prezidave mestne hiše in rad bi dal iz svojega žepa 2000 kron, ker vem, da nimamo v Idriji nobenega drugega prostora“ — za to imam priče — ampak dostavil je: „Če dobim zagotovilo, da bo prostor pristopen tudi pristašem naše stranke.“ — Jaz sem rekel, da je to čisto jasno, ker je to že mestni zastop sklenil, in sicer izrečno sklenil, da bo hiša na razpolago vsemu prebivalstvu in vsakemu posamezniku, ako se pravočasno oglasi in plača dotično pristojbino, ki jo določi občinski zastop.

Iz tega je razvidno, da se je ta mož, ki je trezen in pameten — priznam vsakomur vrline, ki jih ima — jasno in odkrito izrekel, da priznava potrebo, da se prezida dotično mestno poslopje. Če se pa to še ni zgodilo, so krive bile pritožbe, ki so prihajale na deželni odbor od ene same strani.

Ne imenujem nobene osebe, ker mi gre za stvar samo in poudarjam le to, da ni to nasprotovanje izviralo iz skrbi za mestno gospodarstvo, ampak je temeljilo na tem, kar dr. Krek obsoja v omenjenem predavanju.

Da se to ni zgodilo iz skrbi za mestno gospodarstvo, se vidi tudi iz tega, da je deželni tehnik, ki si je stavbo ogledal, sam priznal, da je poslopje absolutno potrebno prezidave, ker se je v njem že pojavila hišna goba. Cenil je popravo — če se ne motim — na 10.000 kron. 4½ % obresti od glavnice 10.000 kron znašajo 450 kron na leto. Ako odštejemo čitalniško najemščino letnih 400 kron, bi imela torej občina 20 let — zakaj toliko časa bi trajala najemna doba — izgube 50 kron na leto, in še vprašanje je, ali nima morebiti „Čitalnica“ pravice do tožbe.

4½ % obresti od glavnice 40.000 kron, kolikor bi stala prezidava po načrtu arhitekta Holinskega, pa znašajo 1800 kron, in teh 1800 kron bi se pokrilo tako, da bi občina dobila 1000 kron na leto za restavracijo — in mi imamo že restavraterja, dobra restavracija pa bi bila potrebna v Idriji — pristojbine od društvenih prireditev bi znašale 800 kron; odškodnina „Čitalnice“ bi znašala 200 kron, hišnikovo stanovanje pa 60 kron in najemnina za dve sobi, ki smo jih namenili za javno knjižnico in čitalnico, 400 kron.

Če se pa ne prizna, da ima občina pravico ustanovljati javne knjižnice in čitalnice, bi se ti sobi odmenili za mestno hranilnico in bi nosili tudi 400 kron na leto.

Torej v prvem slučaju bi imela občina letnih 50 kron izgube, v drugem pa čistih 660 kron dobička.

Jaz torej ne uvidevam, zakaj se prezidavi nasprotuje, ko je vendar po čisto jasnih številkah dokazano, da bi bila prezidava za idrijsko mesto z gospodarskega stališča ugodna in bi občini nosila dobiček.

Gledé javne knjižnice in čitalnice se je reklo, da občina nima pravice ustanavljati takih reči; seveda sem jaz za svojo osebo drugega mnenja.

Sicer nisem jurist in ne poznam teh zakonov, mislim pa vendar, da ima občina tudi pravico, oziroma dolžnost nasproti kulturnim potrebam.

Ce pa pomislimo, da je občina Miren pri Gorici ustanovila na občinske stroške javno knjižnico in čitalnico in če tamkaj ni bilo nobenega ugovora od strani deželnega odbora, mislim, da bi tudi Idrija imela pravico ustanoviti in napraviti javno izobraževališče.

Ko se je zgodilo, da je idrijski mestni zastop vzlic prepovedi deželnega odbora začel s podiranjem mestne hiše številko 509, se je vse lepo vršilo, dokler se ni začelo šolsko leto. Ko se je pa pričelo šolsko leto, pride nekdo v Idrijo nazaj, in hipoma je bila ovadba v Ljubljani, da se to godi, in hipoma — če se ne motim telegrafično — je bilo delo ustavljeno, občinski zastop razpuščen in v Idrijo poslanih 30 žandarjev. Deželna vlada je namreč potrdila odlok deželnega odbora, da se občinski zastop razpusti, ker je izvrševal voljo in zahtevo prebivalstva. Za gerenta se je postavil človek, ki ga v Idriji razen tistega, ki je vse to povzročil, nihče ne mara.

Gospod deželni predsednik se spominja, da sem bil takrat pri njem in mu zadevo pojasnil ter rekel: Gospod deželni predsednik, če je že občinski zastop — ker je izvrševal na javnih shodih enoglasno izraženo ljudsko voljo — zaslužil biti kaznovan in se je razpustil, dovolite nam odškodnino vsaj v toliko, da nam pošljete za gerenta moža, ki bo zmožen urediti zavožene občinske razmere. — Jaz sem, če se ne motim, to gospodu deželnemu predsedniku, čisto gotovo pa okrajnemu glavarju v Logatecu rekel in nasvetoval: Pošljite nam neodvisnega in neutralnega vladnega komisarja, in on bo videl, na čigavi strani je pravica. Toda to se ni zgodilo, ampak pokazalo se je, da 5999 ljudi v Idriji nima nasproti deželnemu odboru in deželni vladi nobene besede, en človek pa ima vso oblast.

Deželni glavar:

(Pozvoni — Daß Glockenzeichen gebend):

Prosim, jaz opozarjam gospoda govornika, da se sedaj vrši debata o deželnem proračunu in ne o tej stvari in ga prosim, da se omeji na predmet razprave.

Poslanec Gangl:

(nadaljuje — fortfahrend):

Torej bom kratek! Jaz sem hotel samo povedati, da idrijsko ljudstvo ni samo za to na svetu, da plačuje deželne doklade in državne davke, ampak, če se že njegova volja ne upošteva, mora vendar biti kje kako mesto, na katerem se sme govoriti o naših razmerah!

Mestni zastop idrijski je razpuščen, na shode nam pošiljajo kar po 30 žandarjev — kje pa naj potem govorim? Vprašam vas, ali je Idrija res popolnoma ločena od Kranjske dežele? Resno bi začeli

razmišljati o tem, da pride Idrija zopet pod Tolmin, kar bi bilo boljše, kakor pa, da je pod Kranjsko deželo. Pričeli bi res akeijo in delovali z vsemu močmi na to, da se odcepimo od Kranjske in pridemo zopet pod Goriško, kjer imajo železnice, čitalnice, gledišča in vse, kar ljudstvo potrebuje. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Rudnika ne morete prenesti!“) Tega seveda ne, ker ni mačka, da bi se kar tako dal prenašati.

In sedaj še nekoliko besed v ilustracijo naših razmer, ker želim, da bi se tudi mnenje drugih strank upoštevalo.

Gerentu, ki nam je postavljen, je pred letom dni naš občinski tajnik očital, da je ponaredil njegov podpis in mistificiral uredništvo „Notranjca“ v Postojni. Sedanji gerent je namreč pisal neko pismo na „Notranjca“ in ga podpisal z imenom „Julij Novak“. Seveda je uredništvo res mislilo, da je pismo Novakovo in vsebino priobčilo. (Poslanec — Abgeordneter Jaklič: „Ali ste mu to dokazali?“) Zakaj pa ni tožil? Njegov rokopis je bil izpostavljen v nekem izložnem oknu v Idriji, in on je bil pozvan, da naj toži tistega, ki mu je očital, da je podpis ponaredil. Če meni kdo kaj takega očita, jaz tožim. On pa tega ni storil, ampak je tajnika spravil ob službo. Da tak človek, ki ponareja podpise in mistificira uredništva, ne bi mogel in smel biti gerent, to je vendar jasno. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Je pač energičen!“) Če to ni najhujši terorizem, potem sploh ne vem, kaj je terorizem!

Naj bi se vendar pomislilo, da nismo v Idriji hudodelci ali ničvredni ljudje, da nam odstavljajo župana in postavljajo gerenta, ki ga noben človek ne mara, in da nam ne pustijo zidati niti ne z lastnimi sredstvi tega, kar je za idrijsko razumnštvo in delavstvo v kulturnem in gospodarskem oziru neobhodno potrebno. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „So se občini prihranili stroški!“)

Vesel sem, da sem vse to povedal in da bodo ljudje vsaj to brali; če že nič drugega ni doseženo, vsaj povedal sem to!

Vabim vas, da pridite doli v Idrijo poslušat naše ljudi. Naredili bomo javen ljudski shod pod milim nebom, kjer se bo zbralo tri do štiritisoč ljudi, in povem vam, kdor pride, ga ne bodo sicer raztrgali z rokami na kosce, ampak udarili ga bodo le z besedami. Idrijski rudar ne nosi svoje kože in svojega uboštva na hrano orožniškim bajonetom, ampak on je v prepričanju in dejanju tako zrel, da takim ljudem, ki mu hočejo škodovati v kulturnem oziru, vrača to slabo namero samo — z zaničevanjem.

Koncem svojih izvajanj imam staviti in prečitati samo še sledeče resolucije:

„Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se nalaga:

1.) da dovoli mestni občini idrijski prezidavo mestnega poslopja št. 509 po načrtih arhitekta Holinskega v proračunjenem znesku 38.169 K 12 h;

2.) da razveljavi odlok gospoda gerenta, ki je z njim odslovil mestnega tajnika, ker ta odlok direktno

nasprotuje določilom službene pragmatike za uradnike in sluge občine idrijske;

3.) da pospeši napravo načrtov za regulacijo potoka Nikave, ki jo je dal lansko leto po svojih inženirskih premiriti, da se bo moglo s to regulacijo obenem rešiti za Idrijo prepotrebno kanalizacijsko vprašanje;

4.) da pošlje ob ugodnem času v Idrijo deželnega strokovnjaka, da izdelata regulacijski načrt mesta.

5.) Deželni zbor skleni:

Prošnja mesta Idrije, vložena l. 1905. na deželni odbor kranjski za podporo vzdrževanja mestne realke, se reši tako, da se dovoli mestu Idriji naknadno za leto 1905. do 1909. podpora v znesku 40.000 K.

Lahko bi utemeljeval vse te resolucije še obširneje, ker je pa čas pozen, se omejujem le na to, da jih priporočam najtopleje visoki zbornici v sprejem. (Ploskanje in odobravanje v središču — *Händclaffen und Beifall im Centrum.*)

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil gospod deželni predsednik baron Schwarz.

Deželni predsednik baron Schwarz:

Visoka zbornica! Z ozirom na izvajanja glede septemberskih dogodkov smatram pred vsem umestnim dajati splošno razložbo cele zadeve, da bi si visoka zbornica mogla ustvariti pravilno mnenje o omenjenih dogodkih in o postopanju oblasti.

Zavolj agitiranja pred protestnim shodom, ki se je vršil dne 18. septembra 1908, ter istotakega agitiranja pri zborovanju samem (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Triller: „Na shodu se ni agitiralo! Se je mirilo!“) se je bilo bati, da bo prišlo po zborovanju k demonstracijam. Da bi se preprečile take demonstracije in za vzdrževanje miru in reda je deželno predsedništvo vse potrebno s tem odredilo, da je bilo v to svrhu žandarmerijsko moštvo v Ljubljani koncentrirano in eventualno potrebna vojaška asistenca pripravljena.

Za opazovanje situacije po ulicah in uporabo omenjenih pripravljenih izvanrednih varstvenih naredb bila sta v službo postavljena deželnemu predsedništvu na razpolaganje dana državno-policijska uradnika. Dne 18. septembra dopoldne vprašal je gospod policijski svetnik Wratschko na moje povelje gospoda župana, ali bo treba žandarmerijske pomoči. Gospod župan je vprašanje zanikal.

Ko je bil gospod župan popoldan pri meni in ko sem izrazil skrb, da se bo morebiti zvečer demonstriralo, rekel je gospod župan, da misli, da bo mogel vzdržati red s svojimi organi.

Zvečer pred začetkom zborovanja je policijski svetnik Wratschko mestnega policijskega svetnika Lauterja obvestil, da je na razpolago 30 žandarjev, kar je slednji jemal na znanje rekoč, da bo po svojem mnenju izhajal z mestnimi stražniki.

Očitno je torej, da mestno oblastvo pomoči žandarmerije sploh ni hotelo. Žal pa tudi ne morem zamolčati, da je bilo zaupanje, ki so ga mestni funkcijo-

narji pokazali, sposobno, c. kr. policijskemu svetniku, ki je bil zato odposlan, da naj opazuje in pravočasno nastopi, jasen pogled kaliti in povzročiti tudi pri njem zaupanje, ki ni, kakor se je kmalu pokazalo, odgovorilo razmeram. Ker tedaj mestno oblastvo žandarmerijske pomoči ni hotelo, bilo je pričakovati, da postopa previdno in krepko, da bi se ne zgodili nikaki neredi ter osobito, da bi se bile preprečile silovitosti.

Zgodilo se je pa, da je šlo po zborovanju mnogo oddelkov velike množice ljudi, ki so bili pri shodu, oziroma pred dotičnim lokalom zbrani, brez zadržka skoz policijski kordon tako, da je bil v kratkem času prostor pred nemškim kazinom poln izgrednikov in šev tem kritičnem trenutku dobil je policijski kancelist Fink, ki je mestnega policijskega svetnika na to opozoril, da je žandarmerijska asistenca nujno potrebna, odgovor: „Odklanjam vsako pomoč!“

Kancelist Fink sporočil mi je to potem takoj telefonično — to je bilo prvo poročilo, katero sem ta večer o dogodkih dobil —, na kar je bila tudi takoj žandarmerija ter vojaštvo rekvirirano.

Žal so pri nastopu orožne moči izgredniki razruševalno delo dovršili in jim je bilo mogoče taisto, vsled tega, da je bil naklep očitno baje že dolgo in natanko pripravljen, še na raznih drugih krajih mesta nadaljevati. (Burno ugovarjanje v središču — *Stürmischer Widerspruch im Centrum.*)

Glede na te dogodke bilo je jasno, da je bilo treba za prihodnji večer, to je za 19. septembra, posebne navedbe ukreniti, da se prepreči obnovev izgredov.

V to svrho odredil sem, da je bilo pripravljeno žandarmerijsko in vojaštvo moštvo v bližini poslopij, katera so bila dne 18. septembra najhujše napadena, ter sestavo mešanih patrol, da bi ne bili niti drugi kraji mesta ostali brez nadzorovanja.

Pri tem naj omenjam, da je gospod župan 19. septembra svoje stališče, katero je prejšnji dan zavzemal, predručal in sam uporabo vojaštva predlagal. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Šusteršič: „Ali je to res, gospod baron? To je pa vse kaj drugega!“ — Poslanec — *Abgeordneter* Turk: „Vsaj ni res!“ — Poslanec — *Abgeordneter* dr. Šusteršič: „Ali je to res? Ali bi se dalo dokazati? Kdaj je bilo to, — ali dopoldne, ali popoldne?“). Res, res. Mislim, da je bilo dopoldne. Imam tudi zabeleženo. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Tavčar: „Glavno je, da se je streljalo!“) To je uradno. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Šusteršič: „To je važno!“)

Kakor znano, prišlo je tudi 19. septembra do takih upornosti in silovitosti, da je morala pripravljena žandarmerija in vojaštvo zopet mir in red napraviti.

Vkljub temu, da so bile 20. septembra enake silne moči pripravljene in da ljudstvo ni moglo dvomiti o resnem položaju, nabralo se je taisto zopet grozeče in izgrajajoče, kar je žal imelo tragičen posledek.

Dne 21. septembra dopoldne se nekotika množica ljudi ni le drznila od trgovcev in obrtnikov zahtevati, da nemške napise pri svojih prodajalnicah odstranijo (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Pegan: „To ni taka

nesreča!“), a v posameznih slučajih jih je celo proti volji lastnikov — sama odstranila.

Žal ni bila mestna policija zmožna, niti teh dogodkov preprečiti.

Prvo obvestilo o tem došlo je deželnemu predsedništvu po 1. uri popoldne, na kar se je odposlala močna žandarmerijska patrula. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ali je 20. september že končan? Ali od 20. septembra ne veste nič povedati?“ — Poslanec — Abgeordneter Turk: „Ali je to vse?“)

V kritičnih dneh so se proti izrečnemu predpisu tiskovnega zakona letaki zelo nahujskajoče vsebine, ne da bi bila mestna policija niti v tem kaj opazila, razdelili.

Jasno je, da na tak način hrepenenje po demonstracijah in izgrelih se ne more zmanjšati.

Predbacivalo se mi je, da sem poklical žandarmerijo v mestu v Ljubljani brez privolitve gospoda župana.

Mnenje, da se žandarmerija brez privoljenja župana v obmestju ne sme uporabiti, je napačno, ker ima § 3. žandarmerijskega zakona slučaj pred očmi, da bo v mestih z lastno upravo občinsko oblastvo samo v podpiranje mestnega redarstva žandarmerijo naprosilo, ne pa slučaj, v katerem je, na podlagi Najvišjih določil z dne 14. septembra 1852 in § 17. žandarmerijskega zakona dolžnost deželnega poglavarja, za odvrnitev in zatiranje nevarnih pretenj javnemu miru in redu ter varstvu, z močnejšim sredstvom nastopiti.

V kolikor mogoče postopa se tudi v takem slučaju dogovorno z županom; zaradi tega se je tekom 18. septembra opetovano žandarmerijska asistena ponudila.

Jasno pa je, da dejanska uporaba žandarmerije v navedenemu slučaju ni od privolitve župana odvisna.

Po 21. septembru ni prišlo več do večjih neredov.

Pač pa so se prikazali drugi obžalovanja vredni pojavi; omenim naj le grdo bojkotiranje in nadaljevanje sovražnosti napram nemškim prebivalcem v Ljubljani, katero je en del časopisja z neomahljivo marljivostjo pridigoval in vzdrževal. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „To so represalije! Kaj pa na Štajerskem?“)

Hohes Haus! Ich bedauere aus tiefstem Herzen die geschilderten Auschreitungen vom 18. September und den folgenden Tagen. Ich bedauere sie wegen des bitteren Unrechtes, welches ganz ohne Anlaß in ganz kulturwidriger und unchristlicher Weise einem friedliebenden Teile der Bevölkerung zugefügt wurde, einer Bevölkerung, welche, als in der Minderheit befindlich, seitens der Mehrheit einer rücksichtsvollen und schonenden Behandlung theilhaftig sein sollte. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Tavčar: „Ganz wie in Cilli!“ — Smeh v središču — Gelächter im Zentrum) und welche durch die ihr widerfahrene Unbill, abgesehen vom bedeutenden materiellen Schaden, in Angst und Sorge versetzt wurde.

Obžalujem dogodke in njih nasledke, ker je postopanje nekaterih brezvestnih hujskačev in zapeljane množice spodobno, zunaj povzročiti napačno misel o slovenskem narodu (Poslanec — Abgeordneter doktor

Tavčar: „Pejte, pejte, gospod deželni predsednik!“ — Smeh v središču — Gelächter im Zentrum), kateri se je na obžalovanja vreden način razvil, in katerega resno stremljenje po daljnem duševnem in gospodarskem napredku se mora slaviti z vsem spoštovanjem.

Obžalujem slednjič omenjene dogodke radi njihovih žalostnih posledic. Gospoda moja! Razumem, da se želi vsled teh žalostnih posledic za one poizvedeti, ki so krivi dogodkov. (Poslanec — Abgeordneter Mandelj: „Vojaštvo!“)

Ali moram najenergičneje protestirati proti temu, da se v tem pogledu obtožijo državna oblastva.

Zavračam pred vsem odločno napade na vojaštvo (Ugovarjanje v središču — Widerspruch im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „O ja, plačujemo jih, govoriti pa bi ne smeli nič! Da bi se pred vsakim sabljačem bali, tega ne boste doživeli, oficirji ne bodo klofotali ljudi na cesti!“) in jih obžalujem, tembolj ker je bilo že v dneh demonstracij izpostavljeno razžaljenjem in psovanjem. Zavračam posebno najodločnejše napade na gospoda kornega poveljnika, kateri gotovo ve, kar mu je storiti (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ja seveda. — Bajonettangriff! Sicer pa avstrijski generali največkrat ne vedo, kaj storiti, posebno če armado pred sovražnikom komandirajo!“ — Smeh v središču — Gelächter im Zentrum), in kateri prevzame gotovo odgovornost za vse svoje korake.

Obžalujem, da se na podlagi negotovih govorice kujejo obtožbe, iz katerih se potem izvajajo napačni in neosnovani sklepi.

Padle so v visoki zbornici besede kakor: „morilec“, „morilo se je“.

Gospoda moja! Morilec je tisti (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Vsi, ki so streljali!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Kdor v hrbet strelja!“), ki namenoma (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Da, Schnellfeuer!“)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Das Glockenzeichen gebend):

Gospod dr. Tavčar, prosim!

Poslanec dr. Tavčar:

Prosim, ja, ja! (Smeh v središču — Gelächter im Zentrum.) Je vse zastoj! Kri je tekla, und das ist ein merkwürdiger Saft, das Menschenblut!

Deželni predsednik baron Schwarz:

(nadaljuje — fortfahrend):

Ste končali? (Klici — Rufe: „Pustite ga govoriti!“) Tedaj morilec je tisti, ki namenoma, in sicer s hudim namenom uničuje človeško življenje.

Take opazke se obsojajo same od sebe in ni treba posebnega odgovora. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ja, ja, seveda ne!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Ženske so od zadaj zabadali z bajoneti!“)

Kar se tiče očitjanja proti vojaštvu zaradi uporabe orožja, mi je na to opozoriti, da je v tem oziru že

podal svoječasno na pristojnem mestu, to je v delegacijah avstrijskega državnega zbora (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Triller: „Ker je bil naravnost nagan! Na podlagi čisto napačnih informacij!“), gospod vojni minister podrobno izjavo in da je obljubil, da bo na ugovore zoper to izjavo vpeljal dodatna poizvedovanja. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Tavčar: „Ja, na sodni dan popoldne ob ½4. uri!“ — Smeh v središču in na levi. — *Gelächter im Zentrum und links.*)

Nadaljna pojasnila o tem podati, kar se je po teh nadaljnih poizvedovanjih na dan spravilo, je samo v stanu gospod vojni minister v delegaciji, oziroma gospod minister za deželni bran v državnem zboru (Poslanec — *Abgeordneter* Turk: „Ta teden ne, drugi teden!“); v poslanski zbornici vložili so itak že gospodje poslanci Hribar in tovariši v tej zadevi posebni nujni predlog.

Deželni zbor torej ni pristojno mesto (Burno ugovarjanje v središču in na levi — *Stürmischer Widerspruch im Zentrum und links.* — Poslanec — *Abgeordneter* Mandelj: „Zadoščenje dajte za prelito kri!“), v katerem bi se mogla ta zadeva končno dognati. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Triller: „Kadar bo to, bodo vsi vojaki na zatožni klopi sedeli!“)

Deželni glavar:

Prosim, gospod dr. Triller, Vi nimate besede!

Deželni predsednik baron Schwarz:

(nadaljuje — *fortfahrend*):

Dalje ne morem dopustiti, da se očita orožništvu kruto in nepostavno postopanje. Sem se prepričal, da se je orožništvo, tako častništvo, kakor moštvo, strogo ravnalo po svojih predpisih. (Poslanec — *Abgeordneter* Turk: „Kako so dr. Pegana vlekli in Prelovska!“) O teh dveh slučajih, ki sta se navedla, bom govoril pozneje.

Glede trditve, da so postopali pod poveljstvom častnikov stoječi oddelki orožnikov v nekaterih slučajih samolastno, brez da bi si izposlovali posebnih naročil dotičnega vladnega organa, omenjati mi je, da po § 28. službene instrukcije za žandarmerijo veljajo za častnika, ako prevzame poveljstvo onega iz več orožnikov obstoječega oddelka, sploh oni predpisi, kateri so merodajni za častnika armade v slučajih asistenc.

Po teh določbah pa mora poveljnik asistenc iskati in vzdrževati sporazumljenje z dotičnim organom civilne oblasti (Poslanec — *Abgeordneter* doktor Triller: „Zakaj ga ni vprašal?“) in ga podpirati pri tem, da se doseže namen, za katerega se uporablja asistenc in ga ščititi; dispozicija o moštvu, ki se porabi za asistenco, pa pristoji samo taistemu poveljniku.

Če torej na primer vladni organ pozivlje poveljnika asistenc, da naj izprazne kak kraj, ima le poveljnik dotičnega oddelka odločiti, na kak način se naj uporablja orožništvo, da se izpraznjevanje izvrši.

Kar se tiče posameznih slučajev, ki so se navedli, usojam si najprvo glede postopanja orožništva v Auerjevi gostilni (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Vilfan: „Hišni red! Niso imeli nič iskati tam!“), pri katerem se je pripetila aretacija mestnega inženirja Prelovska, navesti, da so se po uradnem poročilu policijskega svetnika Wratschko, kateremu je bil pridelen dotični oddelek kot asistenc, dne 18. septembra 1908 ob času, ko se je zaprl prehod po Wolfovih ulicah, zbralo v veži imenovane gostilne približno dvajset ljudi, ki so vojaštvo in žandarmerijo pozdravili s fej-klici. Ker so postali ljudje vedno bolj razburjeni in se niso hoteli odstraniti iz veže, tako da se je moralo uvaževati njihova aretacija, oziroma izpraznitev kraja, podal se je policijski svetnik v vežo, da bi pomiril razburjeno množico in jo spravil v gostilniško sobo, kar se mu je tudi posrečilo.

Pri tem mu je sledil del žandarmerijske asistenc, na kar je prišlo do burnih prizorov in končno do aretacije Prelovska, kateri se je po uradnem poročilu Wratschkota najbolj izkazal z vpitjem. (Klici v središču — *Rufe im Zentrum*: „Gospod svetnik je pod prisego čisto drugače povedal!“). Prosim, imam pismo poročilo, spisano od njega takoj po dogodku. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Triller: „*Wider Verabredung*“ je rekel Wratschko, da je šla žandarmerija za njim notri!“)

V svojem uradnem poročilu ne trdi policijski svetnik, da bi izrečno naprosil poveljnika žandarmerijskega oddelka, da mu ta-le ne sledi v gostilno; ta okoliščina je pa sicer brezpomembna (Klici v središču — *Rufe im Zentrum*: „A tako!“ — Smeh — *Gelächter*), ker je naloga žandarmerijske asistenc, ščititi in podpirati vladnega organa in postopati protitistim, ki se zasačijo pri protizakonitem dejanju. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Tavčar: „Pejte no, pejte! V hiši nima žandarmerija nič opraviti!“)

Enemu častniku žandarmerije se je očitalo, da se je dne 20. septembra potem, ko je bilo vojaštvo že streljalo, izrazil „noch einmal *živijo* rufen und es wird geschossen“. (Klici v središču — *Rufe im Zentrum*: „To je sodnijsko dokazano!“)

Kakor so poizvedbe dognale, takega izreka ni storil dotični častnik, in izvira nasprotno trditev le iz napačne razumeve, kajti častnik izrazil se je le, ko je slišal po streljanju *živijo*-klice „jetzt schreien sie *živijo*, wo doch geschossen wurde“. (Klici v središču in na levi — *Rufe im Zentrum und links*: „To ne bo res! To ne bo držalo, gospod baron!“) Jaz imam svoje podatke in po teh se moram ravnati. To je uradno dognano.

Da končno pritožbe nekorektnega postopanja, ki so se dvignile proti deželni vladi, ne obveljajo, sledi iz uradnega poročila, ki sem ga preje podal. (Poslanec — *Abgeordneter* dr. Oražen: „Torej vsi so nedolžni!“ — Poslanec — *Abgeordneter* dr. Pegan: „Zakaj so pa mene aretirali?“ — Poslanec — *Abgeordneter* dr. Tavčar: „To pa ni v uradnem poročilu!“ — Smeh v središču in na levi — *Gelächter im Zentrum und links.*)

Vsi ti napadi proti državnim oblastvom napravijo sicer vtis, da se z njimi poskusi odtegniti pozornost od pravih krivcev.

Sem torej prisiljen, posebno z ozirom na nečuvane prizore pri otvoritvi zasedanja deželnega zbora, tukaj izjavljati resnico. — Resnica, visoka zbornica, je, da so pravi krivci žalostnih posledic septemberskih demonstracij tisti, ki so demonstracije pripravljali in uprizorili, ter vse one osebe in faktorji, ki so s svojim vedenjem posredno ali neposredno izgretnike pri njihovem silovitem ravnanju okrepčevali in pri tajistih zanašanje vzbudili, da se sme pod varstvom slabo porabljenih geslov nekaznovano osebe in lastnino v nevarnost spraviti. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Kdo so tisti? — Poslanec — Abgeordneter Turk: „Kar na dan z imeni!“) Išcite jih!

In sedaj preidem k nekaterim opazkam, ki so se storile med debato. Trdilo se je v teku debate, da sem se enkrat v kabinetni pisarni izrazil v slovenskemu narodu sovražnem smislu.

Temu nasprotno izjavljam, da nisem takega ali sličnega izraza storil niti v kabinetni pisarni, niti drugod. (Poslanec — Abgeordneter dr. Vilfan: „Si fecisti, nega!“)

Smo slišali v popoldanski seji celo vrsto vprašanj. Na nekatera teh vprašanj ne odgovarjam in ne bom niti odgovoril — jih zavračam. Glede nekaterih sem vsak čas pripravljen pojasniti dati na podlagi dotičnih spisov, ki v trenutku mi niso na razpolago.

Na nekatera sem v položaju takoj odgovoriti.

En del teh vprašanj zadene takozvane „Germanisierungsbestrebungen“ deželnega predsednika, in sicer se mi posebno v tem oziru očita sprejem Nemcev in kandidatov drugih narodnosti v politično službo.

Pri raznih prilikah očitalo se mi je, namreč, da vzamem v konceptno službo pri deželni vladi skoraj izključno le nemške prosilce, medtem ko odbijem prošnje slovenskih prosilcev.

Temu nasprotno bi sledeče konštatoval:

Pred vsem moram omeniti, da po danih predpisih obstoji za število konceptnih praktikantov pri politični upravi na Kranjskem za sedaj gotovi numerus clausus, da se sicer število deset praktikantov sme prekoračiti le v tem slučaju, če se primeri v stanju političnih uradnikov fiktivni odpad, da pripuščanje praktikantov v posameznem slučaju torej ne pomeni pomnožitev dejanskega stanja političnih uradnikov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Ta numerus clausus je samo za Slovence!“) Za vse.

Ako sem bil, glede na te predpise, v položaju, prosilce v politično službo sprejeti, pripustil sem jih vsakikrat, kadar so za to prosili, brez razlike h konceptni službi, ne glede na njih narodnost, oziraje se le na državni temeljni zakon z dne 21. decembra 1867, št. 142 drž. zak., po kojem so vse javne službe vsem državljanom enako pristopne. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Če slovenski ne zna, ne more biti sposoben za Kranjsko!“)

Nikdar se ni pripetilo, da bi bila prošnja iz ozira na narodnost kompetenta odbita. (Poslanec — Ab-

geordneter dr. Oražen: „Kaj pa računski praktikant?“)

Res je sicer, da se je onemu prosilecu prošnja vrnila s pristavkom, da ni mogoče ga sprejeti v službo, to sicer zaraditega, ker je bilo takrat število uradnikov pri politični upravi polno. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Ker ste vse nabasali z Nemci!“) Zdelo se mi je, da leži le v interesu prosilca samega, če ga obveščam takoj o tem, da mi ni mogoče njegovi prošnji ugoditi. Če se mi očita, da ga sem le zaraditega zavrnil, da bi se mogel ozirati na prošnje nemških petentov, bi vendar konštatoval, da se je, odkar imam čast načelovati deželni vladi na Kranjskem, ugodilo izvemši navedenega slučaja, vsem prošnjam petentov, in so se sprejeli v službo le konceptni praktikantje, med temi osem Slovencev, devet Nemcev in dva Čeha. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Torej več Nemcev, kakor Slovencev!“) Kakor so se oglasili, tako so se sprejeli.

Če se mi tudi očita, da sploh nameravam politično upravo na Kranjskem ponemčevati, bi vendar opozoril na to, da je bilo pred 10 leti v konceptni službi pri političnih uradih na Kranjskem 9 Slovencev, medtem ko jih je danes 26. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Pa brez Vaše zasluge, gospod baron!“)

Trditev, da sem ministrstvu poročal, da je že preveč Slovencev v politični službi, je popolnoma izmišljena.

Istina je marveč, da se je dosedaj oglasilo razmeroma malo petentov iz Kranjskega k politični službi, ampak za to dejstvo ne more odgovoren biti deželni predsednik. Večkrat sem že imel priliko, centralni vladi sporočiti o tem in izrečno omeniti, da bi položil važnost na to, če bi stopilo več absolviranih juristov iz Kranjskega k politični upravi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Kaj pa je računski praktikant?“) Je tudi Slovenec, katerega sem sprejel.

Iz vsega tega je jasno razvidno, da so navedena predbacivanja proti mojemu postopanju v tej zadevi popolnoma neutemeljena.

Govorilo se je tudi o Kranjski hranilnici (Klici v središču — Ruf im Zentrum: „Ali ste šef Kranjske hranilnice?“), in grajalo se je, da se je c. kr. deželna vlada popolnoma nepotrebno zavzela za ta privatni zavod.

Na to mi je čast naslednje odgovoriti:

Res je, da je deželna vlada ukrenila, da sta cesarski komisar pri Kranjski hranilnici, c. kr. dvorni svetnik marki Gozani, in c. kr. deželnovladni svetnik Kremenšek na podlagi osebnih informacij, katere sta dobila pri Kranjski hranilnici po vpogledu v bilanco za I. polletje 1908, kazoč na stanje hranilničnih vlog, vrednostnih papirjev in rezervnega zaklada, izdala o tem svojo izjavo in da se je ta izjava ponatisnila v neuradnem delu ljubljanskega časopisa „Laibacher Zeitung“. Dalje je deželna vlada ukazala podrejenim c. kr. okrajnim glavarstvom, da naj ta, oziraje se na vsebino te izjave, ljudstvo na primeren način poduče, da so vloge pri Kranjski hranilnici popolnoma varne in da se zanje ali sploh kake izgube ni bati.

Izvajanje, da so vloge pri Kranjski hranilnici popolnoma varne, je le upravičeno sklepanje na podlagi v izjavi omenjenih števil. Da je bilo to izvajanje opravičeno, pokazalo je dejstvo, da je Kranjska hranilnica do sedaj še vedno in točno mogla vrniti vse vloge, ne da bi se bila poslužila svoje v pravilih jej podeljene pravice, da se jej morajo zneski od 200 do 1000 K štiri mesece in zneski čez 1000 K šest mesecev poprej za izplačilo odpovedati. Tudi ni deželni vladi došla do sedaj še nobena pritožba, da bi hranilnica se ne bila ravnala po določilih svojih pravil, akoravno traja naskok na to hranilnico že čez štiri mesece. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Pa bo še!“) Sploh pa ne bo nihče, ako le trezno misli, odkritosrčno govori in kateremu so razmere znane, dvomil, da so vloge pri Kranjski hranilnici vsaj tako varne, kakor pri kakem drugem denarnem zavodu v deželi.

Gospod predgovornik je mnenja, da ne gre, da bi se c. kr. deželna vlada zavzemala za Kranjsko hranilnico, ki je čisto privaten zavod. (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Kaj pa je s čistim dobičkom?“) Temu mnenju ne morem nikakor pritrditi.

Naskok na Kranjsko hranilnico izvira iz narodnega nasprotstva. Vsled tega nasprotstva uprizoril se je bojkot tej hranilnici, dela se na to, da bi se ta zavod uničil.

Agitacija, ki na to deluje, je na vsak način protizakonita in se mora ji v kolikor mogoče priti v okom. (Poslanec — Abgeordneter dr. Vilfan: „Paragraf!“)

Državna oblast ne sme mirno gledati, da bi se po narodnostnem bojkotu motilo mirno pridobitno delovanje prebivalstva (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „To smo že brali v sodnih razlogih!“), onamora marveč upirati se vsaki taki agitaciji (Klici v središču — Ruße im Zentrum: „Kaj pa na Štajerskem? Na Koroškem in Štajerskem je vlada nikdar ne brani!“), — če pride v tak položaj, bo tudi storila —, bodisi naperjena proti posameznikom, bodisi proti denarnim zavodom, v zadnjem slučaju še posebno zato, da se ovira mogoča panika z njenimi nedoglednimi posledki.

Dolžnost c. kr. deželne vlade bila je torej ljudstvo opozoriti, da je agitacija proti Kranjski hranilnici neopravičena. S tem pa c. kr. vlada nikakor ni pokazala pristranosti, temveč hotela le preprečiti vznemirjenje vsega prebivalstva kranjske dežele, bodisi slovenskega ali nemškega. Da se je z agitacijo proti Kranjski hranilnici vznemiril velik del prebivalstva cele dežele, je notorično (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Hvala Bogu, da je prišlo do tega!“), in da mora imeti tako vznemirjenje tudi zelo nevarne nepregledne posledice, je za vsakega očitno.

Trditev, da je bil vladni komisar gospod dvorni svetnik marki Gozani dobil od hranilnice honorar 600 K, zavračam kot popolnoma neresnično. Kaj takega se ni nikdar zgodilo in se ne more zgoditi.

Glede postopanja gospoda deželnovladnega svetnika viteza Laschanu v neki sodnijski zadevi mi je čast sledeče odgovoriti:

O dogodku sem bil od sodnije obveščen že takrat (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Kaj boste v

10 letih obveščeni?“ — Smeh v središču in na levi — Gelächter im Zentrum und links) in naročil sem Laschanu, da se opraviči. Na to je gospod deželnovladni svetnik Laschan poročal, da je v neki pravdni zadevi svojega sluga, ki jo je moral kot končano smatrati, opetovano slovenske odloke dobival. Z ozirom na to, da je notorično nemškega rodu, in z ozirom na to, da je pri vladi navada, da se z vsako stranko v nje občevalnem jeziku občuje (Klici v središču in na levi — Ruße im Zentrum und links: „Oho!“) — to je resnično (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Resnično! — Ampak tega vendar ne boste opravičevali, kar je Laschan storil!“), je gospod deželnovladni svetnik smatral, da se to postopanje sodnije ne strinja z dotičnimi predpisi, in sicer tem manj, ker je bil njegov sluga, ki je bil v prvi vrsti pri stvari prizadet, Nemec in niti slovenske besedice ne razume (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Rubljen je bil slovenski!“), kar je bilo tudi pri sodnji znano, ker je dotičnik seveda pred sodnijo zneraj nemško govoril. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Tožba je bila slovenska!“) Dne 29. marea 1907 je sodnijski sluga gospodu vitezu Laschanu zopet slovenski odlok v tej zadevi dostavil. V nevolji (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Oh, sedaj je pa na dan prišlo!“ — Smeh v središču — Gelächter im Zentrum), da se mora s to zadevo sluga zopet pečati, se je Laschan izrazil, da ima sodnija v tej stvari pisati mu v nemškem jeziku in je zares odlok, ki ga je prevzel, raztrgal. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Cesarska naredba z leta 1854.“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Vilfan: „§ 302. kazenskega reda!“) Potem šele je opazil, da je ob enem tudi dostavnico raztrgal, in je takoj prejem odloka potrdil.

Pristavil je gospod Laschan v svojem poročilu, da nikakor ni nameraval sodnijo v kateremkoli oziru prezirati. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Pa Slovence je žalil! Povejte mu, tistemu polovičarskemu aristokratu, kako mora postopati!“)

Sodnija se je s to izjavo popolnoma zadovoljila.

Opominjam še, da se ta izjava Laschanova strinja s poročilom sluga, ki je sodnijski odlok dostavil.

Iz tega je razvidno, da deželnovladni svetnik Laschan (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ne spada v Ljubljano!“ — Smeh v središču in na levi — Gelächter im Zentrum und links) ni rabil rekrimiranega izraza, in da torej o kakšnem namenu, žaliti slovenski narod ali slovenski jezik, ne more biti govora. Nevolja Laschanova je bila izključno naperjena proti postopanju sodnije. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Zaradi slovenskega jezika!“) Šlo se je torej za zadevo, ki je popolnoma internega značaja (Smeh v središču in na levi — Gelächter im Zentrum und links: „O, kaj pa da!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „To je mojster zofistike!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Sodno dostavljanje to je javni čin in ne internega značaja!“), in zadeva je bila tudi internim potom rešena in končana. (Poslanec — Abgeordneter Turk: „Je dobil flajscetel!“ — Smeh v središču — Gelächter im Zentrum.)

Ninam torej nobenega povoda, v tej stvari zoper gospoda deželnovladnega svetnika Laschana, enega najdelavnejših in najzmožnejših uradnikov, še kaj ukreniti, in to tem manj, ker je on sam lojalno pripoznal, da njegovo obnašanje v tej stvari ni bilo primerno in takšno, da se da napačno raztolmačiti. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Ja, gospod baron, ali ga potem niste nič pokarali?“ — Poslanec — Abgeordneter Turk: „Pohvalil ga je; mu je rekel, da mu bo križec preskrbel!“ — Smeh v središču in na levi — Gelächter im Zentrum und links.)

Visoka zbornica! Pridem h koncu.

Preje naj mi bo še dovoljeno, posvetiti nekatere splošne besede splošnim očitkom, ki so se dvignile proti deželni vladi in proti meni.

Očita se nam namreč, da pregrešimo nezakonitosti in da sovražimo slovensko ljudstvo. Med mojim mnogoletnim službovanjem mi je bilo vedno prvo načelo pravičnost in spoštovanje zakonov, in ker smatram za dolžnost vsakega dostojnega človeka in kot izvir dostojnega mišljenja, spoštovati bližnjega in vsak narod, menim, da ni treba izgubiti več besed o svojem obnašanju napram slovenskemu narodu. To velja za vse politične uradnike.

Prepuščam z mirno dušo sodbo o našem uradovanju vsem samostalno, trezno in objektivno sodečim ljudem in bomo vztrajali, ne da bi se dali od neosnovanih in nepravičnih napadov motiti, kakor doslej na potu, ki nam črtata vest in prisežena dolžnost.

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj gospod poslanec doktor Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Naj mi je dovoljeno, da pred vsem izpregovorim o dveh zelo prozajčnih zadevah.

Prva je nakup blejske graščine, o kateri je govoril tovariš gospod dr. Vilfan.

Če bi bil jaz naprej vedel, da namerava gospod tovariš dr. Vilfan zadevo v tej obliki spraviti pred visoko zbornico, bi ga bil pravčasno naprosil, da to opusti, kajti če kdo hoče v tej zadevi, v zadevi take kupčije interese dežele varovati, ne sme nikdar siliti v zbornici, da naj sklene tak nakup in trditi, da mora dežela to kupiti, ker potem je stvar takoj veliko dražja.

Jaz sem bil še deželni odbornik, ko se je ta stvar pletla in povem gospodom sledeče: da je posestnik zahteval od dežele za blejsko posestvo 1.200.000 kron, med tem ko sem pozitivno dognal, da je je še pred štirimi leti privatnim osebam ponujal za 820.000 kron!

Gospoda moja, da bi se dežela dala od katerekoli privatne osebe na tak način slepariti, tega Slovenska ljudska stranka ne bo nikdar trpela, dokler bo imela kaj upliva v deželi. (Odobranje na levi. — Beifall links.) Toliko glede blejske graščine.

Druga stvar, o kateri moram tudi čisto kratko govoriti, se istotako zadeva tistega časa, ko sem jaz bil član deželnega odbora, to je zadeva, ki jo je sprožil gospod tovariš Gangl.

Gospod tovariš Gangl se je pritoževal zoper deželni odbor.

Vsak poslanec ima pravico se pritoževati zoper poslovanje deželnega odbora, to je gotovo, ampak v tem slučaju je njegova pritožba popolnoma neopravičena.

Stvar je namreč ta, da je občinski odbor idrijski bil sklenil prezidati tisto občinsko hišo v Idriji, — meni se zdi število 502 ali 509 — petsto sem si še zapomnil —, in sicer s proračunjenimi troški okroglih 40.000 kron.

Deželni odbor, in sicer je bil to še stari deželni odbor, to je tisti deželni odbor, v katerem ni imela Slovenska ljudska stranka večine, ampak tisti stari deželni odbor, v katerem so še sedeli gospodje, ki gospodu tovarišu Ganglu vsaj formalno bližje stojijo, kakor pa nam — tisti stari deželni odbor je bil sklenil, da se navedeni sklep občinskega odbora idrijskega razveljavi, in sicer iz tega razloga, ker je občinsko gospodarstvo idrijsko tako slabo in finance tako za nič, da vendar ne gre, da bi se v dotično poslopje primeroma tako ogromna vsota zagradila.

Ko je prišel potem naš deželni odbor, je pa zvedel, da občinski odbor idrijski, ne zmenec se za sklep prejšnjega deželnega odbora, vendar le hoče na vsak način izvršiti prezidavo.

Na to je deželni odbor, da izvrši sklep, ki je bil storjen od prejšnjega deželnega odbora, ukazal prezidavanje ustaviti. Ker se pa občinski odbor idrijski še ni hotel udati, je končno prišlo do tega, da je bil občinski zastop idrijski razpuščen.

Gospoda moja! Avtoriteta deželnega odbora kot najvišje avtonomne oblasti v deželi se mora v vseh okoliščinah v deželi varovati in, da potolažim gospoda poslanca Gangla, mu rečem, da se bo vsaki občini nasproti ravno tako postopalo, ako se bo ona tako renitentno obnašala napram odločbam deželnega odbora, kakor se je renitentno obnašal občinski odbor idrijski pod komando Antona Kristana. Kristan lahko terorizira občinski odbor idrijski, deželnega odbora pa ne bo teroriziral, dokler bo Slovenska ljudska stranka imela kaj besede v njem. (Živahno pritrdjevanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung links.)

Sedaj pa, gospoda moja, prehajam na stvari, ki bodo visoko zbornico morda bolj zanimale, kakor to, kar je najbrže zanimalo samo naju dva, gospoda poslanca Gangla in mene.

Gospoda moja, govoriti hočem o političnem položaju v naši deželi in tudi o dogodkih zadnje jeseni. Jaz imam morebiti nekoliko drugačno stališče napram vsemu temu položaju nego marsikdo drugi. Jaz, gospoda moja, stojim že 18 let v političnem življenju, in sicer mislim, da se mi lahko ta leta šteje kot vojna leta, torej dvojno.

Življenje mi v teh letih ni bilo ravno lahko, toda eno sem si vedno štel v svojo dolžnost, namreč, v vseh okoliščinah, naj si bode kar hoče, brez strahu vsakemu povedati resnico, napram vladi, napram prijateljem in sovražnikom. (Živahno pritrdjevanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung links.)

Vsak mojih prijateljev ve, da se nič ne bojim povedati vsakemu resnico, namreč to, kar jaz smatram kot resnico, resnico napram prijateljem, resnico napram nasprotnikom, resnico napram ljudstvu, resnico napram volilcem, resnico napram vladi!

Gospoda moja, ljudstvo me je postavilo na najvišje mesto, katero ima v deželi oddajati, in sicer že opetovano, izvolivši me načelnikom Slovenske ljudske stranke. Moram reči, da bi se ne smatral vrednega tega zaupanja našega poštenega, kremenitega naroda, da bi se ne smatral vrednega tega zaupanja, če bi ne imel poguma, v vseh okoliščinah vsakemu nasproti povedati resnico. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.)

Gospoda moja! Včasih resnica malo v oči bode, ali tega se človek ne sme ustrašiti. Včasih je bolj popularno, dati duška v svojih govorih ljudski razburjenosti, ljudski strasti. Dolžnost moza je pa, — in tukaj se mora mož pokazati, ki zasluži biti voditelj ljudstva —, v danem slučaju, če bi bilo to tudi nepopularno, brzdati ljudske strasti; kajti ako se ljudska strast ne brzda, potem lahko zaide ljudstvo na napačna pota in ost te strasti se obrne končno zoper lastne koristi ljudstva, v škodo ljudstvu samemu, ki se je razburilo, ki se je vdalo strasti.

Gospoda moja! Oprostite mi ta uvod, na podlagi katerega bodo moja nadaljnja izvajanja lažje razumljiva. Jaz hočem tukaj po možnosti, v kolikor je pošten človek za to zmožen, deliti solnce in senco po svojih močeh pravično.

Pred vsem, gospoda moja, naj se dotaknem prvega gospoda govornika v današnji debati, tovariša gospoda dr. Tavčarja, katerega izvajanja so mi bila v velikem delu simpatična. Ali, gospoda moja, eno pa sem obžaloval in to bom vedno obžaloval odkritosrečno, da se je krono in dinastijo v debato vleklo. In zakaj, gospoda moja? Zaradi tega, ker smatram jaz to za nekonstitucionalno, za neparlamentarno.

V ustavni državi, v kateri živimo, velja v vseh okoliščinah načelo, da se držimo odgovorne vlade, da se pa nikakor ne zadiramo v faktor, ki v ustavni državi ne nosi nobene odgovornosti.

Gospoda moja, meni se vidi v tem, dotikati se v parlamentarni debati najvišjega faktorja v državi, nekaj atavističnega, nekaj, kar odgovarja popolnoma nemodernemu pojmu države, tistemu pojmu države, po katerem je vladar neomejen gospodar države, po katerem vladar vse odločuje, davke daje pobirati itd. Tega je že davno konec in osobito se je položaj bistveno spremenil v tistem hipu, ko se je z dovoljenjem našega sedanjega vladarja — in zato mu bodo avstrijski narodi vedno hvaležni — uvedla splošna in enaka volilna pravica. (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

Gospoda moja, jaz pravim, mi imamo opraviti z odgovorno vlado in zaradi tega se imamo vedno držati odgovornega faktorja, imamo se držati tistih, ki odgovorno vlado zastopajo, reprezentujejo in tega načela se bom držal tudi v svojih današnjih izvajanjih.

Gospoda moja, pred vsem bom govoril o tistem dogodku, ki je pretresel v zadnjem času našo javnost,

ki je pretresel vsakega izmed nas — uverjen sem, da tudi vsakega brez izjeme, ki je danes tukaj navzoč — bodisi, da sedi v dvorani, na galeriji ali v loži, to je tisti ne samo nesrečni, kakor je rekel gospod deželni predsednik, ampak tisti nečuvni čin, vsled katerega sta padli dne 20. septembra dve človeški žrtvi.

Gospoda moja, nikakor se ne morem zadovoljiti z izvajanjem gospoda deželnega predsednika, zastopnika odgovorne vlade, češ, da je obtožba, da bi se bil zgodil umor pri tej priliki, tako strašna, da se obsoja sama po sebi in da zaradi tega ni treba na to obtožbo odgovarjati.

Ja, gospod deželni predsednik, prosim oprostjenja! Če je dvignena obtožba radi takega čina in če je z raznimi momenti — in imam tukaj eno zelo imenitno pričo, katero bom potem navedel —, če je taka obtožba z objektivnimi momenti tako podprta, kakor ta, potem je zelo prazna fraza, trditi, da je obtožba tako prazna, da se obsoja sama po sebi. (Živahno pritrdjevanje na levi in v središču. — Lebhafter Zustimmung links und im Zentrum.)

Prosim, gospod deželni predsednik, kam bi pa prišli po tej teoriji, če bi se ista uveljavila nasproti državnemu pravdniku. Če bi državni pravdnik koga obtožil radi umora, rekel bi obtoženec: „Ta obtožba je tako strašna, da se obsoja sama po sebi (Veselosť na levi in v središču. — Geiterfeit links und im Zentrum) in potem bi ga porotniki soglasno na tej podlagi oprostili... Ja, gospoda, kam pa pridemo potem! Gospoda moja, jaz si upam trditi z vso odločnostjo, da je zadevni čin poročnika Mayerja in njegovega oddelka popolnoma neopravičljiv; da je lajtnant Mayer, oziroma, da so njegovi ljudje na ljudstvo streljali tako, kakor lovec strelja na divjačino. (Živahno pritrdjevanje in ploskanje na levi in v središču. — Lebhafter Zustimmung und Händeklatschen links und im Zentrum.)

Naj se to imenuje, kakor se hoče; jaz ne vem, kakšen namen ima lovec, ki strelja na divjačino. Ampak gospod deželni predsednik je sam lovec in naj preiskuje v svojem sreč, kakšen namen da ima, ko nameri puško na zajca, — če ga zadene ali ne, je drugo vprašanje. (Živahna veselost na levi in v središču — Lebhafter Geiterfeit links und im Zentrum.)

Imam pa zelo imenitno pričo in ta imenitna priča je vojni minister baron Schönaich. Avtentični tekst njegovih izvajanj v vojnem odseku delegacije je v tem pogledu zelo poučen, izredno zanimiv; jaz sem se potem v odprtem zboru delegacije skliceval na to, kar bom sedaj prečital, in vojni minister ni vedel drugega odgovora, nego da bo uvedel še nadaljuje pozivedbe.

Gospoda, tukaj stoji (bere — liest):

„Siedurch erklärt sich aber auch der dem Zuge gemachte Vorwurf, daß keine Salve seitens der etwa 25 Gewehre, sondern nur 10 Schuß als Einzelschüsse abgegeben wurden.“

Vojni minister baron Schönaich je tedaj na podlagi vojaških poizvedb sam moral priznati, da se je na bežeče ljudstvo streljalo in, gospoda moja, vse objektivne priče, ki so se v tem oziru zaslišale, — tudi jaz

sam sem se potrudil, zasliševal, poizvedoval, — potrjujejo soglasno, da se je streljalo na bežeče ljudi.

Prvi strel je padel, ko so ljudje že bežali in potem je šlo naprej. Gospod baron, kako hočete to imenovati? (Burni klici na levi in v središču — Stürmische Rufe links und im Zentrum: „Umor!“) To se ne da opravičevati, to je vse zastonj in jaz s kolego gospodom dr. Tavčarjem vred srčno obžalujem ta način postopanja, to metodo naše vojaške oblasti, ki misli, da mora vojake za vsako ceno kriti.

Za vojaško in državno avtoriteto bi bilo veliko boljše, da bi se v takem slučaju uvedla najstrožja preiskava in da bi se brez odloga tisti kaznoval, ki je brez potrebe kot vojak obrnil svoje orožje zoper svoje so-mesčane. (Živahno pritrdjevanje na levi in v središču — Lebhaftes Zustimmung links und im Zentrum.)

Iz dogodka, katerega je zakrivil lajtnant Mayer in njegov oddelek in iz drugih dogodkov, ki so se v Ljubljani v onih dneh vršili, sledi eno z vso jasnostjo, namreč, da je nujno potrebna reforma asistenčnih predpisov, in popolnoma pritrdujem kolegi gospodu dr. Tavčarju, da naj bi bilo v asistenčnih predpisih včlanjeno, da ima v takem slučaju vsakemu vojaškemu oddelku biti pridružen civilen organ in da ima tisti civilni organ razpolagati nad vojaško asistenco.

Ravno tako neobhodno potrebna je najnatančnejša omejitev rabe orožja s tem pristavkom, da bi se vsak hitro in strogo kaznoval, ki predpise prekorači. (Pritrdjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Zentrum.)

Še nekaj bi omenil.

Meni je visok oficir rekel: „Vidite, ko bi povsod imeli tako vojaštvo kakor v Pragi, nikdar bi se ne bilo zgodilo v Ljubljani kaj takega; praško vojaštvo je že rutinirano za take prilike.“ In istina je, gospoda moja, četudi so izgreli v Pragi trajali cele tedne, izgreli, ki so imeli mnogo bolj nevaren značaj kakor pobijanje šip v Ljubljani, vendar ni prišlo nikjer do rabe orožja v Pragi. V Ljubljani pa je vojaštvo postopalo tako strogo! To je tisto, kar mora vsakega razburiti. In končno si mora Ljubljana in nje slovensko prebivalstvo tudi staviti še eno vprašanje: Kako je to, da pri onih vojaških oddelkih, ki so pri nas doma, torej pri oddelkih 17. pešpolka, pri oddelkih deželne bramborice, ki so imeli ob isti priliki enako službo, kakor oddelek belgijskega regimenta pod poveljstvom lajtnanta Mayerja, ni prišlo do nobenih takih konfliktov? To vprašanje se slovenskemu prebivalstvu nehote vsiljuje in jaz mislim, da bi bila dolžnost vojaške oblasti, to na katerikoli način pojasniti. (Pritrdjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Zentrum.) „Erkläre mir, Graf Öhrndur, diesen Zwiespalt der Natur.“ (Veselosť na levi in v središču — Heiterkeit links und im Zentrum.)

Gospoda moja! Opozoril bi iz asistenčnih predpisov na neko protislovje, oziroma na neko silno nevarno določbo.

V asistenčnih predpisih je v § 5. pod točkami a, b, c natančno povedano, kdaj se sme rabiti orožje. Človek bi moral iz tega sklepati, da je vselej treba v

ta namen izrečne komande poveljujočega častnika. V dalnjem § 6. pa čitamo (bere — lieft):

„Zum Zerstreuen eines aufrührerischen Volks=haufens haben, wo die Umstände es gestatten und zweckmäßig erscheinen lassen, die Fußtruppen, nach fruchtlos ergangener Aufforderung zur Räumung des Platzes, vorerst unter dem Schutz einer Reserve mit dem Bajonett anzugreifen, wobei unbewaffnete Weiber, Kinder und hilflose Greise gespart werden sollen.“

Potem je rečeno, kdaj naj rabijo tudi orožje. Potem pa pride sledeči nevarni odstavek (bere — lieft):

„Dem Bajonettangriff hat womöglich das ‚Sturmsignal‘, dem Schießen das Signal ‚Schießen‘ voranzugehen.“

Sedaj pomislite, gospoda moja! Dognano je, da je lajtnant Mayer dal signal „Schießen!“

Na podlagi § 6. bi človek lahko interpretiral, da so vojaki bili upravičeni streljati, ker so dobili signal „Schießen!“ To je pa na drugi strani v protislovju s § 5. in tudi vojni minister sam ni trdil, da so vojaki bili upravičeni streljati, akoravno je bil dan signal „Schießen!“ dokler niso dobili komande za to.

Iz vsega tega se vidi, kako silno nevarni so ti asistenčni predpisi in kako nujno jih je treba temeljito reformirati. (Pritrdjevanje na levi in v središču — Zustimmung links und im Zentrum.)

Sedaj pa, gospoda moja, preidem na ljubljanske demonstracije, ki so se vršile 18., 19. in 20. septembra.

Gospoda moja! Tovariš gospod dr. Tavčar je imenoval take demonstracije obupno orožje. Prav ima. On je tudi še pristavil: „Nespametne so take demonstracije, ki nimajo drugega uspeha, kakor dajati nasprotnikom orožje v roke.“ Jaz z obema rokama podpisem te besede, kajti to je gotovo, v korist našega ljudstva ti izgreli niso bili. Grem še dalje. Jaz citiram besede, katere je izpregovoril nekdo, ki je mož iz narodnonapredne stranke in ki je dejal (bere — lieft):

„Izgredi, ki so tem bolj obžalovanja vredni, ker so bili naperjeni proti osebam, ki pri surovih ptujskih napadih na mirne Slovence niso bile udeležene.“ (Klici na levi — Rufe links: „Hribar!“)

Podpisem tudi to z obema rokama. Jaz pa grem še korak dalje in pravim, da take demonstracije, če tudi se dajo razlagati iz opravičenega razburjenja ljudstva nad izgreli druge narodnosti, niso nikdar narodu v čast, tistemu narodu, ki vprižarja, ki zakrivi take izgrede. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „C'est la guerre!“) Gospod tovariš dr. Triller je vrgel vmes besede: „C'est la guerre!“

Ako se bomo mi, ki smo narod enega milijona, v svojem boju zoper toliko močnejši narod, ki šteje 60 milijonov, zanašali na svojo fizično moč, potem je naravno, da bomo vedno tepeni. Enomilijonski narod s takimi sredstvi ne bo nikdar premagal 60milijonskega naroda. (Pritrdjevanje na levi — Zustimmung links.) Če je pa gospod kolega dr. Tavčar dejal: „Kriv je vsega tega v prvi vrsti mob v spodnještajerskih

mestih, osobito v Ptuju, ki je slovenske dame opljuval in atakiral mirne izletnike“; — je to res. To so prvi krivci. Ali, gospoda moja, ako imajo Nemci v Ptuju svoj mob, ali zaraditega naša narodna čast zahteva, da moramo tudi mi imeti svoj mob? Nikdar ne! Ako imajo Nemci svoj mob, naj ga imajo; to ponižuje nemški narod in ako smatramo nemški narod za svojega sovražnika, potem mu moramo mob tudi privoščiti. (Živalno odobravanje na levi in v središču — Lebhafter Beifall links und im Zentrum.)

Tedaj, gospoda moja, dovolite, da tukaj ne samo v lastnem, ampak v imenu Slovenske ljudske stranke, v imenu ogromne večine prebivalstva naše dežele, rečem jasno in odkrito: Mi najodločneje obsojamo tiste ljubljanske izgrede od 18. do 20. septembra in ako se za te izgrede, za katere so le tisti odgovorni, ki so se jih udeležili, dela odgovornim ves slovenski narod, vse slovensko prebivalstvo v deželi, mi odločno in glasno protestujemo proti temu. (Burno odobravanje in ploskanje na levi in v središču — Stürmischer Beifall und Gändeflatzchen links und im Zentrum.)

Naša dolžnost je pa pri tej priliki povdarjati tudi eno, namreč, da so se ti ljubljanski izgredi v nemškem časopisju silno pretiravali. Stvar ni bila tako huda, kakor se je slikalo v nemških listih.

Če je kdo te liste čital, je moral misliti, da je Ljubljana kako roparsko gnezdo, da si miren človek ne sme več upati na ulico, ako je Nemec. (Klici na levi in v središču — Rufe links und im Zentrum: „Nesramno! Impertinentno!“) To je bila čisto navadna laž. (Klici na levi — Rufe links: „Tako je!“)

Jaz sam sem bil takrat v Ljubljani in sem na primer dne 19. septembra hodil med množicami in sem med tisto demonstrujočo množico videl tudi v celi Ljubljani znane Nemce čisto mirno se sprehajati in nihče se jih ni dotaknil. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Kako pa v Celju, ko so Slovence napadli in tepli!“)

Ako s temi dogodki primerjate dogodke v Ptuju, kjer so se izgredi obračali zoper telesno varnost, kjer so se dame opljuvale in obsuvala, ako primerjate z ljubljanskimi te dogodke, potem moramo reči, da so bili izgredi ptujski bistveno hujši nego ljubljanski, ker končno bo vendar vsak pritrdil, če imam zbirati med tem, ali naj sem telesno tepen, pobit, ali pa se mi pobijejo okna, potem sem jaz vsaj za okna. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Saj so bila vsa zavarovana!“ — Veselost na levi in v središču — Heiterkeit links und im Zentrum.) Jaz mislim, gospoda moja, temu bo vsak pritrdil. In vidite, kako je različno sodilo to časopisje popolnoma slične izgrede.

Pred seboj na primer imam brzojavko iz Reichenberga z dne 26. septembra lanskega leta v nekem nemškem časopisu (bere — lieft):

„Nationale Demonstrationen in Reichenberg. Gestern abends kam es als Antwort auf einen Überfall der Tschechen auf einen deutschen Studenten hier zu nationalen Demonstrationen.“ — tu ni nič govora o izgredih — (bere dalje — lieft weiter): „Auf dem Marktplatz versammelten sich etwa hundert Personen, die vor die Česka Beseda, vor ein

czechisches Gasthaus und vor die czechische Schule zogen. Die Aufschriststafeln wurden überall heruntergerissen und einige Fensterheben eingeschlagen. Die Demonstranten zogen dann, die „Wacht am Rhein“ absingend, wieder auf den Marktplatz, wo sie um 12 Uhr nachts von der Polizei zerstreut wurden.“ (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Koliko pa so jih ustrelili!“)

Gospoda, kako nedolžno se to čita: „Nationale Demonstrationen!“

Če bi se to v Ljubljani ali kjerkoli na Slovenskem bilo zgodilo proti Nemcem, kar so tam počenjali Nemci pred česko „Besedo“ in pred česko šolo, kar cele strani bi bile polne člankov, kjer se popisuje slovenska surovost v bujnih barvah. Se še zmiraj taki ljudje najdejo, da časopisom verjamejo. (Veselost na levi in v središču — Heiterkeit links und im Zentrum.) Gospoda moja, potem mora človek, ki je aboniran na tak list in misli, da mu mora verjeti, ker ga plača (Ponovljena veselost na levi in v središču — Erneute Heiterkeit links und im Zentrum), dobiti popolnoma napačno mnenje o naši deželi in o Slovencih.

Naj mi bo dovoljena odkrita beseda! Jaz sem takoj po izgredih dne 18. septembra, takoj pri prvi priliki, te izgrede javno z vso odločnostjo obsojal. A rad bi bil slišal tudi od gospoda tovariša dr. Egerja, da bi bil on našel besedico obsodbe o Ptujskih surovostih; zelo obžalujem, da take besedice nisem slišal.

Sedaj pa, gospoda moja, naj mi bo dovoljeno, da preidem k vladnemu sistemu v naši deželi. O tem sistemu se je silno veliko govorilo, gotovo več, nego bom jaz o njem govoril. Istina je, gospoda moja, da imamo v naši deželi vladni sistem, ki nam Slovencem ne more ugajati. Istina je to, gospoda moja; toda mi bomo z vztrajnim in sistemačnim delom reformirali ta sistem, na to se naše ljudstvo lahko zanese. Ali, gospoda moja, vprašati se moramo vendarle nekoliko: Kdo pa je oče tega sistema, tega vladnega sistema v deželi? Ja, gospoda moja, ne smemo imeti prekratkega spomina, četudi hitro živimo v današnjih časih! Ta vladni sistem, ki je žalibog še vedno močno v veljavi, je vpeljal baron Hein nesrečnega spomina! (Živalno pritrjevanje na levi — Lebhafter Zustimmung links.)

On je ukoreninil ta sistem in glavne pritožbe proti temu vladnemu sistemu so adresirati zoper tega moža, o katerem je visok dostojanstvenik pravil, da je cesarju samemu o njem rekel: „Baron Hein paßt nicht nach Krain, denn er, haßt das Volk, welches seiner Fürsorge anvertraut ist.“ Gospoda moja, povdarjam, oče omenjenega vladnega sistema je baron Hein, in, gospoda moja, danes imamo opraviti z ostanki tega sistema. Spominjam se pa na čase, ko se ta sistem barona Heina ni tako ostro napadal, in priznavam odkritosrčno, — peccatur intra et extra muros — ko je naš bivši deželnozborski poslanec Kalan nekoč v deželnem zboru opravičeno ostro grajal deželnega predsednika Heina, dobil je koj na to, ko se je to zgodilo, še silno aroganten odgovor; kajti ta mož je bil tudi aroganten, lastnost, katere sedanji gospod deželni predsednik nima. In ko je

dobil ta arogantni odgovor, so šli na to nekateri slovenski poslanci — in eden izmed njih je bil takrat žalibog naše stranke — Heinu se opravičevat. No, dotični poslanec naše stranke je potem kmalu iz naše stranke izstopil in šel v neko drugo stranko.

Ali tako je bilo takrat in zapuščina iz Heinove desetletne dobe je glavni vir nesreče; to učinkuje še dandanes na naše razmere in učinkuje naprej na gotove osebe, katere so bile protežiji barona Heina, to upliva na okolico sedanjega deželnega predsednika še danes, in sedanji deželni predsednik — mi moramo v toliko pravični biti, da to priznamo — je osebno tudi žrtev Heinovega sistema, ker je gledal skoz očala tistih ljudi, katere mu je baron Hein zapustil, ker je vsled tega napačno gledal, in zato je tudi prišlo tako daleč, da danes deželni predsednik nima nobene stranke v deželi, o kateri bi se moglo reči, da se more na njo opirati. Tega Heinovega sistema ne bomo v deželi več trpeli, tega mora enkrat za vselej biti konec. (Živahno odobravanje na levi — Lebhafter Beifall linfs.)

Gospoda moja, ako se pa kritikuje deželna vlada, za katero je sedanji deželni šef odgovoren in od katere odgovornosti ga nihče ne more odvezati, potem bi pa vendar prosil, da se, ako se njega kritikuje, stvar ne bi pretiravala na tak nečloveški način, kakor se je od strani nekaterih gospodov zgodilo.

Našega deželnega predsednika barona Schwarz primerjati z volkom, ki pije človeško kri, to je ravno tako, kakor če bi kdo našega tovariša Turka, katerega imamo vsi jako radi, primerjal s krotkim nedolžnim jagnjetom. (Živahna veselost na levi in v središču — Lebhafter Heiterkeit linfs und im Zentrum.) Torej, gospoda moja, ne pretiravati, temveč resno kritikovati! Gospoda moja, jaz za svojo osebo sem jako strog kritik napram deželni vladi, in moja kritika ima še to lastnost, da ne obstoji iz praznih besed. Moja kritika je tudi nekoliko nevarna, in gospod deželni predsednik bi morebiti vedel o tem kaj povedati, ali nekoliko pravice mora pa veljati tudi deželnemu predsedniku nasproti, in mi moramo tudi to priznati, kar je dobrega pri sedanjem deželnem predsedniku. Seveda, vsak naslednik barona Heina je imel napram ljudstvu lahko stališče. Kajti Hein je bil tako nepriljubljen, da je vsakdo z veseljem videl, ko je šel iz dežele in prijazno gledal njegovega naslednika. Vsekakor pa moramo to spričevalo resnici na čast dati sedanjemu gospodu deželnemu predsedniku, da je precej pregнал iz državnih uradov tisto sovraštvo proti ljudstvu, kakršno je tam vladalo pod Heinom.

Gospoda moja, pojdite po deželi, vprašajte preprosto ljudstvo in slišali boste v marsikaterem kraju:

„Sedaj je pa drugače; če sedaj pridemo v okrajno glavarstvo, vidimo, da se tamkaj čisto drugače postopa z ljudstvom, kakor za časa barona Heina“. In, gospoda moja, naša stranka zahteva od uradnika v prvi vrsti to, kar zahteva slovensko ljudstvo, namreč da se uradnik čuti kot služabnik ljudstva, in, gospoda moja, jaz moram danes to spričevalo dati gospodu deželnemu predsedniku, da je ljudstvu nasproti bil prijazen in kulanten in mu rad ustregel, kolikor je bilo

v njegovi moči in kolikor so dopuščali tisti nesrečni elementi, katere je prevzel še od prednika barona Heina. V dolžnost si štejem povedati v javni zbornici, kako blagodejno je deloval gospod baron Schwarz povodom štrajka v Vevčah in Medvodah. Baron Hein je imel za stavkujoče delavce le žandarje in bajonete. Za časa barona Schwarz pa je cela deželna vlada in okrajno glavarstvo stavkujočemu delavstvu bila na razpolago; glavarstvo in vlada in baron Schwarz osebno niso mirovali in so se na vso moč trudili, da se je šesttedenski štrajk končal mirno, kolikor toliko v prilog delavstvu. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung linfs.) To spričevalo moram dati gospodu deželnemu predsedniku, in vsak naslednik barona Schwarz naj ve, kar bo dobrega storil, tega se bo ljudstvo spominjalo, kajti te grde lastnosti naše ljudstvo nima, da bi bilo nevhvaležno.

Enajst sto delavcev je bilo gladnih, ni imelo več kruha in enajst sto delavskih rodbin je stalo pred popolnim poginom; in takrat je baron Schwarz kot pravi prijatelj ljudstva posegel vmes in dosegel s svojim posredovanjem, da se je štrajk srečno končal. (Vmesklici z galerije — Zwischenrufe von der Gallerie.) Seveda socialnim demokratem ta povest ni všeč. (Ponovljeni vmesklici z galerije — Erneute Zwischenrufe von der Gallerie. — Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Ti ljudje morajo doli z galerije!“ — Ogorčeni klici na levi — Entrüstete Rufe linfs: „Doli z njimi!“)

Deželni glavar:

(Pozvoni — Das Glockenzeichen gebend):

Galerija pri miru!

Poslanec dr. Šusteršič:

(nadaljuje — fortfahrend):

Jaz popolnoma razumem, da je zgodovina tega štrajka ravno socialnodemokratski stranki, ki se sedaj na galeriji oglašča, silno neprijetna. Izmed 1100 delavcev je bilo samo 10 stavkolomilcev, „štrajkbreherjev“ in vsi ti so bili sami socialni demokratje. (Klici na levi — Rufe linfs: „Čujte! Čujte!) Naši socialni demokratje so iz tega štrajka zlezli pokriti s sramoto. To je istina, o tem vedo delavci v Vevčah in Medvodah kaj povedati, ki s temi ljudmi niti več ne obujejo. Naj torej socialni demokratje v lastnem interesu raje molče! (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung linfs.)

In sedaj prehajam do postopanja deželnega predsednika povodom demonstracij dne 18., 19. in 20. septembra. Pred vsem moram pravici na čast konstatirati, da je krivica, ako se gospod deželni predsednik baron Schwarz za to odgovornega dela, kar je učinil lajtnant Mayer in njegov oddelek. Kdor to trdi, če ima zdravo pamet, ne govori resnice. Mi moramo pravični biti. Kakor hitro je vojaška asistenca na ulici, ima vojaštvo samo komando po asistenčnih predpisih, in za to ni več deželni predsednik odgovoren, ali so se rabili bajoneti ali ne, ali se je streljalo ali ne. Asistenčni predpisi veljajo kakor hitro se pokliče vojaštvo.

(Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Poklical je pa baron Schwarz vojaštvo po nepotrebnem!“) — Dobro! — Jaz popolnoma priznavam, gospoda moja, da dne 19. septembra po mojem mnenju ni bilo nobene potrebe več za vojaško asistenco. Meni se je silno smešno zdelo, ko sem 19. septembra šel skozi Šelenburgove ulice mimo kazine in videl pred vsakim pobitim oknom enega žandarja z nasajenim bajonetom. Kaj pa je pomagalo stražiti pobita okna? Toda to je bilo. Pa vojaška asistenca se je klicala šele „post festum“; zvonilo se je po toči!

Ali, gospoda moja, mi smo danes čuli, in pravici na ljubo moram to konstatirati, da je tisti dan, dne 19. septembra, gospod župan Hribar zahteval vojaško asistenco. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Ni res!“) Gospoda moja, jaz konstatiram to, kar je gospod deželni predsednik danes povedal in o čemer je rekel, da je to v stanu dokazati. Ja, gospodje, Vi vendar ne smete stati na stališču, da nič ni res, kar trdi deželni predsednik. To je napačno stališče, in jaz ne vem, kako pride gospod tovariš dr. Triller od tega, da to prereka in zakaj se sploh razburja. Gospod dr. Triller vendar še ni ljubljanski župan in zato ni on odgovoren za to stvar. Ta stvar naj se dožene, ali eno stoji: vsakdo ima pravico verjeti tudi to, kar je povedal deželni predsednik, trdeč, da je to v stanu brezdvomno dokazati. (Klici v središču. — Rufe im Zentrum: „Audiatur et altera pars!“) Dobro — audiatur et altera pars. — Druga stran se bo oglasila in potem se bo v javnosti vnela pravda med baronom Schwarzem in županom Hribarjem, in potem se bo videlo, kdo ima prav. Ampak ne vzemite te stvari tako tragično! Jaz za svojo osebo županu Hribarju niti ne zamerim, če je 19. septembra zahteval vojaško asistenco; on je bil takrat najbolj razburjen človek v Ljubljani in to je čisto naravno, ker kot šef mestne policije je nosil velikansko odgovornost in končno je moral kot župan ljubljanskega mesta vedno tudi misliti na to, da mu je avtonomija mesta izročena v varstvo in da utegne ta v nevarnost priti, ako on ne stori vsega, da se ohrani v mestu mir in red. Zato se jaz nič ne zgražam, če je župan Hribar prosil za vojaško asistenco. Jaz moram človeka vzeti, kakršen je, in tudi župana Hribarja nimam za nezmotljivega. Čisto lahko je, da je res zahteval vojaško asistenco, in ne štejem mu tega v tak greh, ampak, če je to storil, je položaj on pač ravno tako pretragično sodil kakor deželni predsednik, če se je tej zahtevi udal. To sem hotel konstatirati! Eno pa mi je takoj bilo jasno: da dne 18. septembra ni bilo zadostno preskrbljeno za mir in red! Odkritosrečno moram izreči svoje mnenje: če bi bilo takrat, dne 18. septembra zvečer, nekoliko bolj preskrbljeno za javno varnost, če bi se bil deželni predsednik nekoliko manj zanašal na ljubljansko policijo — vsaj jo vsi poznamo in vemo, da to moštvo, naj je še tako dobro, ne zadostuje napram tisočem — torej če bi bilo takrat nekoliko bolj preskrbljeno za javno varnost, gospoda moja, potem bi se bilo morebiti pobilo nekaj oken, kar ni taka nesreča, ampak množica, katera se je dala po svojem ogorčenju zapeljati k izgredom, bi bila precej prvi dan čutila, da ima

postava močno roko, bi bila prišla do spoznanja, da mora postaviti spoštovati; ne bilo bi prišlo do vojaške asistence in potem bi tudi nesrečnih žrtev ne bilo! Takrat sta grešila dva. Grešil je deželni predsednik, grešil je župan Hribar. Župan Hribar zato, ker je rekel: „Jaz mislim, da bom izhajal s policijo.“ Ta samozavest je bila popolnoma neopravičena, in tega bi ne smel reči! Gospod baron Schwarz pa zato, ker bi mu tega verjeti ne smel. (Poslanec — Abgeordneter baron Apfalter: „Sehr richtig!“) Naj se župan piše Krek, Šusteršič, Tavčar ali kakorkoli: kdor ljubljanske razmere pozna, če se tak shod vrši zvečer, v temi, če potem pride župan k deželnemu predsedniku in reče „jaz bom izhajal s štiridesetimi polipi“ (Veselosť — Heiterkeit), gospoda moja, tega mu deželni predsednik ne sme verjeti, ker je čisto navaden računski eksempel, da to maloštevilno moštvo napram taki množici ne zadostuje. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.)

Iz tega sledi, da je glavna napaka gospoda barona Schwarza bila ta, da je Hribarju preveč verjel, glavna napaka Hribarja pa, da je samemu sebi in svojim policajem preveč zaupal, in iz tega stališča je vso zadevo presojuditi! Zato pa je tudi kruta osebna krivica, če se našega deželnega predsednika nazivlje z „morilecem“ in enakimi izrazi. (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links.)

Gospoda moja, to sem smatral kot svojo dolžnost, da povem; ne v namenu komu škodovati ali komu koristiti, temuč zgolj iz notranje potrebe, tukaj to povedati, kar mislim, kar je po mojem prepričanju resnica in kar je pravično. Sedaj prehajam k sklepu in povem tole: Res je, da slovenski narod tudi na Kranjskem še ni dosegel ravnopravnosti, res, da vlada pri nas sistem, ki je v zvezi s splošnim vladnim sistemom — žalibog s splošnim birokratskim sistemom v naši državi; sistem, po katerem se s Slovenci ne ravna enako, kakor z nemškimi sodeželanji. Res je, da imamo še veliko hujše pritožbe v slovenskih pokrajinah na Štajarskem, Koroškem in drugod. Gospoda moja, kaj temu nasproti storiti? S tem gotovo ne bomo prišli naprej, če bomo okna pobijali, s tem ne bomo prišli naprej, če bomo psovali, ampak z enim pridemo naprej: s sistematičnim, neumornim, složnim delom za blagor in napredek našega ljudstva. Gospoda moja, toliko smo se ojačili, hvala Bogu, da nas narodni nasprotniki naši, da nas Nemci pri tem delu motiti ne morejo! In, gospoda moja, naš boj mora biti ustavni boj za ustavne pravice našega naroda; naše delo pa postavno delo za kulturno in gospodarsko povzdigo našega ljudstva. Ustvarimo predpogoje za življenje našega naroda in potem, gospoda moja, se tudi tistega marša Nemcev doli proti Adriji prav nič ne bojimo! (Burno odobravanje in ploskanje na levi. — Stürmischer Beifall und Gändeflatzchen links.)

Gospoda moja, imeli bomo priliko še v drugi debati jutri o tej točki govoriti. Danes storim to samo čisto ob kratkem. Tista nemška velesila, nemška država, katera je sanjarija o „mostu do Adrije“, tista je danes vsled angleške in francoske politike

potisnjena v defenzivo in mora biti zadovoljna, da si ohrani to, kar ima. Kompas Avstrije pa kaže, gosпода moja, proti slovanskemu jugu! In tukaj rečem: Roko v roki z našo dinastijo, koje pravi interesi so identični z interesi avstrijskega jugoslovanstva, bomo delali realno z vsemi močmi na to, da se uresničijo naši ideali, da, ako Bog da, kmalu, ali pa, četudi mi tega ne doživimo, da vsaj to doživijo naši potomci — da bo zaplapolala v zraku ponosno zastava jugoslovanske države pod žezlom naše Habsburske dinastije. (Viharno odobravanje, ploskanje in „Živijo“-klici na levi, v središču in na galerijah. — Stürmischer Beifall, Händeklatschen und „Živijo“-Rufe links, im Zentrum und auf den Galerien.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt nun der Herr Abgeordnete Erzellenz Baron Schwegel.

Ich erteile ihm dasselbe.

Abgeordneter Freiherr v. Schwegel:

Hohes Haus! Ich hatte nicht die Absicht in der heutigen Debatte zu sprechen. Umstände äußerer Art veranlassen mich jedoch dazu, kurz einige Bemerkungen zu machen.

In der gegenwärtigen Debatte ist, wie gewöhnlich in der Budgetdebatte, von der Hauptsache, nämlich vom Budget nicht gesprochen worden. Es ist deshalb begreiflich, wenn ich mir zunächst erlaube, mit wenigen Worten auf diese Sache zurückzukommen. (Veselost in odobravanje. — Heiterkeit und Beifall.)

Wir sollen ein Budgetprovisorium beschließen, d. h. wir sollen den Anträgen zustimmen, die von Seite des Ausschusses gestellt werden und den Landesauschuß zu gewissen Ausgaben ermächtigen, für die nicht einmal die volle Bedeckung besteht, und zwar zu Ausgaben in sehr weitgehendem Ausmaße.

Ich bin selbstverständlich vollständig damit einverstanden, daß wir die Sanierung unserer Landesfinanzen als unsere erste Aufgabe betrachten müssen (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „So ist's!“) und daß diese Sanierung kein Hindernis bilden dürfe für eine Erhöhung gewisser Ausgaben, die vom wirtschaftlichen und Verwaltungsstandpunkte notwendig sind. Ich will auch durchaus nicht behaupten, daß wir lediglich durch Sparjamkeit unsere Finanzen sanieren werden, aber daß die Sparjamkeit dabei geradezu ausgeschlossen werden müsse, das, glaube ich, wird wohl keiner von uns behaupten wollen.

Nun, meine Herren, wir haben die Absicht, einen Betrag von 10 Millionen für Meliorationen aufzunehmen. Wir haben ferner auch die Absicht, in weiterem Umfange zur Bedeckung von Ausgaben zu schreiben, die uns heute tatsächlich soweit bringen, daß wir vor der sehr ernststen Eventualität stehen, die Umlagen zu erhöhen.

Wenn Sie bedenken, wie weit wir seit 10 Jahren in unserem Budget gekommen sind, muß jeder von uns gestehen, daß diese Zunahme der Ausgaben eine höchst

erfreuliche wäre, wenn auch die Einnahmen gleichzeitig proportionell gestiegen wären. Das sind sie nun aber bekanntlich nicht. Der Erhöhung der Umlagen gehen wir gewiß alle mit Bangen entgegen, denn die Last, die der einzelne heute schon zu tragen hat, ist groß und eine weitere Erhöhung ohne Begründung vorzunehmen, ist gewiß eine recht schwierige Sache.

Ich möchte nun auch auf das Reorganisationsprojekt für den Dienst im Landesauschuße mit ein paar Worten hinweisen.

Die Autonomie ist eine sehr schöne Einrichtung. Nichtsdestoweniger wage ich zu behaupten, daß diese dualistischen Einrichtungen, wie sie bei uns bestehen, meine besondere Bewunderung und Sympathie nicht genießen.

An und für sich ist schon der Dualismus zwischen den beiden Reichshälften mit Mehrausgaben verbunden, die andere Großstaaten nicht zu tragen haben. Wenn nun aber in der inneren Verwaltung in derselben Weise ein Dualismus durchgeführt ist, dann ist es natürlich, daß die Ausgabenlast eine vierfache ist und es ist auch Tatsache, daß wir infolgedessen in Österreich viele Dinge doppelt und dreifach teurer bezahlen müssen als es in anderen Staaten der Fall ist.

Sehen Sie nun z. B. die Höhe unserer Steuern an! Die Industrie kann mitunter nicht mehr aufkommen angesichts der großen Schwierigkeiten, welche die Steuern ihr verursachen.

Nichtsdestoweniger will ich nicht bestreiten, daß eine Reorganisation des Landesdienstes wünschenswert ist, ob aber in dem projektierten Umfange, diesbezüglich will ich mich nicht direkt aussprechen, sondern nur einen Wunsch aussprechen und eine dringende Bitte an den Landesauschuß selbst richten.

Die Erhöhung der Ausgaben für diesen Zweck wird ungefähr 80 % der jetzigen Ausgaben betragen. (Poslanec dr. Lampe in dr. Pegan — Abgeordnete Dr. Lampe und Dr. Pegan: „Ne precej!“ — Poslanec — Abgeordneter Dr. Sustersić: „V 5 ali 6 letih!“) Sie haben Stimmen in den verschiedensten Vertretungskörpern gehört, welche nichts so sehr beklagen, als die ungeheure Ausdehnung unseres Verwaltungsapparates mit Rücksicht auf die Vielbeschäftigung unserer Bureaucratie. Ich behaupte, daß Österreich seinerzeit in seiner guten alten Bureaucratie ebenso eine der festesten Stützen befehen hat (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Nerazumljivo!“), wie es sie heute noch in der militärischen Verwaltung besitzt. Die Verhältnisse aber haben sich geändert und die Klagen über unsere gegenwärtige bureaukratische Verwaltung sind ebenso allgemein, als berechtigt. Deshalb würde ich glauben, daß man es sich überlegen muß, ob Krain eine so teure Regie vertragen kann, welche ungefähr jener Mährens gleich sein soll (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Oho!“), wie mir gesagt wurde. Wenn das richtig ist, so erweckt das in mir die Pflicht, dem Landesauschuße nahezu legen, nicht allzu rasch und nicht in ungerechtfertigter Weise mit dieser Reorganisation vorzugehen. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Tisto ja!“) Ich will in dieser Beziehung eine Resolution beantragen, daß der Landesauschuß die vielen Stellen, die besetzt werden sollen,

nur nach Maßgabe des wirklichen Bedürfnisses und nur im Einklange mit den vorhandenen Mitteln besetzen soll. (Pritrjevanje v celi zbornici. — Zustimmung im ganzen Hause.) Diese Resolution ist die einzige Beruhigung, die wir haben, wenn wir der Reorganisation zustimmen. Ich setze auch voraus, daß der Landesauschuß so vorgehen (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Seveda ‚Sparsamkeit!‘“) und uns nicht einer Eventualität aussetzen wird, die finanzielle Schwierigkeiten bereiten könnte. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: „To mora biti! To je pravo stališče!“)

Nichtsdestoweniger glaubte ich, dies hervorheben zu sollen, und wenn auch auf der anderen Seite gesagt wurde, daß von Seite des Staates bei der Aufteilung jener Mittel, welche zur Sanierung der Landesfinanzen von allen Ländern reklamiert werden, auf Krain entsprechende Rücksicht genommen werden müsse (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Das ist der richtige Standpunkt!“), und wenn wir auch aus diesem Titel eine gewisse Erleichterung unserer schwierigen finanziellen Situation erwarten dürfen, ist es doch unsere erste Pflicht, uns keine Überschreitungen zuschulden kommen zu lassen und mit der größten Sparsamkeit vorzugehen. Die Mittel aber, die Sie bei der Aufstellung eines großen Beamtenkörpers verwenden, werden Sie am sparsamsten in der Weise verwenden, daß Sie einen regelmäßigen, gediegenen Dienst verlangen. Ein gut bezahlter, fleißiger und tüchtiger Beamter leistet bekanntlich mehr, als 4 bis 5 Beamte, die schlecht bezahlt und nicht ernstlich tätig sind. (Pritrjevanje. — Zustimmung.) Darin liegt das ganze Geheimnis der Sparsamkeit.

Die Rede des unmittelbaren Herrn Vorredners, dem ich ja in vielen Punkten vollständig beistimme, hat uns in beredter Weise ein ganz außerordentlich interessantes, schönes Bild entworfen. Von Seite eines anderen Redners ist unserer Partei aber der Vorwurf gemacht worden, daß wir an den Bemühungen, normale Verhältnisse im Lande herzustellen, nicht ernstlich und mit unseren besten Kräften mitwirken und daß man uns in dieser Richtung nicht Glauben schenken könne. Er hat sonach über unsere Bestrebungen ein Urteil gefällt, das tatsächlich eine große Ungerechtigkeit enthält. Ich erkläre auf das Entschiedenste, daß wir es ehrlich und aufrichtig meinen (Klici na desni — Ruše rechts: „Sehr richtig!“), und ich hoffe, diejenigen, die es ebenso meinen, werden uns Glauben schenken, diejenigen aber, die uns keinen Glauben schenken, erwecken in mir den Verdacht, daß sie es gar nicht wünschen, daß diese ehrliche Verständigung zustande komme. (Odobrovanje na desni. — Beifall rechts.)

Ich bedauere es, daß derartige Gesinnungen geäußert werden, die gewiß nicht im Interesse des Landes gelegen sind. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Eksceľenca, ne vem kako še bo!“)

Auf die Septemberereignisse will ich deshalb nicht zu sprechen kommen, weil ich sie nicht aus eigener Anschauung kenne und mir deshalb darüber kein Urteil bilden kann. Jenen Mitteilungen aber, die von Seite des Herrn Vorredners gemacht wurden, der den Grund für alle Übelstände darin erblickt, daß von allem Anfang

an keine genügende Vorsorge getroffen wurde, und der erklärte, daß diese Ausschreitungen in keiner Weise gerechtfertigt waren, stimme ich vollkommen bei. Er hat die Schuld in dieser Beziehung ebenso demjenigen zugewiesen (Klici v središču. — Ruše im Zentrum: „Vojaštvu!“), der nicht rechtzeitig vorgesorgt hat für die notwendigen Mittel zur Aufrechterhaltung der Ordnung, wie demjenigen, der geglaubt hat, daß dafür gesorgt worden ist, ohne daß es der Fall war. Die Schuld liegt in dieser Beziehung einerseits in einer Überschätzung der eigenen Kraft, andererseits in einem zu großen Vertrauen auf Erklärungen, die nicht begründet waren. In dieser Beziehung also kann ich den Ausführungen des Herrn Vorredners nur vollkommen beistimmen. Aber eines muß ich beifügen. Wenn sich diese Ausschreitungen in den Septembertagen in ausgesprochener Weise gegen die Deutschen Laibachs gewendet haben, werden Sie doch keinem der Deutschen in Laibach auch nur den geringsten Vorwurf machen können, daß er an diesen Ausschreitungen irgend eine Schuld getragen habe. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „To je zveza!“ — Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Pisava tistih, ki so v nemške liste poročali!“) Diese Tatsache wollen wir konstatieren und nicht weiter untersuchen, ob Ihre Enttüstung über die Verhältnisse in anderen Orten begründet war oder nicht, deshalb nicht, weil ich die Verhältnisse in diesen anderen Orten nicht kenne. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Kaj pa je bilo v Celju?“) Das ist alles nachträglich geschehen. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Pejte, pejte. Kaj pa se je pravzaprav zgodilo v Ljubljani?“)

Entschuldigen Sie, wenn ich aufrichtig erkläre, daß mir die Verhältnisse im Detail nicht bekannt sind und daß ich mich mit dem Herrn Vorredner darin vereinige, daß ich diese Vorkommnisse aufs tiefste beklage (Poslanec — Abgeordneter Pogačnik: „Ptuj tudi!“) und daß ich glaube, daß Schlimmeres im Interesse der Bevölkerung und des Landes nicht hätte stattfinden können. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Ptuj! Maribor!“) Ich habe gesagt, daß ich auch darüber kein Urteil aussprechen kann. Wäre das alles wahr, was Sie sagen, dann träte das Urteil diese Verhältnisse gerade so.

Eine andere Frage ist gestern und heute zur Sprache gekommen, eine Frage, welche das friedliche und geordnete Zusammenwirken der beiden Volksstämme im Lande zur Voraussetzung hat, der Boykott nämlich. Ich habe schon gestern gesagt, daß es im wirtschaftlichen Leben der Völker kaum einen größeren Irrtum geben könne, als den Boykott, und wenn der Boykott irgendwo von großem Nachteile ist, ist er nach meiner Überzeugung vom größten Nachteile in Krain. Es wird immer gesagt, Krain ist die Brücke nach der Adria und nach Italien. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „Brez vprašanja!“) Krain war auch zu allen Zeiten die große Brücke, über die alle Völker hinüberggegangen sind, Krain ist das Transitland nach allen diesen Richtungen. Wenn Sie nun dieses Land einschließen und den Verkehr nicht nach allen Richtungen erhalten werden, werden Sie sich gegen die Natur, gegen die natürlichen Voraussetzungen der Wirtschaftspolitik versündigen. Die Entwicklung des Landes ist gegründet auf dem intimen Verkehre

mit dem Norden und dem Süden, mit dem Osten und dem Westen. (Poslanec — Abgeordneter Doktor Šusteršič: „Vsaj je to res, pa politično se vseeno ne damo ubiti!“) Ein Boykott ist also schon aus diesem Grunde absolut ungerechtfertigt, noch viel mehr aber im Lande selbst. Die Herren werden die Erfahrungen der früheren Zeiten doch nicht ignorieren. Gab es früher hier auf wirtschaftlichem Gebiete ernstliche Differenzen? Nein! Einer half dem anderen, und so könnte es bei ruhigem Zusammenwirken bleiben. Jedes Kapital, geistiges und materielles, von wo immer es kommt, kann dem Lande nur nützen und es wäre tief zu beklagen, wenn nach dieser Richtung eine Isolierung stattfinden würde.

Einer der Herren hat gestern auf das nachdrücklichste betont, daß in 20 bis 30 Jahren die Hauptquelle des Wohlstandes des Landes die industrielle Entwicklung bilden werde. Ich bin gerne bereit, ihm zu glauben. Die industrielle Bedeutung Krains in der Zukunft ist so groß (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „To, to!“), daß wir sie nicht rechtzeitig genug ins Auge fassen können. Krain als Hinterland Triests hat ja geradezu den Beruf, die wichtigsten Industrien, die für den Export der Monarchie von der größten Bedeutung sein werden, nachdrücklichst zu entwickeln, Krain mit seinen Wasserkraften, mit seiner ausgezeichneten, arbeitsfähigen Bevölkerung, ist dazu geradezu berufen. Aber das auf dem Wege der Isolierung zu erreichen, ist wohl nicht möglich. Nein, das Kapital ist international, jedes Kapital, von wo immer es komme, wenn wir es an das Land fesseln, wird dem Lande nützen. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Pa ne sme politične tendence imeti!“) Das Kapital, das für die Entwicklung der Industrie verwendet wird, ist ja kein Politikum. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Pegan: „To je čisto napačno mnenje, katero imate!“) Das Kapital, das Politik macht, meine ich gewiß nicht. Wir brauchen Kapital zur Begründung von Industrien, wir brauchen die Entwicklung unserer Industrie und zu diesem Behufe ist es undenkbar, daß wir uns isolieren.

Ich kann deshalb nur meine gestrige Erklärung wiederholen, daß ich keine schlechtere wirtschaftliche Maßregel kenne, als den Boykott, nach welcher Richtung immer er ausgedehnt wird.

Es ist nun auch die Frage der Krainischen Sparkasse erörtert worden und ich halte es für meine Pflicht, offen und ruhig auch darüber einige Worte zu sprechen. Gegen die Krainische Sparkasse ist ein Boykott, ein Run organisiert worden. Es ist das keine neue Erscheinung, es kommt nur darauf an, ob das betreffende Institut die Kraft besitzt, den Run auszuhalten (Klici na levi in v središču. — Ruše links und im Zentrum: „Bomo videli!“), und dann bedeutet ein solcher Run eventuell nur eine Kräftigung eines solchen Institutes. (Klici v središču. — Ruše im Zentrum: „Ne vemo, če je res!“)

Run hat man aber gegen die Sparkasse die größten Verleumdungen in die Welt gestreut, die von Anfang bis zu Ende absolut unbegründet sind und keinen anderen Zweck haben, als durch Irreführung der Bevölkerung eine Verwirrung anzurichten, die für diese Bevölke-

rung selbst vom größten Nachteile sein muß. Ich bin ein Gegner aller persönlichen Verhezkungen, ich würde keine persönliche Angelegenheit in der Öffentlichkeit berühren, wenn es nicht das öffentliche Gewissen selbst verlangt. Es widerstrebt meinem anständigen Empfinden, Privatverhältnisse zu untersuchen und ich halte mich dazu auch durchaus nicht für berufen.

Ich will aber über die Solidität dieses Institutes sprechen. Der Herr Landespräsident hat heute auch darüber verschiedene Aufklärungen gegeben. Offen kann man vieles sagen, aber nichts soll man sagen, was man nicht beweisen kann.

Es wurde gesagt, die Krainische Sparkasse sei nicht gut fundiert, weil infolge des Runs eine gewisse Summe von eingelegten Kapitalien zurückgezogen wurde. Ja, ist denn das auch nur im geringsten eine Schädigung der Solidität des Institutes? Im Gegenteile! Die Solidität einer Sparkasse beruht in allererster Reihe auf der korrekten Gebarung (Poslanec — Abgeordneter Dr. Dražen: „Dokazite jo!“), gegen welche von keiner Seite auch nur das Geringste mit dem Anscheine auch nur irgendeiner Begründung vorgebracht werden konnte. Es kann Sparkassen geben, die sogar eine Garantie eines Landes oder einer Stadt haben. Wenn man sich in einem solchen Falle immer darauf beruft und sagt, diese Sparkasse ist sicher, weil das Land oder die Stadt für sie garantiert, so erkläre ich Ihnen, daß das auf mich bezüglich der soliden Gebarung des betreffenden Institutes gar keinen Eindruck, ja ich möchte beinahe sagen, einen schlechten Eindruck macht, denselben Eindruck, wie die Behauptung eines Mannes, der emphatisch behauptet: Ich liebe die Wahrheit und nichts als die Wahrheit. Wenn mir der Mann das drei- oder viermal nacheinander sagt, halte ich ihn kaum mehr für einen Freund der Wahrheit, vielleicht sogar für einen Lügner und ich habe mich darin selten geirrt. Ebenso ist es, wenn einer behauptet: Ich bin solid, denn wenn ich nicht zahlen kann, zahle ich anderer für mich. Da ist man eben nicht solid.

Die Solidität eines solchen Institutes beruht aber auf etwas ganz anderem. Die Krainische Sparkasse hat eine gewisse Anzahl von Einlagen. Diese Einlagen werden entsprechend verzinst. Sie werden sagen, daß die Sparkasse Risiken übernommen hat bei einzelnen Hypothekengeschäften (Poslanec — Abgeordneter Dr. Šusteršič: „To je ravno napačno!“), die sie gemacht hat. Es ist möglich, ich bin nicht in der Lage, genau zu untersuchen, wie die einzelnen Konti beschaffen sind, aber die Erfahrung hat gezeigt, daß dieses Institut, das seit Deggennien besteht, in dieser Richtung stets mit außerordentlicher Vorsicht und erfolgreich gearbeitet hat.

Man hat diesbezüglich auch einzelne Fälle vorgebracht und auch einen Besitz der Krainischen Sparkasse in Wien als Beweis herangezogen. Zufällig bin ich in Kenntnis dieser Verhältnisse und kann bestätigen, daß der Haydnhof in Wien Eigentum der Krainischen Sparkasse ist, daß er aber ein entsprechendes Erträgnis abwirft und daß es eine reine Verleumdung ist, wenn man das Gegenteil behauptet. So dürften auch beiläufig alle Punkte aussehen, die eine, ich weiß nicht wie zu qualifizierende Konkurrenz gegen diese Sparkasse vorbringt.

Die Garantie ist also in erster Linie in der Sicherheit der Hypotheken gelegen und ich weiß von keiner unsicheren Hypothek. Aber selbst, wenn solche unsichere Hypotheken vorkommen, so hat ja jedes Institut solche Erfahrungen gemacht und es muß eben im Laufe der Jahre solche eventuellen Verluste abschreiben und das Gleichgewicht herstellen. Das hat aber nichts mit der Garantie zu tun.

Sie werden sagen, die Garantie bestehe auch in gewissen Anlagen, die vielleicht heute einen Moment lang mehr- oder minderwertig sind, daß vielleicht das mobile Kapital der Sparkasse in Effekten placiert ist, die heute einen geringeren Kurswert haben. Soviel mir bekannt ist, hat die Krainische Sparkasse für Kursverluste eine so große Reserve angesammelt, die viel größer ist, als der wirkliche Verlust, und wenn in den letzten Wochen größere derartige Verluste vorhanden gewesen sein sollen, so hat der Kurszettel der letzten Tage wieder gezeigt, daß die Beforgnisse, die in dieser Richtung gehegt wurden, unbegründet waren.

Die Krainische Sparkasse ist — ich kann es mit Stolz sagen — ein Institut, das in der ersten Reihe der Sparkassen der Monarchie steht, auch der Zeit der Gründung nach, und wenn Sie die Erste Österreichische Sparkasse in Wien und die Böhmisches Sparkasse in Prag nennen, die auch seinerzeit einen großen Run auszuhalten gehabt (Poslanec — Abgeordneter Dr. Sustersic: „22 milijonov je izplačala nemška hranilnica v Pragi!“) und ihn glänzend bestanden hat und heute fester da steht, denn je, müssen Sie sofort auch die Krainische Sparkasse nennen als eines der allerersten Institute der Monarchie auf diesem Gebiete und es ist geradezu unbegreiflich, wie man am eigenen Fleische (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: „To ja ni naša last!“) so ungeheuer wüten, wie man ein Institut des eigenen Landes (Poslanec — Abgeordneter Zajec: „Dajte nam slovenski odbor!“) so schlecht zu machen versuchen kann, ohne irgend eine Begründung dafür zu haben. Vielleicht für irgend einen Zweck, der aber durchaus nicht eingestanden wird. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Ima nacionalen karakter!“)

Sie sagen, daß die Sparkasse einen nationalen Charakter hat. Die Krainische Sparkasse hat ja eine Geschichte und Sie werden doch zugeben, daß ein Institut auch darnach zu beurteilen ist, was es im Laufe der Jahrzehnte geleistet hat. Kein anderes Institut der Monarchie hat dem Lande solchen Nutzen gebracht, wie gerade die Krainische Sparkasse. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Ja, s slovenskim denarjem so podpirali Nemce!“) Die Interessen des Landes sind doch aber auch nationale Interessen. Fragen Sie nur die Herren, die vor einem Dezennium im Landesauschusse gewirkt haben, als die finanziellen Verhältnisse des Landes eine gewisse Schonung erheischten, fragen Sie, wo diese Herren damals auf die günstigste Weise jeden Tag ihre Geldmittel zu dem günstigsten Zinsfuße fanden. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Zdaj pa hvala Bogu ni več treba!“)

Wir haben seinerzeit die Untertrainier Bahn dem Wunsche und Bedürfnisse des Landes entsprechend mit der Garantie des Landes gebaut. Als es sich um die

Finanzierung dieses Unternehmens handelte, hat die Regierung die Forderung aufgestellt, es mögen Anträge gemacht werden, unter welchen Bedingungen ein oder das andere Finanzinstitut diese Finanzierung übernehmen würde. Diejenigen, welche in diesen Geschäften Erfahrungen haben, werden mir zugeben, daß eine Offerte finanzieller Natur dieser Art nur auf einen sehr kurzen Termin gemacht werden kann, weil, wenn sie auf einen längeren Termin gemacht wird, sofort die Konkurrenz die Sache ausnützt.

Die Krainische Sparkasse war nun, nachdem die Regierung bei allen möglichen Finanzinstituten Umfrage gehalten, bereit, eine Offerte zu stellen, die durch fünf Monate freistand und sie war diejenige, welche allein die Mittel hergegeben hat, um das ganze Unternehmen zu finanzieren. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Naš slovenski denar je dala!“) Es war ja eine krainische Sparkasse, die für eine krainische Bahn das getan hat. Damals hat aber kein Mensch gefragt, ob sie slovenisch oder deutsch ist, man hat gesagt, sie ist ein Landesunternehmen und das ist sie auch heute noch. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Zajec: „Stari Kranje!“)

Vielleicht bin ich in dieser Beziehung außerordentlich rückständig und ist meine Auffassung eine sehr beschränkte. Aber ich kann in wirtschaftlichen Fragen unmöglich zugeben, daß in Fragen, welche das Interesse des Landes betreffen, irgendeine Unterscheidung nach nationalen Grundfäden möglich ist.

Die Krainische Sparkasse hat dann später auch bei dem Unternehmen, von dem ich eben gesprochen habe, die unentgeltliche Geschäftsführung übernommen, dieser Bahn die größten Dienste geleistet, welche nur durch eine derartige korrekte Führung der Geschäfte in die Lage gekommen ist, was bei keiner anderen Lokalbahn in Österreich der Fall ist, nicht nur keine Garantie in Anspruch zu nehmen, sondern den Stammaktionären heute bereits das zu bieten, was kaum eine andere Lokalbahn bieten kann, so daß das Begehren der Regierung erweckt wurde, diese Bahn sobald als möglich zu verstaatlichen.

Ich könnte Ihnen noch eine Anzahl anderer Dinge nennen. Fragen Sie z. B. nur das Museum, wie es gegründet und erhalten wurde. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Triller: „Na nacionalno delo prehajamo!“) Glauben Sie, daß das richtige Mittel ist, die nationalen Angelegenheiten zu fördern? Ich glaube im Gegenteile, bei derartigen Fragen müssen die nationalen Rücksichten in die zweite Reihe gestellt werden.

Es ist gestern gesagt worden, es sei begreiflich, daß man bei einem Finanzinstitute bis zu einem gewissen Grade auch nationale Rücksichten wahren müsse. Ich mache keinem der hier bestehenden finanziellen Institute auch nur den geringsten Vorwurf, wenn es nationale Rücksichten beobachtet, aber seine eigenen Interessen fördert es dabei nicht. (Poslanec — Abgeordneter Doktor Triller: „Kaj pa! Kranjska hranilnica ima v prvi vrsti denar za „Schulverein!“ — Klici na levi — Rufe links: „Polovico Slovencev vzemite v upravni svet!“) Sie wollen also ein ganz nationales Institut daraus machen, und das ist nicht möglich. (Poslanec — Abgeordneter Zajec: „Vsaj so jo naši duhovniki ustanovili!“) Ich

jage vorläufig, auf dem Wege, den Sie eingeschlagen haben, erreichen Sie Ihr Ziel gewiß nicht, Sie werden die Sparkasse nicht nur nicht schwächen, die Einlagen werden vielmehr in Zukunft viel solider sein als je. Denn, wenn der Reservefonds bisher z. B. für 50 Millionen dienen mußte und heute nur mehr für 30 Millionen dient, dann ist ja dieser Reservefonds eine viel größere Garantie geworden. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Sufteršič: „Pa naši zavodi so dobili precej denarja!“ — Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: „Le to je bojkot ‚šparkase‘!“)

Ich habe die ganze Sache nur aus einem Grunde zur Sprache gebracht. Ich bin kein Direktor der Krainischen Sparkasse, aber ein Freund aller Institute solcher Art, welche die wirtschaftlichen Interessen im Lande fördern. Wenn ich gegen den Boykott auf allen Gebieten gesprochen habe, müßte ich auf keinem Gebiete mit größerem Nachdrucke dagegen sprechen, als in finanziellen Angelegenheiten, weil der Schaden, den man sich dabei zufügt, hundertmal den imaginären Nutzen übersteigt, den man dadurch zu gewinnen sich einbildet. (Poslanec — Abgeordneter Dr. Lampe: „Kranjska hranilnica je izvrševala bojkot zoper Slovence in mi smo ga vrnil.“ — Poslanec — Abgeordneter Mandelj: „Zadnjega fajmoštra so ven vrgli!“ — Veselost na levi in v središču. — Heiterkeit links und im Zentrum.) Ich habe mich gezwungen gesehen, diese Bemerkungen zu machen, weil tatsächlich dieses Institut absolut ungerührt angegriffen worden ist, weil über die Sparkasse Nachrichten ausgestreut worden sind, die absolut unwahr sind, die auf Verleumdung beruhen und in einer anständigen Gesellschaft absolut nicht geduldet werden sollen. Das ist meine vollste Überzeugung, und wenn heute von welcher Seite immer ich weiß nicht welche Anklagen erhoben werden, sie prallen von dem Panzer eines ehrlichen, guten Gewissens vollständig wirkungslos ab.

Ich will Ihre Geduld nicht weiter in Anspruch nehmen (Poslanec — Abgeordneter Dr. Sufteršič: „Saj to je interesantno!“) und nur mit dem Wunsche schließen, daß das Provisorium, das wir heute beschließen, dem Lande nicht zum Schaden gereiche (Poslanec — Abgeordneter Jarc: „Deželnemu odboru se naroča!“), daß aber auch die Verwirrungen, die im Lande herrschen, nicht bloß auf finanziellem, sondern auch auf jedem anderen Gebiete ebenfalls ehemöglichst beseitigt werden durch gegenseitige Eintracht und gemeinsames Zusammenwirken. (Poslanec — Abgeordneter Birc: „Se dr. Egerju to povejte!“) Damit wird der Friede hergestellt werden und für den trete ich unbeschadet aller Angriffe und Verdächtigungen unentwegt ein. (Zivalno odobravanje na desni. — Lebhafter Beifall rechts.)

Deželni glavar:

Vprašam sedaj, ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poslanec dr. Krek:

Budgetna debata, ki se je ravnokar skončala, je imela predvsem političen značaj in zato je tudi moja dolžnost, da se najprej popečam s to njeno stranjo.

Kritikovalo se je od strani govornikov narodnapredne stranke in tudi od govornika Slovenske ljudske stranke, kako se vlada danes v naši deželi. Tej kritiki se tudi jaz pridružujem.

Gospoda, konkurenca med narodi je podobna konkurenci v gospodarskem oziru. Popolnoma pravilno je, da pri taki konkurenci kdor je slabši, kdor je bolj len, kdor je manj pošten, propade in popolnoma pravilno je, da, kdor je pridnejši, kdor je varčnejši in poštenejši, zmaga. Ako torej mi kritikujemo vlado, jo kritikujemo s stališča, da ne sme vlada v prilog enega konkurenta proti drugemu nastopati in ga zatirati. S tega stališča pa moram način, kako se vlada v kranjski deželi, najstrožje obsojati, ker vlada v deželi še zistem, po katerem se konkurenca obeli narodnosti tako vrši, da se prepušča ves konkurenčni boj slovenskemu narodu, da ga izvojuje po lastnih močeh, nemškemu narodu pa za vsak najmanjši kos narodnega življenja stoji na pomoč vlada (Burno pritrjevanje, ploskanje in „Živijo“-klici na levi. — Stürmischer Beifall, Händeklatschen und „Živijo“-Rufe links) s svojim vplivom, svojim uradništvom, svojim vojaštvom.

Ekscelenca gospod baron Schwegel je govoril o bojkotu. Če primerjamo to konkurenco med narodi v gospodarskem življenju, potem bomo rekli: vsaka nepoštena konkurenca mora izginiti tako v gospodarskem kakor v narodnem in v političnem oziru. Nepoštena konkurenca se javlja: z bojkotom, s tem, da se daje slabo blago in s tem, da se daje blago za pre nizke cene. Če to uporabljam na vlado v naši deželi, imam ves politični bojkot slovenskega naroda, ki ga izvršuje vlada že leta in leta na vse tri načine. Pošilja nam za nizke cene najslabše blago, izrabljene birokrate, katerih drugod porabiti ne morejo in s tem to nerealno konkurenco med obema narodnostima sama umetno vzdržuje. Rekel sem, bojkotira nas.

Če je govoril ekscelenca gospod baron Schwegel o tem, da je dežela pripravna za gospodarski napredek, če je govoril ekscelenca gospod baron Schwegel o tem, da imamo pričakovati, da se industrija v tej deželi povzdigne, potem imam tudi pravico reči, zakaj Avstrija ni storila tega, kar bi bila storila vsaka druga država, da bi bila skrbela za povzdigo trgovine najprej v tistih deželah, ki so blizu morja in da bi bila več zanje storila, kakor za dežele na severu? Zakaj so se milijarde vedno dajale v severne dežele in ne v južne, vprašam, in če smem izreči neki sum, se sum glasi takole: ker je v teh krajih živel narod, o katerem so čakali, da prej postane hlapec nemštva, in šele potem postanejo te dežele sposobne, da jih Avstrija porabi v korist svojemu gospodarstvu. Zakaj je tako zanemarjena naša kronovina, da smo šele z največjo težavo izvalili vladi tistih par grošev, kolikor jih je treba za dvorazredno trgovinsko šolo? Zakaj je izkaz o obrtnih šolah tako prazen, zakaj nimamo nobenih rokodelskih šol? V tem oziru, če kdo pogleda našo

deželo, potem mora reči: tukaj se desetletja ni nič storilo. In kdo je kriv? Naši poslanci so sicer v tistem težkem stališču, na katerem so bili, za drobtinice berčali od dvornega svetnika do sekejskega šefa in ministra, če je sploh kak minister govoriti hotel z njimi. Za najmanjšo stvar so morali žrtvovati mnogo svojega prepričanja in velikokrat glasovati za vlado, da so dosegli vsaj toliko, kar je treba za življenje, kakršno se živi v kaki borni, zapuščeni bajti, ko je vendar — in v tem oziru se z veseljem sklicujem na ekscelenco gospoda barona Schwegla — tako jasno, da nimamo zlepa dežele, ki bi bila za gospodarski napredek tako sposobna, kakor naša, da nimamo zlepa dežele, ki bi na tako majhnem prostoru združevala najlepše planine in italijanski svet, pogorje, visoke ravnine, najlepše vode, katere vode le nekoliko potrebujejo razumnih ljudi in nekoliko pomoči od strani javnih faktorjev, da postanejo vir bogastva za ljudstvo, ki biva v tej deželi. Ta dežela, katere prebivalci bi lahko po svojih talentih, po svoji pridnosti, zmernosti in varčnosti, s tem, kar dežela sama podaja, bili najpremožnejši narod na svetu, ta dežela je zanemarljena vsled vladnega, vsled državnega bojkota.

Vsaj smo se leta in leta morali bojevati, da smo izvojevali slovensko gimnazijo, in pri tem so Nemci dobili svoj lastni nemški zavod! Vsaj se leta in leta potegujemo za to, da bi se naši otroci v realki učili v slovenskem jeziku vsaj v spodnjih razredih, in ne moremo tega doseči! Vsaj se leta in leta vojskujemo za slovensko vseučilišče! Gospoda, tukaj je bojkot in ta političen bojkot izziva posameznike in mase, ker povsod, kamor gledajo, vidijo posledice njegove.

In druga reč — poceni blago! Tega nihče ne more reči, da je najboljši del avstrijske birokracije hodil na slovenski jug. Tega nihče ne more reči, da so v naših krajih službovali najboljši politični uradniki in tudi tukaj brez vsega pretiravanja lahko rečem, da se je nerealna konkurenca od vladne strani izvrševala proti nam.

Gospoda, v teh razmerah ni čuda, če se pojavljajo semtertje demonstracije. Jaz osebno obsojam demonstracije. Jaz sem velikokrat imel priložnost, da bi tudi bil lahko demonstracije vprizoril, ali vsi tisti, ki me poznajo in pri katerih sem bodisi s svojim svetom stal na strani ali pa v vodstvu stranke, vedo, da sem najodločnejše velikokrat, ko so se pojavili poskusi za demonstracije, izjavil, da sem temu nasproten. Ampak prezreti ne smemo, da kdor gleda te razmere, v katerih živimo, se mora čuditi, da niso pri nas demonstracije stalno na dnevnem redu, in da so tako redke.

Prišel bom tudi jaz do tega, da bom govoril, kako sanirati te razmere, toda sedaj konstatujem samo, to, da je pri nas značaj našega ljudstva najodločnejše nasproten demonstracijam. Mladi fantje so pač imeli in imajo semtertje nekaj tistega značaja, ki ga očita Agamemnon Ahilu: *Ἀεὶ γὰρ τοὶ ἔσσις τε φίλη πολέμοιο τε μαχάρε* — „zmiraj bi kregal se rad, vojskoval in pretepal“ (Veselost — *Seiterfeit*), to je res, toda ko dorastejo ti fantje, ko postanejo možje, so resni, trezni, počasni, in zato je težko, naše ljudi pripraviti do tega, da bi delali demonstracije, kakor jih

vidite pri Lahih in tudi pri mnogo bolj sangviničnih Čehih. Gospoda, naše ljudstvo ni tega značaja, značaj našega naroda se upira temu, in zato je nepopisno grdo in infamno, ako se kake demonstracije, ki se vzlic temu semtertje pojavijo, porabijo za to, da se oblati značaj celega našega naroda. (Burno odobravanje, ploskanje in živijo-klici na levi, v središču in na galerijah — *Stürmischer Beifall, Gändeflatzchen und „Zivijō“ -Rufe links, im Zentrum und auf den Galerien.*)

Sedaj pa, gospoda, vprašam, kaj bi pa moglo trajno zabraniti take demonstracije, oziroma vprašam, kaj je vzrok, da v Ljubljani semtertje še buti na dan tako burnejše življenje? Brez vsakih okoliščin izjavljam, da je temu krivo zaostalo politično življenje v našem mestu. Nikari ne prezirajmo tega, če nečemo mi samo pod senco policije in bajonetov živeti, potem je naša dolžnost, da politično izšolamo našo stranko, politično organiziramo vsak svoje ljudi. To je neobhodno potrebno. Te politične organizacije manjka v Ljubljani in vzrok temu, ponavljam, smo tudi mi, ker se toliko let nismo v Ljubljani udeleževali političnega življenja. Nikakor ni res, da bi bil mir, če se doseže dogovor med strankami, splošnemu političnemu napredku koristen, koristen bi bil kvečjemu pač nekaterim osebam, masa brez organizacije pa bi ostala brez političnega življenja in ta masa bi ob časih razburjenja zopet izbruhnila v demonstracije. Zavedajmo se tega: Res je, v naših političnih bojih oblike niso bile vedno najbolj salonske in prav, da pridemo do boljših oblik, ali jaz nisem sentimentalen, nad obliko se ne zgražam. Vojske, politične vojske — socialno so morda hude, ampak potomci, ki uživajo sad teh bojev, se nič ne spominjajo na razburjenje, na strasti, ki so se pojavile v njih, ampak mirno se vesele tega, kar so jim dali ljudje, ki so imeli pogum, bojevati se za ideale.

Zato je po moji sodbi neobhodno potrebno, če hočemo v Ljubljani priti do rednih razmer, da se organizira popolnoma in tesno narodnonapredna stranka z vsemi silami. Te stvari bi sodil morda kdo drugače kakor jaz, jaz sem pa že večkrat izjavil, da je boljša organizacija, četudi ne ustreza vsem načelom, katere kdo goji, kakor pa da organizacije sploh manjka.

Narodnonapredni stranki, kakor sama priznava v svojem časopisju, manjka te organizacije, manjka političnega življenja v njej, in tega je treba. Tega je treba tudi naši stranki, kajti le s tem, če boste zbrali vse svobodnomiselne elemente, vse ljudi, ki soglašajo z vašo politično tendenco, bo omogočeno, da nas boste uspešno kontrolirali in zabranili vsako korupcijo v naši stranki. To je neobhodno potrebno.

Ravnotako potrebno je tudi, da je nemška stranka na Kranjskem organizirana. Nemci v Ljubljani so nekoliko bolj krotki, ker so v manjšini. Ampak, ko se je govorilo o ljubljanskih izgredih, se nihče med Nemci ni spomnil na to, kar so trpeli njihovi rojaki v Kočevju. Na tiste nesramne demonstracije v Kočevju, na izgrede nasproti krščanskim socialcem ste čisto pozabili.

Gospoda! Enaka mera za vse! Kdor obsoja te ljubljanske demonstracije, mora obsojati tudi kočev-

ske, ki so se godile tudi v naši deželi; ampak v Kočevju v veliko bolj divjih oblikah. Tam živi politična strast, tam se nam kaže grdo sovraštvo proti vsemu, kar je slovenskega in kar ni nemškonacionalnega v najgrši obliki. To je politična strast, ki je mi nismo vajeni. Zato je dolžna tista politična stranka, ki očita nam ljubljanske demonstracije, da napravi red v svojih vrstah. Ravnotako pa je potrebno, da naša in narodnonapredna stranka organizirata svoje ljudi, da bodo disciplinirani, da bodo ubogali vodstvo, da ne bodo hodili po stranpotih in iskali svoje tolažbe v tem, da pobijajo okna.

Gospoda! Pri tem, ko sem naštel nekaj grehov naše in narodnonapredne stranke, ne morem opustiti, da bi ne navedel še nekkih grehov nemške stranke v Ljubljani. Ne prezrimo tega, da Nemci izvršujejo silo nad svojimi uslužbenci glede obiskovanja nemških šol. Bil sem dve leti katehet na nemški šoli v Ljubljani. V prvem razredu so bili med 54 učenci samo štirje, s katerimi sem mogel s pridom nemško govoriti. (Klic — Ruf: „Čujte!“) In ko sem te učence nemške šole vprašal, kje so doma, sem videl, da je oče za vratarja ali delavec pri nemškem gospodarju, in zasledil sem, da se je tukaj velikokrat brez dvojbe vršila direktna sila, da so starši poslali svojega otroka v nemško šolo. To lahko trdim na podlagi izkušenj tukaj v Ljubljani. In v Dragi! Tam sem dobil eno samo deklico, ki je znala nemško moliti, ker so doma po nemško občevali. Ampak nemška šola mora v Dragi vkljub temu biti!

Gospoda! Še danes se germanizira v kranjski deželi toliko, da bi tega pošten človek ne mogel trpeti. Še v naši deželi se nam godi v tem oziru največja krivica. To so dejstva, ki kriče po remeduri. Kakor je izjavil tovariš dr. Šusteršič, bomo skrbeli, da tukaj napravimo red. Ne prezrimo, da se je pri nas, ne rečem: vsled oseb, vsled slabih značajev, ampak vsled vzgoje, vsled indukcije bi rekel, vsled načina vladanja v naši državi med Nemci izcimila misel, da so oni vladajoči narod v Avstriji, ergo tudi na Kranjskem. Gospoda! V tem oziru recimo: Clara pacta, boni amici! S to mislijo ne prihajajte nikdar več k nam! V tem oziru bo veljalo brezpogojno načelo, da bomo skušali z vso silo uničiti takega človeka, ki bi hotel nadvlado nemštva propagirati v naši deželi.

Grem dalje. V Nemcih se je izcimila tudi misel, da so oni vse sami in mi nič. Tudi to mora pasti. Naj se na vsak način, kdor želi miru, najprej pazno peča s tem vprašanjem, in ko bo na jasnem v tem, da je ni dežele v Avstriji, kjer bi kak narod užival toliko pravice, kakor Nemci na Kranjskem, da to ni samo ravnopravnost, ampak da imajo Nemci pri nas celo vrsto trdnjav, katere mi vzdržujemo na naše stroške in na naš račun, bo rekel: zlomiti se mora sistem, ki vlada na Kranjskem. In vsak Nemec, ki prihaja z oljkovo vejico in nam ponuja mir in spravo, se mora zavedati, da miru in sprave ne bo, ako naj bi mi pri tem prodali le najmanjši deleček pravice našega naroda. In merito bo mogoče govoriti o miru šele potem, ko bomo na Kranjskem vsi na obeh straneh uživali enake pravice, ko bo vladala popolna enakopravnost. S tega

stališča omenjam tudi vprašanje nemške hranilnice, in tukaj odkrito rečem, da jaz z bojkotom nimam nobene zveze in da se meni v gospodarskih stvareh in iz gospodarskih razlogov zdi bojkot ne samo neopravičen, ampak tudi nevaren. Ne smemo tudi pozabiti, da velja v tem oziru bolj ko kje drugod, da kdor več žuga, kakor more izvršiti, se le osmeši. Ampak nemška hranilnica z vsem svojim poslovanjem, s tem da vzdržuje trdnjave nemštva s svojim uradništvom, s tem da podpira in vzdržuje nemške bojne trdnjave v deželi, izziva, in to izzivanje čutimo vsi, čuti naša in narodnonapredna stranka, to izzivanje čuti vsak pošten človek. Ako bi bila Kranjska hranilnica za to, da se dobiček, katerega ima pripisati našemu marljivemu ljudstvu, po razmerju prebivalstva porazdeli v naši deželi, potem bi prenehale naše pritožbe proti njej, in nemogoče ni, da še v tem oziru tudi kaj popustimo. (Veselo — Scherzhaft.)

S tem sem glavne stvari, katere se mi je zdelo potrebno povzeti in povdariti, dovršil.

Gospoda! O budžetu samem se je v tej debati govorilo malo. Govoril je takorekoč samo ekscelenca Schwegel, ki je povdarjal, da je položaj kritičen, da je v deželnem gospodarstvu precej primankljaja, in da bo treba silno varčevati. Jaz pa pravim: Ako bomo mi v tem deželnem zboru storili svojo dolžnost, ako bomo po skromnih pravicah, ki jih daje ustava našemu narodu in našemu deželnemu zboru, dali deželi to, da se gospodarsko in kulturno dvigne, potem bomo, mislim, imeli ne samo pravico, ampak tudi dolžnost, zahtevati, da dežela vzdržuje deželni zbor in da vzdržuje tudi stroške, ki jih deželni zbor potrebuje za svoje izdatke. Odkrito rečem, da se ne bom bal stopiti pred svoje volilce in jim povedati, kake so razmere v deželi. Ako bi mi ljudstvu samo obetali in mu ničesar ne dali, to bi ne bilo prav. Čisto jasno pa je, da če hoče dežela imeti koristi, mora imeti tudi stroškov.

Ekscelenca Schwegel je povdarjal tudi potrebo kapitala in rekel, da je kapital internacionalen. Prav! Ampak sam kapital nič ne pomaga, če je ljudstvo slabo. Največji kapital poleg naravnih gospodarskih virov in poleg naravne lepote naše dežele je naše dobro ljudstvo, ki dela, ki s svojim delom dan za dnevom ustvarja nove vrednosti; ljudstvo, ki varčuje, ki si je v svojih stotinah denarnih zavodov nabralo lep naroden zaklad; ljudstvo, ki čita, ki misli o tem, kar je čitalo, ki kritikuje; ljudstvo, ki hvala Bogu še moli! (Pritrjevanje in ploskanje na levi in v središču — Beifall und Händeklatschen links und im Centrum.)

S tem sem završil svoje poročilo in prosim, naj visoka zbornica predlog finančnega odseka sprejme. (Ploskanje — Händeklatschen.)

Deželni glavar:

Preidemo sedaj na glasovanje.

Proti glavnemu predlogu finančnega odseka o budgetnem provizoriju ni stavljen noben protipredlog. Tedaj imamo mi najprej glasovati o predlogu finančnega odseka.

Tisti gospodje, ki ste za predlog finančnega odseka, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Je sprejet.

Poročevalec dr. Krek:

Prosim besede!

Deželni glavar:

Gospod poročevalec ima besedo.

Poročevalec dr. Krek:

Finančnemu odseku je bilo izročenih tudi nad 400 prošelj, katerih pa ni mogoče rešiti, dokler se ne more proračuniti finančni efekt na celi budget, in zato je sklenil finančni odsek prepustiti rešitev teh prošelj prihodnjemu deželnemu zboru. Pri tem je pa že dve načeli sprejel, po katerih se bo ravnalo. Prvo načelo je, da se za ujme in gospodarske nesreče posamezniku nikdar iz deželnega zaklada ne da nobena podpora. Če bi se sprejelo načelo, da naj se podpirajo tudi posamezniki, potem bi za te podpore ne zadostovali milijoni.

Drugo načelo pa je, da se mora pri podporah za ujme najstrožje varovati načelo, da se da podpora samo v takem slučaju, kadar bi se bilo bati, da bi sicer ljudstvo gospodarsko propadlo.

Gospoda, pri nas se je ukoreninila misel, da vsak, kdor pogori ali mu toča pobije pridelke, apelira na javnost, da se mu škoda povrne. Rešitev leži samo v zavarovanju. Zato je neobhodno potrebno, da danes, ko smo sklenili že budgetni provizorij, tudi naglašamo ti dve načeli, ki naj gresta vun v našo javnost in vzpodbujata v ljudstvu smisel za zavarovanje.

Pri posvetovanju v odsekų smo prišli pa na to, da je med peticijami tudi več prošelj sirot in vdov, tudi po deželnih uslužbencih, ki so že uživali podpore, oziroma miloščine od dežele in katerim deželni odbor nima pravice dati naprej dotičnih podpor, ako tega ne dovoli deželni zbor, in zaraditega smo v tem oziru sklenili to-le resolucijo (bere — lieſt):

„Deželni odbor se pooblašča, da onim vdovam in sirotam ter tudi drugim osebam, katerim je deželni zbor svoječasno že dovolil časovno omejene miloščine, tudi za leto 1909. izplača dotične podpore v dosedanji izmeri, če se prepriča o nujni potrebi za daljnje izplačevanje miloščine. V posebno nujnih slučajih sme tudi rešiti nove prošnje za miloščine.“

Priporočam, da se tudi ta resolucija sprejme.

Deželni glavar:

Zeli kdo besede k tej resoluciji?

(Nihče se ne oglasi. — *Niemand meldet sich.*)

Ker ne, preidemo na glasovanje.

Glasovati nam bo najprej o resoluciji finančnega odseka, potem pa o tistih petih resolucijah, ki jih je predložil gospod poslanec Gangl.

Ali se zahteva, da se resolucija finančnega odseka še enkrat prečita? (Klici — *Rufe*: „Ne!“)

Temu ni tako in torej prosim glasovati.

Gospodje, ki ste za resolucijo finančnega odseka, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Z večino sprejeta.

Gospod poslanec Gangl je stavil sledeče resolucije, katerih prva se glasi (bere — lieſt):

„Deželni zbor skleni:

Deželnemu odboru se nalaga:

1.) da dovoli mestni občini idrijski prezidavo mestnega poslopja šte. 509 po načrtih arhitekta Holinskega v proračunjenem znesku 38.169 K 12 h.“

Gospodje poslanci, ki ste za to resolucijo, izvolite ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Je odklonjena.

Druga resolucija se glasi (bere — lieſt):

„2.) da razveljavi odlok gospoda gerenta, ki je z njim odslovil mestnega tajnika, ker ta odlok direktno nasprotuje določilom službene pragmatike za uradnike in sluge občine idrijske.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, izvolite ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Je odklonjena.

Potem pride resolucija (bere — lieſt):

„3.) da pospeši napravo načrtov za regulacijo potoka Nikave, ki jo je dal lansko leto po svojih inženirjih premiriti, da se bo moglo s to regulacijo ob enem rešiti za Idrijo prepotrebno kanalizacno vprašanje.“

Gospodje, ki ste za to resolucijo, blagovolite, prosim, ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Sprejeta.

Sedaj pride resolucija (bere — lieſt):

„4.) da pošlje ob ugodnem času v Idrijo deželnega strokovnjaka, da izdela regulacni načrt mesta.“

Prosim gospode poslance, ki so za to resolucijo, da se vzdignejo raz sedežev.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Sprejeta.

In končno imamo še resolucijo (bere — lieſt):

„5.) Prošnja mesta Idrije, vložena l. 1905. na deželni odbor kranjski za podporo vzdržavanja mestne realke, se reši tako, da se dovoli mestu Idriji naknadno za l. 1905. do 1909. podpora v znesku 40.000 K (štiri-deset tisoč kron).“

Gospodje poslanci, ki ste za to resolucijo, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se — *Geſchieht.*)

Sprejeta.

S tem je rešena ta točka dnevnega reda in jaz bi sedaj prosil, da se sedaj nadaljuje dopoldne prekinjena razprava o točki dnevnega reda:

3. Ustno poročilo finančnega odseka:

a) o nujnem predlogu gospoda poslanca doktor Šusteršiča in tovarišev glede najetja dežel-

nega posojila 10,000.000 K (z načrtom zakona priloga 58.).

3. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses:

- a) über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Šušteršič und Genossen, betreffend die Aufnahme eines Landesanlehens bis 10,000.000 K (mit einem Gesetzentwurfe Beilage 58).

Prosim gospoda poročevalca!

Poročevalec Povše:

Visoka zbornica! V dopoldanski seji se je naročilo finančnemu odseku, da prouči še enkrat § 2. zakona, s katerim se pooblašča deželni odbor, da sme najeti v svrhu izvršitve melioracij posojilo deset milijonov kron. Finančni odsek se je takoj zbral v posvetovanje in je sklenil § 2. tako, kakor je predlagal gospod poslanec ekszellenca baron Schwegel, in upam, da je s tem popolnoma ugodeno vsem razmeram; kajti s to spremembo je doseženo, da se bo vsota 10,000.000 kron res efektivno dala na razpolago deželnemu odboru, in drugič je popolnoma zagotovljena vsota, ki zadostuje v pokritje obresti in annuitet.

Deželni glavar:

Ako se nihče ne oglasi v generalni debati...

Poslanec dr. Tavčar:

Prosim besede!

Predlagam, da se zakonski načrt sprejme en bloc.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Eger je še oglašen k besedi v generalni razpravi, in ker še nismo glasovali o predlogu glede prestopa v specijalno razpravo, ima tedaj on besedo.

Ich ersuche den Herrn Abgeordneten Dr. Eger, das Wort zu ergreifen.

Abgeordneter Dr. Eger:

Ich will Ihre Geduld nicht lange in Anspruch nehmen. Allein die hauerlichen Abgeordneten haben die Wünsche ihrer Bezirke bereits in der Dringlichkeitsdebatte vorgebracht und ich komme nur einer Verpflichtung nach, wenn ich einige Wünsche im Interesse der Gottscheer zur Sprache bringe. Es wird wohl von niemand bestritten werden, daß der Gottscheer Bezirk in bezug auf Straßen und Wasseranlagen sehr schlecht bestellt ist. Es gibt zahlreiche Orte, welche keine Straßenverbindung haben, noch mehr aber solche, deren Bewohner in der Dürre stundenweit gehen müssen, um sich das notwendige Wasser für die Tränke zu beschaffen. Ich würde daher nur das Ersuchen stellen, daß aus dem

reichen Segen, der sich nun über das ganze Land ergießen wird, ein entsprechender Teil auch den Gottscheern zugute komme. Ich möchte bitten, daß diejenigen Straßen- und Wasseranlagen, deren Projekte schon seit Jahren beim Landesbauamte liegen, noch im heurigen Jahre zur Durchführung kommen.

Deželni glavar:

Želi še kdo besede v splošni razpravi?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima besedo gospod poročevalec.

Poročevalec Povše:

Prosim, da se prestopi v nadrobno debato.

Deželni glavar:

Gospodje poslanci, ki ste za prehod v specijalno debato, prosim, izvolite ustati.

(Zgodí se. — Geschicht.)

Sprejeto.

Prosim torej gospoda poročevalca, da prečita § 1. zakonskega načrta.

Poročevalec Povše:

(bere — liest):

„§ 1.

Za izvedbo vodovodnih zgradb, za uravnavo rek, potokov in hudournikov, za osuševanje močvirnih zemljišč, za namakanje travnikov in drugih suhih zemljišč in sploh za strogo kmetijske melioracije, dalje za zboljšanje planin in pašnikov ter končno za ceste in pota se sme najeti deželno posojilo do desetih milijonov kron.

§ 1.

Zur Ausführung von Wasserleitungsbauten, für die Regulierung von Flüssen und Bächen, für die Trockenlegung von sumpfigen Gründen, für Bewässerungen von Wiesen und anderer trockener Grundstücke und überhaupt für streng landwirtschaftliche Meliorationen, ferner zur Verbesserung der Alpen und Hutweiden und schließlich für Straßen und Wege, kann eine Landesanleihe bis 10,000.000 K aufgenommen werden.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki ste za § 1., prosim, blagovolite ustati.

(Zgodí se. — Geschicht.)

§ 1. je sprejet.

Poročevalec Povše:

Pri § 2. se je spremenil alineja 2 v smislu predloga gospoda poslanca ekscelence barona Schwegla, tako da se ta paragraf sedaj glasi (bere — lieft):

„§ 2.

Obresti od v § 1. navedenega posojila smejo znašati največ 4½ % in posojilo se ima vrniti najkasneje v 50 letih.

Potrebščina anuitete za obresti, amortizacijo in vse stroške tega posojila, katero ima čisto 10 milijonov kron znašati, ne sme presegati najvišjega zneska 520.000 kron in je pokriti jo iz deželnega zaklada.

Deželni odbor sme sam najeti to posojilo ali pa poveriti kak kreditni zavod, da izvede najem z odkazom obrestnih in odplačilnih anuitet.

§ 2.

Die Zinsen von der im § 1 erwähnten Anleihe dürfen höchstens 4½ % betragen und muß die Anleihe innerhalb längstens 50 Jahren rückgezahlt werden.

Das Erfordernis der Annuität für Zinsen, Amortisation und alle Nebenkosten dieser mit dem reinen Erlöse von 10 Millionen Kronen zu effectuierenden Anleihe darf den Höchstbetrag von 520.000 Kronen nicht übersteigen und ist aus dem Landesfonds zu bestreiten.

Der Landesauschuß ist ermächtigt, dieses Anlehen entweder selbst aufzunehmen oder dessen Aufnahme durch ein Kreditinstitut mittelst der Überweisung der Verzinsungs- und Tilgungsannuitäten an dieses letztere durchzuführen zu lassen.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, glasujmo!

Gospodje, ki se strinjajo z besedilom § 2., izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

§ 2. je sprejet.

Poročevalec Povše:

(bere — lieft):

„§ 3.

Izvršiti ta zakon, ki stopi v veljavo z dnem razglasitve, je naročeno Mojim ministrom za notranje reči, za finance in za poljedelstvo.

§ 3.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes, welches mit dem Tage der Kundmachung in Wirksamkeit tritt, sind Meine Minister des Innern, der Finanzen und des Ackerbaues beauftragt.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede k § 3.?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Temu ni tako, torej glasujmo!

Gospodje, ki ste za § 3., izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejet.

Poročevalec Povše:

Uvod zakona se glasi (bere — lieft):

„Po nasvetu deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem tako:

Über Antrag des Landtages Meines Herzogtumes Krain finde Ich anzuordnen, wie folgt:“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, torej glasujmo.

Gospodje, ki se strinjajo z uvodom zakona, blagovolijo naj ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Uvod je sprejet in sedaj prosim prečitati še naslov.

Poročevalec Povše:

Naslov zakona se glasi (bere — lieft):

„Z a k o n

z dne
veljaven za vojvodino Kranjsko
v zadevi najetja deželnega posojila
do 10.000.000 kron.

G e s e t z

vom
wirksam für das Herzogtum Krain
betreffend die Aufnahme eines Landes-
anlehens bis 10.000.000 Kronen.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki se strinjajo z naslovom zakona, blagovolijo se vzdigniti raz sedežev.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Naslov zakona je sprejet.

Poročevalec Povše:

Predlagam, da se načrtani zakon sprejme v tretjem branju.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga tretje branje.

Prosim gospode poslance, ki ravnokar v drugem branju sprejeti zakon hočejo sprejeti tudi v tretjem branju, da ustanejo raz sedežev.

(Zgodi se. — Gefchicht.)

Zakonski načrt je v celoti sprejet.

Poročevalec Povše:

Finančni odsek je nadalje sklenil predlagati deželnemu zboru še sledeče tri resolucije, katerih prva se glasi (bere — lieft):

„I. Resolucija.

1.) Za slučaj, da se najame posojilo desetih milijonov kron potem izdaje obveznic in ako se to izvrši po deželnem odboru samem, se c. kr. vlada prosi, da izposluje državni zakon sledeče vsebine:

Zadolžnice, ki se izdajo v smislu § 2. zakona, se smejo uporabljati za plodonosno nalaganje glavnic ustanov, pod javnim nadzorstvom stojećih zavodov, poštnohranilnega urada, dalje pupilarnih, fidejkomisnih in depozitnih denarjev ter po borznem kurzu, toda ne čez imensko vrednost za službene in poslovne varščine.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da radi uprave tega posojila in njega porabe potrebne prehodne in druge odredbe pravočasno pripravi ter predloži deželnemu zboru v potrjenje.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Gefchicht.)

Resolucija I. je sprejeta.

Poročevalec Povše:

Nadaljnja resolucija se glasi (bere — lieft):

„II. Resolucija.

1.) C. kr. vlada se nujno naprosi, da v svrhu pravičnega in uspešnega odvajanja poplavnih voda, osuševanja, izboljševanja in namakanja zemljišč v notranjskih in dolenjskih dolinah in kotlinah po izvedenih državi in deželi ter drugih strokovnjakih izdelava podoben načrt.

2.) C. kr. deželna vlada naj v ta namen izpopolni, oziroma preustroji hidrografska in hidrološka služba na vsem kraškem ozemlju.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ne, torej prosim glasovati.

Gospodje, ki ste za to resolucijo, izvolite se vzdigniti raz sedežev.

(Zgodi se. — Gefchicht.)

Je sprejeta.

Poročevalec Povše:

Končno pride še ena resolucija, ki jo predlaga finančni odsek in ki se glasi (bere — lieft):

„III. Resolucija.

Ustanovi se 5 ustanov po 700 kron za visokošolce na tehniki, ki se morajo zavezati, da bodo po dovršenih študijah vstopili v deželno službo vsaj za 10 let.“

Prosim, da se še ta resolucija sprejme.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati.

Gospodje, ki ste za to resolucijo, prosim blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Gefchicht.)

Resolucija III. je sprejeta in s tem je rešena ta točka dnevnega reda.

Predno pridemo h koncu seje, imam še naznaniti, da so mi došle še nekatere peticije, katere bom odkazal dotičnim odsekom.

To so peticije:

Okrajni cestni odbor kamniški prosi za vzprejem okrajne ceste Kamnik-Črno-štajerska meja med deželne ceste.

(Se izroča upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Vrhnika prosi prispevka k stroškom zgradbe šole na Vrhniki.

(Se izroča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Krašnja prosi za popravo ceste iz Črnega grabna v Moravsko dolino.

(Se izroča upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Alojzija in Pavla Mesner, učiteljski siroti v Kamniku, prosita za podporo.

(Se izroča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Krašnja prosi za zboljšanje travnikov ob potoku Radomlja.

(Se izroča upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Občina in okrajni cestni odbor Trebnje prosita za uvrstitev občinske ceste Nemška vas-Lukovek-Ornuška vas-Trebelno med okrajne ceste.

(Se izroča upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

„Slomškova zveza“ v Ljubljani prosi za 25% draginjsko doklado neoženjenemu učiteljstvu (vštevši katete) in vštrevanje iste v pokojnino.

(Se izroča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Živinorejska zadruga v Šmartnem pri Kranju prosi podpore.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Sitarska in žinarska zadruga v Stražišču prosi podpore.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Kuntarič Ivan, bivši deželni dacar, zdaj v Črnem vrhu nad Idrijo, za podelitev prizadete odškodnine od 2000 K.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Arselin Avgust, učitelj v p. v Novem mestu, prosi za zvišanje pokojnine, oziroma podpore za vzgojo otrok.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

„Dramatično društvo“ prosi za naknadno izplačilo podpore za l. 1904/1905 in dovolitev iste za l. 1906/1907 in 1907/1908.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Odbor dijaške kuhinje v Kranju prosi podpore.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Baron Friderik Born pri Sv. Ani na Gorenjskem prosi za vzprejem določila v lovski zakon, s katerim se uvede gotovi prepovedani čas za streljanje divjega kozla.

(Se izročča upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

„Deželna zveza“ za tujski promet na Kranjskem prosi za podporo.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Peter Pogačnik, učitelj v p. v Kandiji pri Rudolfovem, prosi za zvišanje pokojnine.

(Se izročča finančnemu odseku. — Wird dem Finanzaußschusse zugewiesen.)

Dalje je došla še vloga južne železnice ddo. 5. januarja 1909, št. 2230., v zadevi občinskih doklad v Ljubljani, katero pa predlagam, da se odstopi deželnemu odboru. (Pritrjevanje — Zustimmung.)

Torej gre ta vloga na deželni odbor.

In sedaj prehajamo k sklepu seje.

Prihodnja seja bo jutri, in sicer ob 11. uri dopoldne, ker se mi je iz več strani izrekla želja, da se prični seja šele ob enajstih.

Dnevni red je sledeči:

(Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Sklepan sejo.

Konec seje ob 9. uri 25 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 9 Uhr 25 Minuten abends.